

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

**PÜTÜRGE VE ÇEVRESİ HALK İNANIŞLARININ
GELENEKSEL TÜRK DİNİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN HAZIRLAYAN
Doç. Dr. Abdulkadir KIYAK Mehmet Emin BİRSEN

MALATYA- 2023

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

**PÜTÜRGE VE ÇEVRESİ HALK İNANIŞLARININ GELENEKSEL TÜRK DİNİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Emin BİRSEN

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdulkadir KIYAK**

MALATYA- 2023

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Abdulkadir KIYAK danışmanlığında hazırladığım “Pütürge ve Çevresi Halk İnanışlarının Geleneksel Türk Dini Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu tez çalışmasının bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve çalışmayı hazırlarken yararlandığım bütün kaynakları kaynakçada uygun biçimde gösterdiğimi belirtir, bunu onurumla ile tasdik ederim.

Mehmet Emin BİRSEN

ÖNSÖZ

Kültür, “bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür” (Gökalp, 1975, s. 27). Diğer bir ifadeyle kültür bir millete ait ortak değerler bütünüdür. Dolayısıyla bu ortak değerler bir milleti diğer milletlerden ayıran ve kendine özgü kimlik kazandıran bir özellik gösterir. Yani toplumlar yaşadığı zaman, mekân ve şartlara göre belli bir hayat yaşarlar. Bu yaşam sürecinde toplumun bireyleri kendine göre bir dünya kurmakta ve hayatlarını da bu dünya görüşüne göre şekillendirmektedir. Bunun sonucunda her toplumun kendine özgü bir yaşam alanı ve biçimi ortaya çıkmakta bu da toplumun kültürel dokusunu oluşturmaktadır (Akdoğan, 2012, s. 440).

Toplumların kültürel yapısının şekillenmesinde hem maddi hem de manevi unsurlar etki etmektedir. Manevi kültür unsurları arasında örf, adet, gelenek, görenek, din, dil ve tarih gibi öğeler yer alır. Maddi kültür unsurları ise toplumun kullandığı ve hayatına yansıttığı manevi kıymet unsurlarıyla da ilişkili maddi öğelerdir. Yani toplumların günlük hayatında kullandıkları araç-gereçler, inşa ettikleri mimari yapılar gibi birçok unsur kültürel yapının bir özelliğini yansıtmaktadır (Akdoğan, 2012, s. 441). Kültürün maddi ve manevi değerleri var olduğu müddetçe toplum öz kimliğini muhafaza eder ve gelecek nesillere de bu değerleri sağlıklı bir şekilde aktarır. Söz konusu bu toplumsal kimlik, bir nevi o toplumun hafızadır. Zira toplumsal hafızasını kaybeden toplumlar öz benliğini ve varlığını kaybetme sürecine girerler.

Toplum ve kültür unsurları, statik bir yapıda olmayıp dinamik, gelişime ve değişime sahip bir olgudur. Toplumda gerçekleşen bu değişimler, bazen hızlı ve değişken olurken bazen de yavaş ve değişime karşı daha dirençli olabilmektedir. Örneğin bazı inanış ve uygulamaların nesilden nesile değişime uğramadan aktarıldığı gözlemlenirken bazı uygulamaların günümüze ya şekil değiştirdiği ya da günümüze ulaşmadan kaybolduğu görülür.

Tarih boyunca toplumsal yaşamın belli geçiş dönemlerine ait birtakım kabuller, uygulamalar ve inanışlar var olmuştur. Toplumsal hayatın manevi boyutunu teşkil eden, kültür ve inanç dünyalarının önemli bir kısmını oluşturan bu inanışlar “halk inanışları”

diye isimlendirilmektedir. Halk inanışları “tabiatüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara uyulduğunda yarar sağlayabileceğine, ihlal ve ihmal edildiğinde zarar görüleceğine yönelik inanç ve uygulamalardır” (Eroğlu, 2017, s. 21). Dolayısıyla toplumlar tarafından kabul gören ve benimsenen halk inanışları da toplumların dini ve kültürel yapısını ortaya koyan en temel unsurlardır.

Çalışmamıza konu olan Pütürge ilçesi, tarihi ve kültürel yapısını belli ölçüde günümüze kadar taşıyabilmiştir. Pütürge ilçesinin yer aldığı bölgenin tarihi incelendiğinde M.Ö. XII. yüzyıldan itibaren birçok krallık ve devlet bu bölgede hüküm sürmüştür. Ancak tarihsel süreç içerisinde özellikle ulaşım ve teknolojik gelişmeler diğer Türk toplumlarında olduğu gibi Pütürge yöresinde de bazı kültürel yozlaşmaları beraberinde getirmiştir. Bu kültürel yozlaşma, kültürle sıkı bir ilişkisi olan halk inanışlarına olan ilgiyi azaltmış hatta bir kısım halk inanışlarını unutturmuştur. Geçmiş ile günümüz arasında bir köprü kurup kültürel bağları ortaya koymak için çalıştığımız bu tezde temel amacımız, Pütürge ilçesinde mevcudiyetini koruyan aynı zamanda unutulmaya yüz tutmuş inanış ve uygulamaları tespit edip gelecek nesillere aktarmaktır. Bu sayede Türk kültür ve inanç yapısının genel tabiatı dejenere olmadan gelecek nesillere ulaştırılması hedeflenmektedir. Bu düşünceyle Pütürge ve çevresindeki tespit edilen halk inanışlarının ve uygulamalarının geleneksel Türk dini açısından değerlendirilmesinin yapılması hedeflenmiştir.

Tez konunun belirlenmesinde, hazırlık aşamasından nihayete erdirilmesine kadar bütün aşamalarda beni tecrübeleriyle yönlendirip, yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Abdulkadir Kıyak’a teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda çalışmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen ve her zaman yanımda olan eşime teşekkür ederim. Bildiklerini bana aktarmaktan çekinmeyen Pütürge halkına ve kaynak kişilere de şükranlarımı sunarım.

MALATYA-2023

Mehmet Emin BİRSEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

PÜTÜRGE VE ÇEVRESİ HALK İNANISLARININ GELENEKSEL TÜRK DİNİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Emin BİRSEN

İnönü Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Dinler Tarihi Bilim Dalı

Malatya, 2023; Sayfa: X+103

“Pütürge ve Çevresi Halk İnanışlarının Geleneksel Türk Dini Açısından Değerlendirilmesi” isimli tez çalışmamız giriş kısmı ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında; Pütürge ilçesinin isminin kaynağı, tarihi, coğrafi konumu, eğitim ve ekonomik durumu ve sosyal yapısı hakkında bilgiler sunulmuştur. Birinci bölümde Pütürge ve çevresindeki geçiş dönemleri ile ilgili halk inanışları ve bu inanışların Geleneksel Türk Dini açısından değerlendirilmesi; ikinci bölümde ise Pütürge ve çevresindeki tabiat ile ilgili inanışlar ve bu inanışların Eski Türklerde görülen inanışlar açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmamızda edindiğimiz bilgiler Geleneksel Türk Dini açısından değerlendirilmiş olup yöre halkının inanç ve uygulamalarının tarihi arka planı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın verileri kaynak taraması ve saha araştırması teknikleri ile elde edilmiştir. Ulaşılan veriler deskriptif ve fenomenolojik metotlar kullanılarak yazıya geçirilmiştir.

Tezimiz kaynakça ve ekler kısmı ile sona ermiştir.

Anahtar kelimeler: Pütürge, Doğum, Evlenme, Sunnet, Ölüm, Tabiat ile ilgili inanışlar.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Evaluation Of Folk Beliefs In Pütürge And Its Environment In The Context Of Traditional Turkish Belief

Mehmet Emin Birsen

İnönü University

Social Sciences Institute

Department of Philosophy and History of Religion

Department of Religions

Malatya-2023; Page: X+103

Our thesis, named “The Evaluation of Puturge and Its Environment Folk Beliefs in the Context of Traditional Turkish Faith”, consists of an introduction and two parts.

In the introduction part, Information about the source of the name of the Puturge, its history, geographical location, education and economic status and social structure are presented. In the first part, folk beliefs about the transitional periods in Puturge and its surroundings and the evaluation of these beliefs in the context of Traditional Turkish Belief, in the second part, the beliefs about nature in and around Puturge and these beliefs in terms of the beliefs seen in the Old Turks were evaluated. The information we obtained in our research are estimated in the terms of Traditional Turk Religion and the historical background of the beliefs and practices of the local people has been tried to be revealed. The data of the study has been obtained through literature review and field research techniques. The obtained data has been put into writing by using descriptive and phenomenological methods.

This paper ends with the bibliography and appendices.

Keywords: Puturge, Birth, Marriage, Circumcision, Death, Beliefs about Nature.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	x
METOT VE KAYNAKLAR.....	xi
I. Metot	xi
II-Kaynaklar	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PÜTÜRGE VE ÇEVRESİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Doğumla İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi.....	6
1.1.1. Doğum Öncesi Halk İnanışları	7
1.1.2. Doğum Esnasındaki Halk İnanışları.....	13
1.1.3. Doğum Sonrası Halk İnanışları.....	14
1.1.4. Doğum ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi.....	19
1.2. Sünnet ile İlgili Halk İnanışları.....	26
1.2.1. Sünnet ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	28
1.3. Evlilikle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	29
1.3.1. Evlilik Öncesi Halk İnanışları	30
1.3.2. Evlilik Esnasındaki Halk İnanışları.....	39
1.3.3. Evlilik Sonrası Halk İnanışları.....	41
1.3.4. Evlilikle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	42
1.4. Ölümle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi.....	49
1.4.1. Ölüm Öncesi Halk İnanışları.....	50
1.4.2. Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları	53
1.4.3. Ölüm Sonrası Halk İnanışları	55

1.4.4. Ölümle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	60
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

PÜTÜRGE VE ÇEVRESİNDE TABİATLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	67
2.1.1. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışları	67
2.1.2. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	69
2.2. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi.....	71
2.2.1. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışları	71
2.2.2. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	72
2.3. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	74
2.3.1. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları.....	75
2.3.2. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi.....	76
2.4. Su ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	77
2.4.1. Su ile İlgili Halk İnanışları.....	78
2.4.2. Su ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi.....	79
2.5. Ateş ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi.....	80
2.5.1. Ateş ile İlgili Halk İnanışları	80
2.5.2. Ateş ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	81
SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	87
EKLER	99
Ek 1. Pütürge İle İlgili Fotoğraflar	99

KISALTMALAR

a. g. e.	: adı geçen eser
a. g. m.	: adı geçen makale
a. g. t.	: adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Yay.	: Yayınları
Çev.	: Çevirmen
İ.Ü.	: İnönü Üniversitesi
Hız.	: Hazreti
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
mad.	: maddesi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
Ünv.	: Üniversite
Yay.	: Yayınları
vd.	: ve diğerleri
Trc.	: Tercüme
MÖ.	: Milattan önce
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Foto.	: Fotoğraf
K.K.	: Kaynak kişi

METOT VE KAYNAKLAR

I. Metot

“Pütürge ve Çevresi Halk İnanışlarının Geleneksel Türk Dini Açısından Değerlendirilmesi” isimli tez çalışmamız giriş kısmı ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde Pütürge ilçesinin tarihi, coğrafi konumu, iklimi ve ekonomik durumu hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Pütürge ilçesinde geçiş dönemlerinden olan doğum olayı ile ilgili inanış ve uygulamaları alan araştırması metotları kullanılmak suretiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Doğum ile ilgili inanışlar, doğum öncesi halk inanışları, doğum esnasındaki halk inanışları ve doğum sonrası halk inanışları şeklinde gruplandırılarak incelenmiş ve Geleneksel Türk Dini açısından değerlendirilmiştir. Devamında evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalara yer verilerek elde edilen bilgiler geleneksel Türk inancı açısından mukayese edilmiştir. Daha sonra ise ölüm ile alakalı halk inanışları, ölüm olayının toplumsal etkileri tespit edilerek, bu inanışların geleneksel Türk dini bağlamında değerlendirmek sureti ile ilk bölüm sonlandırılmıştır. Tezimizin ikinci bölümünde ise Pütürge ve yöresinde tabiat ile alakalı inanışlar ve bu inanışların geleneksel Türk dini bağlamında değerlendirilmesi yapıp sonuç kısmı ile çalışmamız sonlandırılmıştır.

Tezimizde bilgilerin elde edilmesinde aynı zamanda elde edilen verilerin tasnifinde deskriptif metot kullanılarak tasvir edilmiştir. Çalışmamızda hem dolaylı hem de dolaysız gözlem teknikleri kullanılmıştır. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve saha araştırması metotları da kullanılmıştır. Literatür taraması kapsamında araştırma konusu ile ilgili verilere ulaşabilmek için tarihi ve resmi kaynaklardan, lisans, yüksek lisans, doktora tezlerinden, yazıtlardan, folklor çalışmalarından, kütüphanelerden, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri gibi resmi kurum ve kuruluşların yayımlarından yararlanılmıştır.

Çalışma konumuzu kapsayan halk inanışları ve uygulamaları, alan çalışması çerçevesinde şekillenen bir çalışmadır. Bu sebeple elde edilen verilerin büyük bir bölümüne yöre halkı ile gerçekleştirilen mülakat ve gözlemler neticesinde ulaşılmıştır. İlçede yer alan birçok köye gidilerek, kaynak olan kişilerden derinlemesine bilgiler edinilmiştir. Yöre halkından elde edilen veriler bizzat yüz yüze görüşmeler yapılarak kayıt altına alınmıştır. Ancak alan araştırması sırasında bilgisine başvuru yapılan kişilerin gönüllülük tutumları ve dini hassasiyetleri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca yöre halkından bilgi ve birikimine başvuru yapılan kaynak kişilerden bazılarının isimlerinin açığa vurulmasını istememesinden dolayı kaynak kişilerin isimlerinin ve soyadların baş harfleri kullanılarak K.K. (Kaynak Kişi) şeklinde gösterilmiştir. Çalışma yapılırken görüşülen bireyler kaynak kişiler bölümünde K.K. (Kaynak Kişi) şeklinde kodlanarak isim ve soy isimlerinin baş harfleri kullanılarak yer almaktadır

II-Kaynaklar

Tezimizin giriş bölümünde, Pütürge ilçesinin isminin kaynağı, coğrafi konumu, tarihi, sosyal yapısı ve ekonomik durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere öncelikle Göknur Akçadağ'ın ve Orhan Tuğrulca'nın eserlerinden, Malatya, Battalgazi ve Pütürge belediyelerince çıkarılan kitaplar, ansiklopedilerde yer alan Pütürge ile ilgili maddelerden, Orhan Şen'in "Kaynaklara Göre Geçmişten Günümüze Pütürge (Şiro) Tarihi" adlı eserinden, web sitelerinden, konu ile ilgili makalelerin taranması yönteminden ve isimlerini bibliyografyada zikrettiğimiz diğer çalışmalarından, yararlanılmıştır.

Pütürge ve Çevresi Halk İnanışlarının Geleneksel Türk Dini Açısından Değerlendirilmesi kapsamında Yaşar Kalafat'ın "'Doğu Anadolu'da Eski Türk İnanıcının İzleri ve Altaylardan Anadolu'ya Kamizim-Şamanizm, *Altaylardan Anadolu'ya Kamizim-Şamanizm*", Ali Selçuk'un "Tahtacılar", Harun Güngör-Ünver Günay'ın "Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi", İbrahim Kafesoğlu'nun "Eski Türk Dini", Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halk Bilimi", W. Radloff'un "Türklük ve Şamanlık", J.P.Roux'un "Türklerin ve Moğolların Eski Dini", Bahattin Ögel'in "Türk Mitolojisi", Abdulkadir İnan'ın "'Tarihte ve Bugün Şamanizm" ve Pertev Naili Boratav'ın "100 Soruda Türk Folkloru" adlı eserlerden ve ismini burada zikretmediğimiz konumuzla ilişkili birçok Dinler Tarihi ve Halk Bilimi alanıyla ilgili eserlere

başvurulmuştur. Yararlandığımız ancak isimlerini zikredemediğimiz kaynaklar ise kaynakça kısmında zikredilmiştir.

GİRİŞ

Pütürge isminin ilk kaynağı “İmrun” olup güzel, arzulanan, istenilen yer anlamına gelmektedir. Tarihi süreç içerisinde Pütürge isminden önce bu bölge Şiro, İmrun ve İmran gibi isimlerle zikredilmiştir (<http://www.puturge.bel.tr/>, 2019). Pütürge kelimesi Türkçe ve Farsça dillerinin kelime ve ekleri ile yapılmış bir isimdir. “Put” kelimesine “ur” ve “geh” takılarının eklenmesi ile bu kelime türetilmiştir. Türkçede “ur” sözcüğü “-lı” takısını karşılar. Farsçada “geh”, “gah” ise yer, yurt anlamında kullanılmıştır. Netice itibari ile “Put-ur-gah” kelimesi “putlu yer” anlamına gelmektedir (Umar, 1993, s. 674). Pütürge ilçesinin Nemrut anıtlarına yakın olmasından dolayı da bu ismin kullanıldığı da ifade edilir.

Pütürge yöresinin tarihine baktığımızda bölgenin çok eski bir yerleşim yeri olduğu görülür. Bölgenin çekirdek konumuna sahip olan İmrun köyü ve Şiro Nahiyesi ilçenin tarihsel boyutunu araştırmada önemli bir konuma sahiptir. Tarihi kaynaklarda Şiro Nahiyesinin Malatya iline bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir. Daha eski yıllarda bir kaza konumunda olan Malatya, Elâzığ iline bağlıydı. Malatya, Cumhuriyet yıllarında bağımsız bir vilayet haline getirilmiştir. Pütürge ilçesinde yaşayan halkın Malatya’nın coğrafi konumuna bağlı olarak ticari ve sosyal ilişkilerinin yoğun olarak Malatya’da yürütülmesinden dolayı Malatya’ya bağlanma istekleri dikkate alınmış, 1927 yılında Pütürge ilçesi Malatya iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir (Şen, 2010, s. 5).

Pütürge ve çevresinin M.Ö. XII yüzyıldan itibaren Hititlerin, Urartuların, Asurların, Perslerin, Kommagene Krallığının, Abbasilerin, Selçukluların, Dulkadiroğlularının ve Osmanlıların egemenliğinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. M.Ö. VIII. ve IX. yüzyıllarda Doğu Anadolu Bölgesi’nin çoğunluğunda egemen olan Urartular, dolayısıyla Pütürge ilçesinin içerisinde yer aldığı bölgeye de hâkim olmuşlardır. Ancak M.S I. yüzyılda ise bölge Roma hâkimiyetine girmiştir. Devam eden tarihi süreçte bölge İran ile Roma arasında yapılan savaşlar neticesinde zaman zaman el değiştirmiştir. Öyle ki bölgede Juliopolis ve Barzala isimli Roma kentlerinin varlığından da söz edilmektedir (Güner & Çiççi, 2013, s. 3). VII. yüzyılda Hz. Ömer döneminde Suriye ve Irak

bölgelerinin fethi sürecinde Pütürge yöresinin de Müslüman orduların eline geçtiği ifade edilmektedir (Yapıcı, 2009, s. 19-21).

Pütürge bölgesi Fırat havzasında yer aldığı için bölgede hüküm süren Ermeni prenslikler tarafından zaman zaman zulme maruz kalmışlardır. Malatya ilini hâkimiyeti altında bulduran Ermeniler, Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Arslan ile Danişmentli Gümüştekin arasında geçen rekabet sonucunda Danişmentliler'e Malatya'yı bırakmışlardır. Gümüştekin 1102 yılında Malatya'ya girince Ermeni asıllı Ortodoks yönetici olan Gabriel ile karşılaşır. Malatya halkına büyük ızdırap ve acılar yaşatan Gabriel yaşanan mücadeleler sonucunda bölgeyi Danişmentli Gümüştekin ve ordusuna terk eder. Yaşanılan tüm olumsuz koşullara rağmen Malatya'yı kontrolü altına alan Gümüştekin, Malatya halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Zira Gümüştekin Malatya halkına tohumlar ve hayvanlar dağıtarak halkın sevgi ve güvenini kazanmıştır (Kesik, 2016, s. 19-21).

Malatya yöresi hükümdar II. Kılıçarslan döneminde Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. Bu bölgeye çok sayıda âlim yerleştirilmiş ve şehir de yeniden imar edilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise Malatya yöresi İlhanlıların hâkimiyetine girmiştir. İlhanlı-Memlûklü mücadelesinde bu bölgenin büyük tahribata uğradığı ve yörenin kendini toparlamasının uzun zaman aldığı ifade edilir (Yapıcı, 2014, s. 27).

1500'lü yıllara gelince Malatya'nın da sınırları içerisinde yer aldığı bu bölge Osmanlı-Safevi mücadelelerine sahne olmuştur. 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in, Safevi ordularına karşı zaferi sonucunda Çaldıran Meydan Muhaberesi ile bölge Osmanlı himayesine girmiştir (Yapıcı, 2009, s. 19-24).

Şunu da ifade etmek gerekir ki Pütürge ilçesine ilk yerleşimin tarihi net olarak bilinmemekle beraber Kütahya ilinden gelen Samanoğulları'nın ya da Kopuzoğulları'nın bu bölgeye yerleşen ilk topluluklardan olduğu ifade edilir (<http://www.puturge.bel.tr/>, Pütürge, 2019).

Günümüzde Pütürge ilçesine ait en eski yazılı kaynağın ise Kanuni Sultan Süleyman döneminde hazırlandığı ifade edilir. Bu yazılı kaynaklarda Pütürge ilçesine bağlı köylerin isimlerinin öz Türkçe olması dikkat çekicidir. Günümüzde Bazarcık, Taşmış ve Damlı köylerinin isimleri buna örnek olarak gösterilebilir. Cumhuriyetten önce

bile bu isimlerle bilinen köylerin, yörede Türk nüfusunun yörede hâkim olduğunu ortaya koymaktadır. 1950 tarihli kayıtlarda Şiro'nun (Pütürge) toplam 47 tane köyü bulunmaktadır. Bunlar; Zeratu, Zahmanu, Yenice, Tumuti, Titus, Titrin, Terbetu, Taraksu, Tamlu, Tahnic, Seyrek, Senkes, Sakız, Pispisi, Pahak, Mezraa, Merasiye, Mekuni, Mavrato, Kumaş, Körme, Kilisecik, Kerar, Kenanoş, Keferdiz, Karakaya, İmrün, Horsı, Harısı, Güni Öni, Görvin, Güran, Esperge, Erselü, Elimerze, Çürmek, Çelebi Pınar, Burc, Cenderlu, Bazarcık, Bazük, Bademlüce, Bağırğa, Arhodça, Şekerlü ve Ağvan'dır (Şen, 2010, s. 20-65).

Günümüzde Pütürge ilçesinde köylerin sayısı 68 tanedir. Bunlar; Aktarla, Alhan, Arınlı, Arıtoprak, Arslankent, Ağalar, Bakımlı, Bayırköy, Başmezra, Bölükaya, Bölünmez, Büyüköz, , Erdemler, Ersele (Düvenlik), Esencik, Gökçeli, Gözlüce, Gündüz, Hatip, Karşiyaka, Kavaklıdere, Korucak, Kozluk, Koçköy, Körme, Köylü, Nohutlu, Ormaniçi, Pazarcık, Sahilköy, Söğütlü, Şukan, Taşbaşı, Taşmış, Tekederesi, Teluşağı, Tepehan, Ulutaş, Uzuntaş, Yandere, Yazıca, Yediyol, Çamlıdere, Çayköy, Çığırlı, Çukuroymağı, Örencik, Örnekköy, Üçyaka, Belenköy, Deredüzü, Gündeğer, Karakaya, Kayadere, Köklükaya, Tatlıcak, Taştepe, Tosunlu, Uzunkoru, Yamaç, Yeşildere, Çengelli, Örmeli, Aliçeri, Balpınarı, Esenlik, Meşedibi, Poskıran (Kökpinar)'dır (<http://www.puturge.bel.tr/>, Pütürge, 2019).

Pütürge ilçesi konumu itibariyle Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde yer almaktadır. Yüzölçümü 1181 km² olan ilçe, güneydoğu Toroslarının batı kısmında yer alıp 2000 metreleri aşan dağ sıraları ve bu dağların arasında vadileri, platoları ve çeşitli yükselti basamaklarını bünyesinde barındırır. Kuzeyinde çok sayıda virajları ve dik bir yapıda olan Kubbe dağı, Çakçak dağı ve Şakşak dağları yer alır. Güney kısmında Adıyaman ilinin Sincik ilçesi ile Şiro Çayı vadisi uzanmaktadır. İlçenin doğusunda ise Fırat Nehri (Karakaya Baraj Gölü) bulunmaktadır. Kısa mesafelerde büyük yükselti farkları bölge için ani sıcaklık değişimlerine de sebep olmaktadır. Farklı coğrafi açılarından bakıldığı zaman Pütürge ilçesi Akdeniz-Karasal geçiş özelliği gösteren bir iklimi yansıtmaktadır. Yıllık ortalama 12,4 sıcaklık derecesine ve 589,2 mm ortalama yağış miktarına sahip olan Pütürge “Şiro Çayı Havzası Yöresel Kliması” ismi ile bilinmektedir (Özdemir, 1994, s. 212-213).

Malatya iline 74 km uzaklığında olan Pütürge ilçesi, coğrafi konumu itibariyle engebeli ve dağlık bir yapıya sahip olup bölgede düz bir arazi bulmak zordur. Nadir olarak bulunan düz alanların ve tarım arazilerinin sulanması Şiro çayı ile bireysel açılan kuyular ile sağlanmaktadır (Demirbağ, 2016, s. 102).

Pütürge'de ormanlık alanların kapladığı alan da azımsanmayacak büyüklüktedir. Özellikle Meşe ağaçlarının varlığı gerek yakacak gerek hayvanların besini (Bkz. Foto. 4) için önem arz etmektedir (Sağlam, Korkmaz, Bilgin, & Demirbağ, 2003, s. 9).

Pütürge ilçesinde yetiştirilen tarım ürünlerine baktığımız zaman arpa, buğday, mısır, nohut, üzüm, armut, kayısı, nar, tütün, sebze ve çeşitli meyveler ön plana çıkan tarımsal ürünlerdir. Yılda yıla artan arıcılık faaliyeti de dikkat çekmektedir. Coğrafi yapı nedeniyle tarımla uğraşan çiftçiler, küçük aile işletmeciliği görünümünde üretim ve hayvancılık yapmaktadır. Hayvancılıkta büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ve arıcılık temel uğraşlardır (Güner, 2012, Pütürge ilçesinin beşerî ve ekonomik coğrafyası, s. 260-270, Doktora Tezi).

Maden yönünden zengin olan Pütürge ilçesinde hâlihazırda maden ocakları da bulunmaktadır. Çıkarılan madenler farklı illere gönderilerek işlenmektedir. Bölgede maden olarak demir, bakır, manganez, profillit, barit; inşaat malzemelerinde ise tuğla, çakıl, kireç taşı, oniks ve kiremit toprakları da bölgede yer almaktadır. Özellikle profillit yatakları Türkiye'nin tek, dünyanın ise sayılı yatakları arasında bulunan bir madendir (Gezer, 2011, s. 123).

Yörede, halkın su ihtiyacını gideren su kaynakları, yıllanmış çınar ağaçları, hanlar, kale yıkıntıları ve hamamlar yer alıp yöre tarihsel olarak zengin bir birikime sahiptir. Kasabada evlerin yapısının şekline değinecek olursak bu yapılar genellikle kırsal mimari tipindedir. Pütürge yöresinde kendine has bir dokusu ile dikkat çeken Pütürge evleri, bölgenin yöresel kültürünü de yansıtmaktadır. Yıllar geçtikçe sayısı azalan bu evler sert iklim koşullarına, bölgenin coğrafi yapısına ve kültürüne uygun bir biçimde inşa edilmiştir. Dolayısı ile bu konutlar geçmişe, örf ve adetlere ışık tutması sebebiyle önemlidir. Son yıllarda ise özellikle ilçe dışında yaşayan Pütürgelilerin ilçeye veya köyelerine modern kentsel mimariye uygun evler yaptırdıkları göze çarpmaktadır.

Pütürge ilçesinde dikkat çekeceğimiz diğer bir konu ise ilçenin deprem bölgesinde yer almasıdır. Doğu Anadolu fay zonunun üzerinde yer alan Pütürge, geçmiş yıllardan günümüze kadar büyük ve yıkıcı depremler yaşamıştır. Kurumuş veya yeni oluşan derelerin fay hatları boyunca uzandığı ifade edilmektedir. Pütürge çöküntüsünde devam eden hareketler ile yükselen bloklar, dağlardan gelen dereler Şiro çayının iki yamacında birikinti yelpazeleri oluşturmuştur. Şiro çayı, bir fay vadisi özelliği taşıdığından bünyesinde birden fazla paralel faylar yer alır. Zaman zaman bu çayın yatağında bol miktarda alüvyon taşınması sonucunda genişlemeler ve daralmalar yaşanmakta ve göze çarpan çökmeler meydana gelmektedir. Bu neticeler bölgenin depremselliği açısından önemlidir (Özdemir & İnceöz, 2003, s. 99-101). Son olarak 24 Ocak 2020 tarihinde, saat 20.55'te merkez üssü Sivrice (Elâzığ)'de yaşanan ve 6,8 büyüklüğünde meydana gelen deprem Pütürge segmenti üzerinde gerçekleşmiş yöre de büyük bir şekilde hissedilmiş ve can kayıpları yaşanmıştır. İlçe depremden önce sağlık sektörüne önem verdiği için yaralı vatandaşlar hızlı bir şekilde tedavi imkânı bulmuştur. Gelişen imkânlar çerçevesinde ilçede bir devlet hastanesi ile ilçe sağlık müdürlüğüne bağlı toplum sağlık merkezi, altı tane aile sağlık merkezi ve evde sağlık hizmetleri gibi birimler mevcuttur (<https://malatyaism.saglik.gov.tr/>, 2021).

Pütürge ilçesi nüfusunda özellikle Cumhuriyetin başlarından 1950li yıllarına kadar hızlı bir artış olduğu görülür. Ancak 1950'lerden sonra bu artış gözle görülür bir biçimde yavaşlamıştır. 1980'den sonra ise Pütürge'nin nüfusu azalma eğilimi göstermiştir (Güner & Çitçi, 2013, s. 14). İlçede özellikle geçmiş yıllarda hat safhada olan günümüzde ise varlığı devam eden aşiretler mevcuttur. Bazı köyler ise aşiret isimleri ile varlığını devam ettirmektedir. Nohutlu, Tepehan gibi köyler, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

İlçede arazi yapısının dağlık olması sebebiyle tarım arazilerinin kısıtlı olması, ilçe genelinde istihdam alanlarının dar olması nedeniyle göç oranı yıldan yıla artarak devam etmiştir. Malatya ilinde ise ilçeler arasında göç verme oranı açısından Pütürge ilk sıradadır. En fazla İstanbul iline göç eden Pütürgeliler İstanbul'un bazı semtlerinde yoğunlaşmışlardır. Genellikle ticaret, tekstil ve hamallık gibi işlerde çalışmışlardır. Günümüzde ise iş adamlarının, işverenlerin ve büyük sanayicilerin Pütürgeli olması dikkat çekicidir (KK: 12; KK: 14; KK: 19; KK: 33).

BİRİNCİ BÖLÜM

PÜTÜRGE VE ÇEVRESİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANISLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Doğumla İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Türklerde aile, toplumun en temel çekirdeğini oluşturur. Atalar kültürünün de etkisiyle aile kutsal bir kurum olarak kabul edilmekte ve “baba ocağı” olarak isimlendirilmektedir. İşte bu kutsalın bir sonucu olarak doğum olayı ve neslin devamlılığı büyük önem arz eder (Polat, 2005, s. 61).

İnsan hayatı, üç temel geçiş döneminden oluşmaktadır. Bu geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölüm olarak adlandırılır. Geçiş dönemlerinin ilki sayılan doğum olayı, nesillerin devam etmesi için zorunlu bir süreçtir. Bütün toplumlar tarafından her zaman sevinçle karşılanan doğum olayında, bir kısım dinsel ve töresel pratikler uygulanmaktadır. İnsanoğlunun hayatında doğum olayı, tek bir durumu ifade ederken doğum ile ilgili inanışlar ve pratikler ise bölgeden bölgeye hatta yöreden yöreye değişkenlik göstermektedir. İnsanoğlunun dini tecrübeleri neticesinde ortaya koyduğu inanç ve ritüeller geçiş dönemlerinden doğum olayı sürecinde daha çok kendini göstermektedir (Sarıçioğlu, 2002, s. 1). Çocuğun dünyaya gelmesi biyolojik bir olay olarak ifade edilir. Çocuk ailesi ve toplum tarafından henüz kabul görmemiştir. Gerçekleşen doğum olayı sonrasında yapılan ayinler, uygulamalar ve ritüeller neticesinde çocuğa toplum tarafından bir bakıma bireysel bir kimlik verilir (Eliade, 1991, s. 161).

Pütürge ilçesi ve çevresinde doğum, kutsal olan ve önemli ritüelleri içerisinde barındıran bir olay olarak kabul edilir. Günümüzde ilçe halkı tarafından uygulanmaya devam eden bu ritüellerin hala eski dinamizmini koruduğu görülür. Zira insan bu dönemde çaresiz ve kendine zarar veren durumlara karşı oldukça güçsüz bir psikolojidedir. Bu ritüellerin uygulanmasında kutlamak, değer vermek, saygı göstermek ve kişiyi karşılaştığı olumsuz durumlar ile baş başa bırakmamak düşüncesi yatmaktadır (Örneç, 2000, s. 131).

Anadolu toplumlarında “Çocuk ailede ocağı tütürür” düşüncesinden dolayı dünyaya gelen çocuk, evi, aileyi, akrabayı ve sülaleyi sevince boğar (Azar, 2014, s. 268). Bu düşünceden olacak ki Pütürge ilçesinde de çocuğun dünyaya gelmesinde hissedilen mutluluktan dolayı doğan çocuk “nur topu, ay yüzlü, ay parçası ve altın top” gibi tabirlerle ifade edilir (KK: 20).

Eski dönemlerde Pütürge ilçesinde özellikle de ilçenin kırsal kesimlerinde aileler tarafından çocukların sayısının fazlalığı hem aileyi güçlü kıldığından hem de işgücünü arttırdığından dolayı önemsenirdi. Zira ailede erkek çocukların sayısının fazla olması, bağ-bahçe işlerinin ve hayvanlara bakımın rahat bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Kız çocuklarına ise annelerine ve ev işlerine yardım etmede önemli bir rol biçilirdi. Yani çocuk sayısının fazla olması özellikle ziraat, hayvancılık ve diğer işlerin daha rahat ve daha az masrafla yapılmasına olanak sağladığından önem verilirdi (KK: 31; KK: 5; KK: 7; KK: 9).

Geçmiş dönemlerde çocuklar ileriki süreçlerde işgücü sebebiyle aileleri güçlü kılsalar da özellikle bebeklik dönemindeki gerekli olan masrafları dolayısıyla ekonomik güçlüklerle de yola açmaktaydı. Ancak geçmiş yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılara rağmen çocukların sayısının fazla olması “Rızkıyla gelir, Allah rızkını verir” gibi ifadeler ile ekonomik zorluklar ötelenmiştir. Hatta Pütürge ilçesi ve çevre halkı özellikle Peygamberin “Ben mahşerde ümmetimin çokluğuyla övüneceğim” hadisi bağlamında çocuk sayısının fazla olmasını dini ifadelerle dayanak kurularak tavsiye edilmiştir (KK: 9). Pütürge ilçesinde de özellikle geçmiş yıllarda kadının değeri aileye çocuk vermesi ile ölçülmüştür. Kısır olan kadınların çoğunun toplumda küçümsendiği ve ailede dışlandığı görülmektedir (KK: 9; KK: 17; KK: 33; KK: 41).

Pütürge yöresindeki doğum ile alakalı inanışları; doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası olarak üç bölüm halinde incelemeye çalışacağız. Bu bölümler müstakil bir halde incelendiğinde her bir bölüm için toplumların ortak veya farklı bireysel inanışların olduğu görülmektedir.

1.1.1. Doğum Öncesi Halk İnanışları

Doğum öncesi dönem, çiftlerin evlilik sürecinden evlat sahibi olmayı düşündükleri doğum olayına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Doğumdan önce

gerçekleştirilen uygulamaları; kısırlığı giderme, hamile kalma, aşerme ve gebelik esnasında anne adayının kaçınması gereken davranışlar olarak sıralayabiliriz.

Bütün toplumlarda kadının çocuk dünyaya getirmesi itibarını ve saygınlığını arttıran bir durum olarak kabul edilir. Özellikle Anadolu toplumunda çocuk dünyaya getiren kadın ile çocuğu olmayan kadına göre daha itibarlı bir konuma sahiptir. Bu sebeple ailelerin çocuklu olması önemli bir olaydır.

Gelişmiş toplumlar için çocuğu olmayan çiftlerin bu sıkıntılarından kurtulmaları için çözüm daha çok tıbbi uygulamalarda aranırken, kırsal kesimde dini ve büyüsel nitelikli pratikler ile halk hekimliği uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Geçmiş yıllarda tıbbi olanakların günümüzdeki kadar yaygın olmamasından dolayı ailelerin çocuk sahibi olmak için bazen dinsel bazen büyüsel bazen de halk hekimliği gibi uygulamalara daha çok eğilim göstermişlerdir (Örnek, 2000, s. 132).

Pütürge ilçesinde de ailenin en temel parçası olan çocuk, ocağın tütürülmesinin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilir. Çocuğu olmayan kadın “kısır”, “meyvesiz ağaç” “ocağı kör” ve “zürriyetsiz” olarak isimlendirilir (KK: 36; KK: 9). Özellikle geçmiş yıllarda kısır olan kadınlara toplum tarafından bir kısım sakındırmalar ön görülürdü. Kısır kadınların özellikle çocuklara dokunmasına ve onları sevmesine izin verilmezdi. Çünkü dokunulan çocuğun da kısır olacağına inanılırdı (KK: 20).

Pütürge ilçesinde yapılan görüşmelerde ailelerin, yeni evlenen çiftlerden bir an önce çocuk beklentisinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Öyle ki gelinin yeni evine getirildikten sonra kucağına özellikle erkek çocuk verilmesi de bu beklentinin bir ifadesidir. Aynı şekilde eski yıllarda gelin arabalarının önüne oyuncak bebek iliştirilmesi ve çiftlerin yatağına bebeklerin oturtulması çocuk beklentisinin başka bir göstergesidir. Yeni evlenen çiftlerin belli bir süre geçtikten sonra çocuklarının olmaması gerek aile gerek çevrelerce merak konusu haline gelmektedir. Bu merak ise kadının kısır olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır Bir hastalık olarak kabul edilen kısırlığın daha çok kadına has bir hastalık olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla çiftlerin çocuk sahibi olması için yapılan pratik ve uygulamalar daha çok anne adayına yönelik olmuştur (KK: 1; KK: 2).

Pütürge ilçesinde çocuk sahibi olamayan çiftler öncelikle çözümü tıbbi yollarda aramaktadırlar. Tıbbi yollarda çare bulamayan çiftler ise türbe ve yatır saydıkları mekânlara gidip adak adarlar (KK: 4). Pütürge ilçesinde yöre halkı tarafından kutsal kabul edilen bir yatır bulunmadığından çocuğu olmayan çiftler civar bölgelerdeki veya yakın illerdeki ziyaret yerlerine ve türbelere giderler (KK: 4; KK: 1). Pütürge ve yöresindeki insanlar, bu kutsal kabul edilen mekânlardaki metfun kişilerin vesilesi ile dualarının kabul olacağı ve çocuk sahibi olacaklarına inanırlar. Yine çocuk sahibi olabilmek için cami hocalarından ya da ağzı dualı kişilerden kendileri için dua etmeleri istenmektedir. Özellikle hocalara ve yörede şeyh olarak kabul edilen kişilere muska yazdırılmaktadır. Yapılan bu muska boyuna veya kıyafete iliştilererek çocuk olana kadar anne adayı tarafından üzerinde taşınmalıdır. (KK: 4; KK: 9). Okunmuş yiyecek-içecekleri tüketmek ve hacca gidenlerden dua istemek de çocuk sahibi olmak için yapılan pratiklerdendir. 4444 defa okunduğunda duaların kabul olduğuna inanılan Salât-ı Tefrîciyye duası da yöre halkı tarafından okunmaktadır (KK: 10; KK: 1; KK: 4).

Eski dönemlerde doğumları ilçede ebe olarak bilinen kişiler yaptırdığı için bu kişilerin kısır kalan kadınların çocuk sahibi olmasına da yardımcı olduğu söylenmektedir. Kısır olduğunu düşünen kadın, yörede ebe olarak kabul edilen bu kişilere gidip rahmini kontrol ettirirdi. Ebe tarafından hazırlanan bitkisel karışımlar kısır kadınlar tarafından gebe kalana kadar kullanılırdı. Genellikle tadı acı olan bir kısım bitkiler kaynatılıp buharı çıkınca kadından bu buharın üzerine oturması istenir ve kadının üzeri bezle hava almayacak şekilde örtülürdü. Bu buharın rahim kanallarını açacağı ve yumurtalıkların sağlıklı bir yapıya bürüneceği söylenir (KK: 11). Pütürge ve yöresinde ayrıca çocuğu olmayan kadının sırtının ve göbeğinin ovalanmasından sonra ani bir hareketle belin yukarıya doğru çekilmesi, belin bağlanması, kısır olan kadının beline yakı vurulup sonradan şişe ile çekilmesi hamile kalabilmek için uygulanan diğer alternatif tedavi yöntemlerindedir (KK: 3; KK: 11; KK: 20).

Yörede birkaç çocuğa sahip olup yeni çocuk istemeyen kadınlar için de bazı uygulamalar yapılmaktadır. Ağır eşyaları kaldırma, özel bölgelerine şiş kullanma ve yüksek yerlerden atlama bu uygulamalardan bazılarıdır (KK: 20). Şiddetli ve birdenbire korkmak da çocuğun olmamasına sebep olabildiği ifade edilir. Ancak günümüzde ilçede

çocuk sahibi olmamak amacıyla korunmak için modern yöntemler tercih edilmektedir (KK: 4).

Hamilelik sürecinde kadın Pütürge yöresinde “gebe, iki canlı, guzlacı (kuzulayıcı), yüklü” gibi isimleri alır. Kadın, özel hastalığını yaşamamasından veya mide bulantısından, gebe olduğunu fark etmektedir. Gebeliği teyit için ebe ya da bu işten anlayan biri, el yöntemi ile kadının hamile olup olmadığını tahmin eder (KK: 15).

Pütürge ilçesinde kadın hamile ise bu durumu başlangıçta kimseye söylemez. Zira kadın bu haberi duyurmaya utanmaktadır. Hamilelik haberi belli bir süre sonra kaynana veya görümce vasıtasıyla aileye bildirilir. Hamile kişi karnının belli olmasından utandığı için kıyafetlerinin daha bol ve geniş olmasına özen gösterir. Eski dönemlerde gebe kadınların karnın belli olmasını engelleyen giysi olarak “barsınk veya bervanig” adı verilen kıyafetler kullanılırdı (KK: 30). Karnı belli olan kadın aile büyüklerinin yanına pek çıkmaz ve erkeklerin bulunduğu yerlerden geçmemeye dikkat ederdi. Özellikle eski dönemlerde gebe kadının hamileliği süresince annesinin yanına gitmesine ve annesinin de kızını ziyarete gelmesine izin verilmezmiş. Ayrıca bu süreçte kadına yoğun bir şekilde özen gösterilip ağır işlerde ve tarla işlerinde çalıştırılmaz. Özellikle ağaçtan meyve toplanması veya yüksek bir yere anne adayının uzanmaya çalışması çocuğun düşmesine sebebiyet vereceği için de anne bu hareketlerden kaçınmaktadır. Anne adayına kolay doğum yapması için bol bol yürüyüş yaptırılırdı (KK: 2).

Hamile kadınlar için gebelik süreci oldukça hassas ve zor bir dönemdir. Gebe olan kadının bu süreçte canının bazı yiyecekleri çekmesi durumuna “aşerme” denmektedir. Aşeren kadının iştahlandığı şey, yerine getirilmediği takdirde kadının “umma” olacağına inanılmaktadır. Yani bu durumu yaşayan kadının göğüsleri aşırı şişmekte ve kendisinde şiddetli ağrılar hissetmektedir. Günümüzde kadının canının istediği şeyler daha kolay karşılanırken 50-60 yıl öncesinde bu istekler karşılanamamaktaydı. Böyle durumlarda anne adayının iştahlandığı ürünlere tadı yakın olan şeyler verilirdi. Ayrıca aşeren kadına istediği yiyecek yedirilmediği takdirde çocuğun gözlerinin şaşlık, vücudunda büyük ben ve leke, çocuğun özürlü olması gibi durumların yaşanacağına inanılmaktadır (KK: 16; KK: 14).

Pütürge ve çevresinde hamilelik döneminde kadının beslenmesine dikkat etmesi gerekir. Özellikle ceviz, dut kurusu, pestil ve pekmez gibi ürünleri tüketmesi hem anne hem bebek için önemlidir. Kadının nar, üzüm gibi yiyecekleri tüketmesi durumunda doğacak çocuğun yüzünün güzel olacağı, zeytini fazla tüketilmesi durumunda ise gözlerinin zeytin gibi olacağı inancı hâkimdir. Anneye gebelik boyunca ayva yedirildiği takdirde bebeğinin güzel ve gamzeli olacağına inanılır (KK: 16). Hamilelik döneminde kadının yaptığı olumlu veya olumsuz durumların doğan çocuğa sirayet ettiğine inanılır. Ayrıca annenin maneviyatlı ortamlarda bulunması durumunda doğacak çocuğunun karakterli bir tabiata sahip olacağına inanılır. Bu dönemde anne çok Kur'an okursa doğan çocuk daha kolay Kur'an ezberleyeceğine ve ileriki yaşamında da Kur'an ile hemhâl olacağına inanılır. Annenin yapacağı kötü davranışların da evladının yaşamına sirayet edip çocuğun yaşamı boyunca olumsuz davranışları kolaylıkla yapacağı söylenir. Gebe annenin başka biriyle dalga geçtiği bir durumunun çocuğuna da yansıtacağına inanılır (KK: 5).

Pütürge yöresinde gebe annenin sakatata (kesilmiş hayvanın içkembe, ciğer ve iç organları) dokunması ve onu doğraması da hoş görülmemiştir. Özellikle ciğer doğrayıp kanlı elini vücudunun herhangi bir yerine sürdüğünde bebekte ciğer renginde bir leke olacağı söylenir (KK: 6). Anne adayının çirkin şeylere, yılan ve baykuş gibi hayvanlara bakmaması da istenir. Çünkü bunlara bakmazsa bebeğinin güzel yüzlü olacağı ifade edilir (KK: 1; KK: 4; KK: 16). Ayrıca gebelik sürecinde anne adayı için dişin çektirilmesi, saçın boyatılması, cenazeye bakılması ve mezarlığa gidilmesi kerih bir durum olarak görülmüştür (KK: 15).

Doğum öncesi inanışların önemli hususlarından biri de bebeğin cinsiyetinin tayini konusudur. İlçede bu konu hakkında tecrübeli kişiler, anne adayının karnının şekline bakılarak bebeğin cinsiyeti hakkında tahminde bulunmaktadırlar. Kadının karnı orantılı bir yuvarlak şekil almışsa, tatlı şeylere iştahlanmışsa ve gebelik süresince kusmamışsa erkek çocuğunun olacağı tahmin edilir. Kadının gebeliği boyunca yüzünün güzelleşmesi de bebeğin erkek olacağını işaretidir. Gebe olan kadının kalçası aşırı derece de büyümemişse, vücut yapısı orantısız olmuşsa ve canı ekşi şeylere iştahlanmışsa bebeğin kız olacağına inanılır. Gebe kadının göğsünün uçları açık bir renk ise cinsiyetin erkek olacağı, eğer koyu bir renge sahip ise cinsiyetin kız olacağı tahmin edilmektedir (KK: 12). Tarihini doldurmuş bebeğin doğumu gerçekleşmemişse bebeğin erkek olacağı

inancı, beklenen tarihten önce doğum gerçekleşiyor ise kız olacağına inanılır (KK: 12; KK: 36). Gebelik sürecinde görülen rüyalar da cinsiyetin tahmin edilmesinde önemli bir rol oynar. Örneğin annenin rüyasında altın görmesi erkek çocuğu olacağı delalettir (KK: 3). Ancak günümüzde tıbbi olanaklarla cinsiyet hamileliğin dördüncü ve beşinci aylardan itibaren tespit edilir.

Pütürge ve yöresinde özellikle eski yıllarda kadının erkek çocuk dünyaya getirmesi arzulanan bir temennidir. İlçenin yer yapısının dağlık olması ve geçimin iş gücüne dayalı olması, erkeğin soyun devamını sağladığına inanılması, ailenin mirasının doğrudan erkeğe geçmesi ve “erkek adamın erkek çocuğu olur” gibi deyimsel ifadeler erkek çocuk isteğini tetikleyen temel sebeplerdir. Erkek çocuk doğduğunda sevincin ve hediye dağıtımının büyüklüğü kız bebeğe göre daha fazladır. Günümüzde kız ve erkek çocuk arasındaki bu ayırım düşüncesi her ne kadar azalsa da hala erkek çocuk istemi ön plandadır (KK: 3).

Doğacak çocuğun ahlaki ve fiziksel yapıları içinde yörede önsezi niteliğinde bazı tahminler yürütülmektedir. Mesela doğacak kız çocuğunun halanın, erkek çocuğunun ise dayının karakterine benzeyeceğine inanılır. Bu nedenle hala ve dayının sağlam karakterli olması arzu edilir (KK: 28).

Pütürge ilçesinde çocuğun dünyaya gelmesinden önce anne ve babası maddi durumlarına göre hazırlık yapmaktadır. Giysiler, yatak, beşik ve diğer eşyalar özenle hazırlanır. Eskiden cinsiyeti belirleyecek teknolojik aletler olmadığı için asli kıyafetler hem kızın hem erkeğin giyeceği tarzda hazırlanmaktaydı. Cinsiyet belli olunca ise kıyafet eksiklikleri hızlı bir şekilde giderilirdi. Zira “Doğmamış çocuğa don biçilmez” atasözü bu durumu güzel bir şekilde ifade etmektedir (KK: 10). Fakat günümüzde tıbbi teknoloji geliştiği için dördüncü aydan itibaren belli olan cinsiyet ailelerin hazırlıklarına kolaylık sağlamaktadır. Gebeliğin sonlarına doğru ise ailede tatlı bir telaş ve heyecan hâkimdir. Bebek için kıyafetler, yataklar ve beşik hazırlanır. Bebeğin eşyaları ise ekseriyetle kız tarafı bazen ise maddi durumların elverdiği ölçüde ortaklaşa hazırlanır (KK: 13).

Pütürge yöresinde çocuk, Allah’ın insanlara verdiği bir nimet veya emanet olarak görülmektedir. Evlerin neşesi olan çocuğu, Allah insana verdiği için onu insandan almak da Allah’a mahsustur. Bu sebeple bebeğin kürtaj veya başka yollar ile alınmasına asla

rıza gösterilmez. Anne adayının gebe kalması, hayatını kaybetmesine sebep olsa bile kürtaj vb. durumlar yöre halkı tarafından reddedilmektedir (KK: 15; KK: 2; KK: 11).

1.1.2. Doğum Esnasındaki Halk İnanışları

Doğum, annenin aylarca karnında taşıdığı ve çocuğuna kavuştuğu için hayatının en özel anıdır. Her gebe kadın, doğumunun kısa sürede bitmesini ve çocuğuna kavuşmayı ister. Doğum anında gerek annenin gerek bebeğin sağlıklı bir şekilde bu süreci geçirmesi için bazı inanış ve gelenekler vardır.

Doğum sürecini kolay bir şekilde geçirmek ve doğumun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için Pütürge ilçesinde bazı inanış ve uygulamalar vardır. Hamile kadınların bu dönemde, gebe olmadıkları dönemden daha fazla beslenmelerine dikkat ettikleri ve bu konuda tecrübeli kişilerin söylemlerine daha fazla kulak verdikleri ifade edilir (KK: 3). Pütürge ilçesinde özellikle günümüzde doğumun kolay olması için hamile kadından bol bol yürüyüş yapması istenmektedir. İlçede doğumların çoğu hastanelerde yapıldığı için gebe kadınların doktorların tavsiyelerine uydukları söylenmektedir. İlçe sağlık ocaklarında gebe kadınların düzenli olarak kayıtları da tutulmaktadır. Eski dönemlerde sağlık hizmetlerinin eksik olmasından dolayı doğumlar evde gerçekleşir ve ebeler gebe kadınlara yardımcı olurlardı. Ebeler tıp ilmine sahip kişiler değildir fakat doğum konusunda oldukça tecrübesi olan kimselerdir. Ebeler kendinden sonra yerini alacak bir kişiyi bırakmak için tecrübelerini seçtiği kişiye aktarmışlardır (KK: 1; KK:8).

Pütürge ilçesinde eski dönemlerde ebe sayısı az olduğundan doğumların birçoğu yörede bilinen birkaç ebe tarafından gerçekleştirilmiştir. Genelde anne adayının sancısı arttığında veya suyu geldiğinde ebeler, gebe kadının evine giderler. Eve gelen ebe, evin erkeklerini, baba adayını ve çocukları evden uzaklaştırırdı. Doğum yapılacak odaya ise kısır kadınlar alınmazdı. Ailenin kadınlarından bu konuda tecrübesi olanlar da ebeye yardım eder ve doğum gerçekleştikten sonra ebeye hediye misali bir kısım hediyeler verilirdi (KK: 17).

Doğumun kolay gerçekleşmesi için hocaların, kadına dua okuması, özellikle suya Nas, Felak, İnşirah gibi surelerin okunup içirilmesi ve sadaka verilmesi gibi dini pratikler de uygulanırdı. Eskiden kadınların saçları genelde örgülü olduğu için doğum başladığı anda bu örgüler açılırdı. Rahat bir doğum olması için anne adayının karnı ve sırtı ovularak

sıcak bir duş aldırılırdı. Artık hastanede doğumu evdeki doğumdan daha güvenli bulan yöre halkı sezaryen veya normal doğum arasında bir tercih sunulduğunda ise daha sağlıklı olduğu ifade edilen normal yolla doğumu tercih etmektedirler (KK: 2). Doğumdan sonra ise bebek ayaklarından tutulup ters çevrilir. Ebe bebeğin kalçasına vurup ağlamasına sağlar. Bu sayede bebeğin nefes yolunun açıldığı ifade edilmektedir (KK: 11; KK: 2; KK: 7).

1.1.3. Doğum Sonrası Halk İnanışları

Pütürge ilçesinde doğum sonrası dönemde bir kısım pratik ve uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Doğum sonrasında gerek anne için gerekse bebek için birtakım tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirlerin çoğu anne ve bebeğe gelebilecek nazar ve olumsuz durumların önlenmesine yöneliktir. Yörede bebeğin göbek bağından olan küçük bir et parçasının nereye konulacağına bile çocuğun ileriki yaşamına etki edecek bir öneme sahiptir.

Bebeğin kesilen göbek bağına ebeler ipele bağladıktan sonra ebeveynler bu bağın düşmesini beklerler. Düşen bağı, ailenin çocuklarını görmek istedikleri meslek ve yaşayışlara göre belli yerlere gömerler. Ebeveynler çocuklarının imam olmalarını isterlerse bu bağ cami bahçesine, doktor olmalarını isterlerse sağlık ocağının veya hastanenin bahçesine, öğretmen olmalarını isterlerse okul bahçesine gömerler. Eğer çocuğun ileriki yaşlarda evden uzak bir yerde yaşamını sürdürmesini yani gurbetlik yaşamamasını aile istemez ise bu göbek bağı evin duvarlarının içine koyarlar (KK: 7).

Yeni doğum yapmış kadına Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde olduğu gibi Pütürge yöresinde "lohusa, emzikli" gibi isimler verilir (KK: 11). Bu süreçte anne oldukça hassas ve psikolojik olarak zayıftır. Bu sebeple bakıma muhtaç olduğundan aile eşrafı bu dönemde anneye yatalaklı bir hasta gibi hizmet ederler. Lohusalık süreci, kadından kadına değişmekle beraber doğumun zorluğu da bu süreci etkilemektedir. Ortalama olarak kırk günlük bir süreyi kapsayan bu süreç, anne ve bebeği için yeni duruma alışmayı ve bakıma muhtaçlığı da ifade etmektedir (KK: 9).

Doğumdan sonra anneye bebeğiyle birlikte yatacağı bir yatak hazırlanır. Genelde yörede kışın doğum yapılmışsa evin en sıcak odası, yazın doğum yapılmışsa evin en serin odası anneye tahsis edilir. Pütürge ve çevre yörede anneye sütünün bol olması için

birtakım özel yiyecekler de verilir. Ballı karışımlar, pekmezli şerbetler, farklı türden hoşaf lar ve özellikle kuymak annenin olmazsa olmaz yiyeceklerindedir. Unun veya nişastanın kavrulması ile yapılan üzerine de tereyağı ve toz şeker dökülerek yenilen kuymak, doğumdan sonra anneye verilir. Lohusa dönemindeki anne yiyeceği olarak bilinen kuymak, anneye enerji katıp sütün artmasına neden olduğu gibi karnının yumuşamasına da yardımcı olmaktadır (KK: 21). Annenin yediği her besin süte de geçeceği için bu dönemde anne yediklerine dikkat eder ve bebeğin gaz sancısı çekmemesi için acı, baharatlı ve gazlı ürünlerden uzak durur (KK: 7).

Pütürge ilçesinde bebeğin bir hafta geçtikten sonra saç kesilir ve ağırlığınca altın üzerinden sadaka verilmektedir. Aynı zaman dilimlerinde şükür amacıyla akika kurbanı da kesilmektedir (KK: 9). Belli bir yaşa kadar çocuğun aynaya bakması engellenen durumlardandır. Hem şaşma olmaması hem de daha farklı olumsuz durumların yaşanmaması için iki yaşına kadar çocuklar ayna ile baş başa bırakılmamaktadır (KK: 5). Sürekli ağlayan çocukta bir sorun olduğuna inanılır. Sürekli ağlayan çocuklara okunmuş su içirilip Kur'an sayfaları açılarak çocuğun yüzüne doğru çarparak şifa bulması temenni edilir (KK: 7). Pütürge ve yöresinde belli yaşa gelinceye kadar çocukların üzerinden atlanmaz ve geçilmez. Yapıldığı takdirde çocuğun boyunun kısa kalacağına inanılır. Çocuğun gösterdiği bir kısım bedensel tepkilerde yöre halkı tarafından anlamlandırılır. Mesela, çocuk uyku halinde gülüyorsa meleklerle arkadaş olduğu, hıçkırdığında ise midesinin büyüdüğü ve sağlıklı beslendiği anlamı çıkarılır. Küçük yaşta vefat eden çocukların ise ahirette ebeveynlerine ailesine şefaatçi olacağına inanılır (KK: 20).

Pütürge ilçesinde lohusa süreci anneye ve bebeğine, cinlerin ve kötü ruhların zarar vereceği bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde tek başına bulunan veya geceyi yalnız geçiren lohusa kadına ve doğan çocuğa "alkarısı, albastı" gibi isimlerle adlandırılan kötü varlıkların musallat olup zarar vereceğine hatta onları boğup öldüreceğine inanılır. Alkarısı, iri dişlere, siyah ve dağınık uzun saçlara aynı zamanda çirkin bir yüze sahip bir yaratık olarak tasvir edilir. Bu zararlı varlığın lohusa döneminde psikolojik olarak zayıf olan anneye ve çocuğuna zarar vermek için fırsat kolladığı ifade edilir. Bu varlıkların verdiği zararlar annenin boynuna bir şeyin oturup nefes alamaması ile hareketsiz kalması, bebeğin ise boğulup öldürülmesi şeklinde ifade edilir. Bu yüzden gebe olan kadının tek kalmasına ve gece saatlerinde tek başına dışarıda bulunmasına izin

verilmemektedir. Bu dönemde baba adayları da özellikle eve getirdiği yiyeceklerin helalliğine özenle dikkat ederler (KK: 14; KK: 29; KK: 31).

Pütürge yöresinde doğum sonrası ilk kırk günlük süreç çok önemlidir. Yörede bu sürecin önemine binaen kırk gün boyunca “lohusanın ve bebeğin mezarı açıktır” deyimini kullanılmaktadır (KK: 13). Bu dönemde kötü varlıkların zararlarından korunmak için anne ve bebeğin yataklarının başuçlarında muhakkak Kur’an, çuvaldız ve ekmek parçası bırakılır. Ayrıca annenin başında sürekli bir al yazma takılıdır. Evin kapıları, kötü ruhların gelmemesi için sirke ile güzelce silinmeli ve anne, bebeğini kucağına alıp emzirirken bile besmele ile hareket etmelidir. Anne düğünlere, cenazelere ve gezmelere bu dönemde gitmemelidir. Eve giren çıkana dikkat edilmeli, ziyaretler ve tebrikler olabildiğince lohusa döneminden sonraya ertelenmektedir (KK: 29; KK: 38).

Kırk gün sonunda gerçekleştirilen kırk çıkarma uygulaması ile bu yasaklar ortadan kalkar. Kırk çıkarma uygulaması kırk gün abdestsiz olan annenin kirlerden arıtılması için uygulanan pratiktir. Kırk günden sonra anne temiz ve pak sayılır. Kırk günden sonra anne ve bebeği dışarıdan gelecek tehlikelere karşı daha dirençli olurlar. Kırk günde anne ve bebeğinin yaptığı kırklama banyosu ile artık daha rahat bir şekilde topluma karışabilir (KK: 7; KK: 9; KK: 22). Hem dinsel hem de büyüsel öğeleri içinden barındıran kırklama uygulaması ilçede hâlâ uygulanmaktadır (KK: 29).

Pütürge yöresinde kırklama sonrasında anne ve bebeği ziyarete ve aileyi tebrik etmek için gitmeye “*çocuk görmesi*” denilmektedir. Çocuğu hayırlı etmeye gelen misafirler aileye “Allah mübarek etsin”, “Mürüvvetini de göresin”, “Allah analı babalı büyütsün”, “Allah hayırlı etsin” ve “Allah güzel günlerini gösterebilir” diye güzel temennilerde bulunurlar ve bir kısım hediyeler takdim ederler. Eski zamanlarda bu hediyeler daha çok erzak ve gıda türündendi. Günümüzde ise takı, kıyafet, ev eşyası ve oyuncaktan vb. hediyeler daha çok tercih edilir (KK: 29, KK: 1; KK: 9).

Pütürge ve çevresinde yeni dünyaya gelen bebeği koruyup kollamak için de birtakım uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Nazar değmesin diye “Maşallah” yazılı takılar ve mavi boncuklu nazarlıklar bebeğin yatağına ve kıyafetlerine takılır. Özellikle yörede yeni dünyaya gelen bebeğin sarılık hastalığına yakalanmaması için uyudukları

beşiğin üzerine sarı yazmanın örtülmesi ve sarı tonlu kıyafetlerin bebeğe giydirilmesine özen gösterilir. Ayrıca bebeğin birkaç gün arayla teni güneşle temas ettirilir (KK: 18).

Pütürge yöresinde bebeğin ilk yıkaması tuz ile yapılmaktadır. Tuzun yüz ve çevresi hariç bedenle temas ettirilmesi bedene sağlık kattığı, vücutlarında pişik olmadığı terinin kokmadığı ifade edilir. Fakat bu uygulamanın da günümüze nazaran geçmiş yıllarda daha fazla gerçekleştiği söylenir (KK: 23).

Yörede eski dönemlerde her doğan çocuk için kundaklama işlemi yapılır. Kundaklama işlemi çocuğun ellerinin ve ayaklarının hareket edemeyecek bir şekilde sarılmasıdır. Bebeğin bedenini hafifçe sıkılarak kundaklanması, bebeğin temel iskelet yapısının düzgün bir şekilde oluşmasına katkı sağladığı ifade edilir. Kundak sayesinde bebek kucağa alınırken daha rahat alınır. Ayrıca kundağın kemiklerin incinmesine engel olduğu söylenir. Bebeklerin kemikleri henüz sert bir yapıda olmadığı için özellikle kalça çıkıklığını engellemek için ilk aylarda kundaklama işlemi gerekli görülmektedir (KK: 8).

Pütürge ve çevresinde kundakla birlikte uygulanan diğer bir pratik ise “höllük”dür. Höllük, bebeğin bezinin üzerine serilen işlenmiş topraktır. Bu toprak, killi bir yapıya sahip olup özellikle eski dönemlerde her evde uygulanan bir pratiktir. Ayrıca elekten geçirilen bu toprak, saç üzerinde ateşte kavrulmaya bırakılır. Daha sonra bebeğin altına serilir. Bebek altını her pislediğinde toprak, yenisi ile değiştirilir. Höllük ile büyüyen çocukların daha sağlıklı olduğu ve karın ağrısı, üşütme gibi hastalıklara da yakalanmadıkları söylenir (KK. 7; KK: 14).

Pütürge ilçesinde aileler çocuklarını ahlaklı bir biçimde yetiştirmeye oldukça önem verirler. Çocukların büyükleri taklit ettiğini düşündüklerinden evde namaz kılarken aileler çocukların yanında namazlarını kılmaya gayret ederler. Camiye giderken çocukları da beraberlerinde götürürler. Camide çocuklara özellikle güler yüzle davranırlar. Yaz aylarında ise çocukların dini bilgilerini öğrenmeleri için Kur’an kurslarına gönderirler. Ayrıca ilçe halkı için çocukların aile bağlarına bağlı, çevresine saygılı ve yardımsever bir birey olarak yetiştirmeyi çok önemserler (KK: 22).

Anadolu’da yaygın olan ve Pütürge ilçesinde de karşılaşılan “diş hediği” uygulaması yörede hâlâ canlılığını korumaktadır. Buğdayın kaynatılıp içine fasulye, kayısı çekirdeği ve ceviz gibi ürünlerle harmanlanması sonucu ikram edilen bu yemekle

kısa bir tören düzenlenir. Bu törende tepsiye makas, tespih, tarak, kalem, altın, para gibi bazı eşyalar bırakılır. Bebek hangisini seçerse o eşya ile ilgili meslekle hemhal olacağı ve o eşyayı yansıtan mesleğe sahip olacağı söylenir (KK: 21). Çocuğun ilk dişinin çıkması sonucunda yapılan bu küçük çaplı törene genelde yakın çevreler davet edilir. Misafirler çocuğa kıyafet, oyuncak veya takı gibi hediyeler getirirler. Diş hediği uygulamasının çocuğun dişlerinin sağlam ve düzgün olması için yapıldığı söylenmektedir. Eğer çocuğun dişleri beklenen tarihten çok erken çıkmışsa bu dişlerin sağlıksız ve erken döküleceğine inanılır. Dişler geç çıkmış ise dişlerinin yaşamlarının geç tarihlerinde döküleceği söylenmektedir (KK: 25).

Anadolu topluluklarında isim verme töreni oldukça önemli bir uygulamadır. Verilen ismin manası ve ağırlığı insanın karakterine etki etmesinden dolayı rastgele bir isim seçimi yapılmaz. Konulan ismin sadece hitap yönüne bakılmaz ismin kapsadığı derin anlama da kıymet verilir. İnsanın yaşamına etki eden isim konusuna ebeveynler oldukça dikkat etmişlerdir. Bu dikkatin sebebi ise ismin anlamının insana geçeceği inancıdır (Örnek, 1975, s. 102-103). Pütürge ve çevresinde bebeğe isim verme konusu ise doğumdan birkaç gün sonra gerçekleştirilir. İlçe halkı tarafından çocuğa isim konarken genellikle aile büyüklerinin veya vefat eden akrabaların isimlerini koymaya özen gösterilir. Bu durum yavaş yavaş azalsa da bir gurur göstergesi olarak ebeveynlerin ad koymada aile büyüklerinden dedelerin ve nenelerin isimlerini koyması hala canlılığını korumaktadır. Bu şekilde büyüklerin gönüllerinde hoş bir seda bırakıldığı düşünülür. İsim koymada bir diğer tercih ise İslami gelenekte kendine yer edinmiş şahısların isimlerini çocuğa vermektir. Ayrıca yörede çocuklara peygamberlerin, sahabelerin ve önemli komutanların isimlerinin konulduğu açıkça görülmektedir (KK: 26; KK: 2). İsim verme töreninde öncelikle isim koyan kişi, abdestli bir şekilde bebeğin sağ kulağına ezanı, sol kulağına ise kameti okur. Ondan sonra sağ kulağına üç kez “senin ismin...” diye söyledikten sonra dua edilerek isim koyma töreni son bulur (KK: 24; KK: 17; KK: 22). Günümüzde artık daha popüler isimlerin tercih edilmesi Pütürge ilçesine de yansımıştır. Fakat geleneğe bağlı kalınarak koyulan isimler daha fazladır.

Anne ve babaların çocuklara karşı sevgileri incelenecek olursa özellikle eski yıllarda yörede ebeveynlerin çocuklarını aile büyüklerinin yanında öpmeleri bir yana onlara sevgiye dair bir davranış bile sergilemezlerdi. Bu şekildeki bir davranışın

çocuklarla alakası olmadığını sadece büyüklere olan saygıdan olduğu söylenmektedir. Bir ortamda eğer çocuk kendini tehlikeye atacak olursa ebeveyni değil de dedesi ve ninesi buna engel olurmuş. Günümüzde ise bu anlayışın zayıfladığı hatta ortadan kalktığı söylenir (KK: 26; KK: 8; KK: 27).

Pütürge yöresinde nazar ile alakalı inanışlara da değinecek olursak eski zamanlarda daha fazla olmakla birlikte günümüzde de bu inanışların varlığından söz edebiliriz. Nazar değen çocuklara “kem göz”, “göz değmesi” ve “nazar değmesi” gibi ifadeler kullanılmıştır (KK: 5). Eski yıllarda evlerde mahsule, aileye veya çocuğa nazar değmesin diye bazı pratikler yapılmaktadır. Eğer çocuk güzel ve renkli gözlü ise nazarı çabuk alacağından güzel elbiseler giydirilmez, yüzüne kömür, kül ve is sürülürmüş (KK: 20). Nazara uğrayan çocuk ise olağan davranışlarının dışında hareketler sergilemeye başlamaktadır. Sürekli ağlama, ateşlenme, uykusuzluk ve iştahsızlık bu davranışlardan bazılarıdır (KK: 27; KK: 18; KK: 7). Bebeğe değen nazarı defetmek için de bazı pratikler uygulanmıştır. Çocuğu nazardan korumak için tuza dua okunarak tuzu ateşe atmak, bebeğin üzerine kurşun dökmek, bebeğe mavi renkli nazar boncuğu takmak ve bebeği çevsensiz dışarıya çıkarmamak uygulanan pratiklerdir (KK: 19).

1.1.4. Doğum ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Eski Türkler çocuklarının ruhlarını gökyüzünde Kozmik ağaçların içinde durduğuna inanmışlardır. Doğumun, Türkler için toylar düzenlenen bir zamanı nitelendirdiği ve kurbanlar sunulan bir olayı ifade ettiği için gerek çocukla gerekse doğumla ilgili olaylar hep önemli olmuştur (Günay & Güngör, 1998, s. 82).

Pütürge ilçesi halkı ile Eski Türklerin doğumla ilgili inanışları arasında büyük benzerlikler vardır. Farklı isimler ve farklı uygulamalarla karşımıza çıkan bu inanış ve uygulamalarda aynı özelliklere sahip olan bazı güçlerin ve inançların varlığının kabul edildiği görülür. Eski Türklerdeki yer-su ruhları, atalar kültü (türbe, yatır gibi) vb. bazı kutsal kabul edilen güçlerin olumsuz durumlara ve zararlara karşı koruyucu vasfını benzer şekilde Pütürge yöresinde de görmekteyiz.

Türk toplumlarında özellikle kadının kısır olmaması ve aileye çocuk vermesi kadının konumunu yücelten bir vasıf olmuştur. Ayrıca Anadolu topluluklarında çocuğu olmayan erkek de toplum tarafından aşağılık psikolojisine maruz kalmakta ve erkekliği

sorgulanır hale gelmektedir (Örnek, 2000, s. 132). Öyle ki Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda, çocuğu olmayan Dirse Han için Tanrıdan gelen bir bedduaya maruz kaldığı şu şekilde ifade edilmiştir: *Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayana Allah Teâlâ beddua etmiştir, biz de beddua ederiz* (Ergin, 1969, s. 8).

Türklerde çocuk sahibi olmak isteyen anne adayları, ata mezarlarını, evliyaların türbelerini ve kutsal sayılan mekânları ziyaret edip adak adamak ve onlardan himmet beklemek gibi inanışlar Pütürge yöresinde de başvurulan uygulamalardandır (KK: 2; KK: 31; KK: 34; KK: 39). Türklerde çocuğu olmayan aileler çocuk sahibi olmak için kurbanlar keserek dualar ederlerdi (Kalafat, 2010, s. 243). Kırgızlar İslam'ı kabul ettikten sonra atalarının ve şamanlarının mezarlarını İslami bir geleneğe uyarlayarak türbe haline getirmişlerdir. Manas destanında şu ifadeler: *“Bu Çırcı’yı alalı on dört yıl oldu. Bir çocuk koklayamadım, öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarların yanında gecelemiyor.”* Türklerde çocuk sahibi olmak için ziyaret inancının önemini göstermektedir (İnan, 1986, s. 168). Yine Yakutlar kısır kadınları için dua edip kurban bağışlamışlardır. Kısır kadınlar mukaddes bir ağaç dibine götürülüp ak boz atın derisinin üzerinde “Yer Sahibi” ne yalvarıp “ıduk” kurbanı kesmişlerdir (Günay & Güngör, 2009, s. 102). Kazak kadınları da kısırlıklarını gidermek için sahrada tek başına bulunan ağaç veya bir pınarın yanı başında koyun keserlerdi (İnan, 1986, s. 168). Yine adak adayıp kurban kesme bağlamında Gagauz Türklerinin kültürlerinde yer edinen “ıduk” kurbanı “Allahlık” kurbanı olarak bu gelenek devam ettirilmiştir (Güngör, 1998, s. 194-197). Pütürge yöresinde de çocuk sahibi olmak için ziyaretlere gidilmekte, kurbanlar kesilerek dualar edilmesi eski Türk inancının günümüze kadar ulaşan bir yansıması kabul edilebilir.

Pütürge yöresinde eski zamanlardan beri kısırlığı gidermek için kullanılan ve hâlâ canlılığını koruyan yöntemlerden bir diğeri ise muska yaptırma uygulaması eski Türk topluluklarında da görülen bir inanıştır. Zaten Anadolu coğrafyasının genelinde yer alan muska yaptırma ve okunup üflenme eskiden beri devam edegelen bir inanıştır (İnan, 1976, s. 207). Eski Türkler muskayı ayrıca kötülüklerden, belalardan, afetlerden korunmak amacıyla bir gelenek haline getirmişlerdir. Budist ve Maniheizt olan Türklerde muska geleneği yer alırdı. Yakutların Şaman'a gidip efsunlanması bu uygulamaya

örnektir (Selçuk, 2008, s. 118). Kırgız Türklerinde ailede çocuğun olması o ailenin bir ev olduğunu göstermektedir. Ailede çocuğun olması önemi “Çocuklu olan ev mutlu bir evdir” gibi atasözlerine de yansımıştır (Polat, 2005, s. 62-63). Kırgızlarda ayrıca kadınlar “moldo”ya (imam) gidip kendilerine muska yazdırtırlar. Moldo yazdığı bu muskayı erkek ve kadının boynuna asmasını ister. Kırgızlarda Moldo’nun su üzerine okuması ve bu suyun kadına içirilmesi pratiği de mevcuttur (Polat, 2019, s. 67). Anadolu toplumlarında ise imamlar veya hocalar muska yaptırmak için başvuru alan kişilerdir. Halk inanışları çerçevesinde incelendiğinde aralarında bazı farklılıklar bulunsa da ortak nokta kadının kısırlığının sebebinin kötü ruhların olduğu ve bunun da muska ile giderilmeye çalışıldığı görülür (Selçuk, 2008, s. 201).

Türklerde kısır kadınlar için şamanlara başvurarak onlardan yardım dilemişlerdir. Altaylarda kısırlık için müracaat edilen kamlar, kısırlığı gidermek için kötü ruhlarla karşı kadının doğurgan olması için ayinler yapmışlardır (Güngör, 2012, s. 35). Pütürge yöresinde de çocuk sahibi olabilmek için insanların imamlar, âlimler, halk nezdinde hatırı sayılı dini bilgisi yüksek kişilere başvurdukları da görülür. Ayrıca Pütürge yöresinde özellikle erkek çocuk sahibi olma isteğini Eski Türklerde de görmekteyiz. Eski Türk topluluklarından Yakutlar Tanrıdan özellikle erkek çocuk isteklerini Ak Şaman’a başvurarak dilemişlerdir (İnan, 1986, s. 167).

Dede Korkut Kitabı’nda Bayındır Han oğlu Boğaç Han isimli hikâyede bir ziyafetin tertip edildiği anlatılır. Bayındır Han’ın düzenlediği ziyafette üç farklı otağ kurulmuştur. Bu otağlar erkek evladı olanlar, kız evladı olanlar ve evladı olmayanlar şeklinde ayrılmıştır. Bu ayırma işleminin Oğuz Türklerinin evlat sahibi olmaktan, erkek evlada sahip olmaya kadar insanın statüsünü belirleyen bir uygulama olduğu açıkça görülmektedir (Yalçın & Koçak, 2013, s. 24).

Eski Türker’de hamile kadınlar daima Umay’ın himayesindedir. Kısır kadınlar Ayısıt’a ve Umay’a çocuklarının olması için dua ederler (Radloff, 1893, s. 234). Çocukları olduktan sonra ise Umay ismini çocuklarına koyarlardı (İnan, 1976, s. 24). Şamanistlerin panteonunda bazı dişil ruhlar vardır. Altaylılarda bu dişil ruh karşımıza Umay ve Ak ene olarak karşımıza çıkar. Yakutlarda ise Ayısıt dişil ruhlar olarak bilinir. Umay, çocukların ve yavruların koruyucusu olan dişil bir ruhtur. Sagay Türklerine göre ise Umay, Hz. Adem’in eşi olan Hz. Havva’dır. Türk edebiyatında ise Umay ismine Gök

Türk Yazıtlarında görmekteyiz. Anaları ve çocuklarını koruyan Umay, kadınlar için merhametiyle ön plana çıkar. Kaşgarlı Mahmut ise Umay'ı çocuk doğduktan sonra "son" olarak adlandırmıştır. Yakutlar törenler eşliğinde bu son'u tütsü yaparak gömerler. "Doğum tanrısı hatun, ye! diye bağırlar. Aralarında bulunan bir genç kadın kahkaha atarak gülerse "Ayısıt buna girdi. Çocukları çok olacak" derler. Kadınların çocuklarının olmasının şartı "son"a tapmalarından geçmektedir (Radloff, 1893, s. 230-236). Yakutlarda ise ocakta yanan ateşin içinde eğer külün hareket ettiği görüldüğünde "og kuta oynyûr" (Çocuk ruhu oynuyor) diyerek ateşin ebeveynlere çocuklarının olacağını bildirdiği belirtilir (Sarıkçıoğlu, 2002, s. 114).

Pütürge ilçesinde kadının aşerme durumu ilgili inanışların ilk izleri eski Türk toplumlarının çoğunda görülmektedir. Öyle ki Manas, Dede Korkut ve diğer bazı Türk destanlarında aşermek ifadesi bizzat geçer. Nahçıvan Türklerinde, Makedonya Türklerinde ve Kazaklarda bu inanışın yaygın olduğu belirtilir. Suriye Türkmenlerinde aşermenin karşılığı "süt humması" dır (Kalafat, 2001, s. 169-171). Kırgızlarda hamile olan kadının iştahının tatlı veya ekşi şeyler çekmesi, yüzünü lekelenmesi veya çillenmesi, bedenini şekil değiştirmesinin doğacak çocuk için cinsiyetin tahmin edilmesi (karnın büyük biçimsiz olması veya biçimli yusuvarlak olması) inanışları görülmektedir (Jumabaev, 2006, s. 26). Türkmenistan'da gebe kadının karnının yuvarlak top gibi ise erkek, kalçalara doğru yayılan bir karın ise kız olacağı inancı vardır. Aynı zamanda kadının karnının sol tarafında hareketlenme fazla ise kız sağ tarafta fazla ise erkek olacağı inancı hâkimdir (Özbay, 2007, s. 41). Zira Pütürge ilçesinde de anne adayının vücudunun fiziksel şekillerine göre birtakım cinsiyet tayini yapılmaktadır.

Eski Türkler suyu Tanrının insanlığa sunduğu bir nimet olarak görmüşlerdir. İnsanların hayatlarında zorlukların ve durgunlukların belli bir süre sonra ortadan kalkması, kuruyan suların tekrardan çağlamasına benzemektedir. Bu sebeple doğum anında sıkıntı yaşayan kadına bol bol su içirilir, susuz kalması engellenirdi. Pütürge halkı da doğum yapmakta olan kadına zezem suyu içirmeye çalışırlar (KK: 44; KK: 47). İslamiyet'te de karşılığı bulunan ve suya okunarak doğum yapan kadına okunan su içirilmeye çalışılmaktadır. Bu sayede doğumu kolay bir biçimde yapacağına inanılır (Boratav, 1973, s. 149).

Eski Türklerde doğan çocuk için kurban kesilmesi olayı Pütürge ve çevresinde de görülmektedir. Günümüzde Pütürge ilçesinde bu kurban, İslamiyet'in kabulü ile dini bir unsur olan doğan çocuk için kesilen akika kurbanının kesilmesiyle yerine getirilmektedir. Pütürge de eski zamanlarda maddi durumların elverdiği ölçüde erkek için iki, kız için ise bir kurban kesilmektedir (KK: 50; KK: 54; KK: 61). Türklerde de yeni doğan çocuk için kurban kesilir. Bu kurbanın kesilme amacı çocuğu kötü varlıklardan korumak içindir.

Göbek bağının gömülmesi uygulaması, Geleneksel Türk Toplumlarındaki pratikler ile Pütürge ilçesindeki uygulamalar benzerlik göstermektedir. Türklerde bu bağın, beze sarılıp istenilen yerde yırtıcı hayvanların bulup yememesi için biraz derine gömüldüğü görülür (Türkdoğan, 1982, s. 42). Eski Türklerde göbek bağı, kurutulup bir beze dikilmektedir. Bu bezin içine kuru taneli ürünler eklenip muska şekline sokulduktan sonra bu muska evin bazı yerlerine asılmaktadır. Kam bu özel muskaya bakarak göbek bağı sahibinin geleceğine ilişkin öngörülerde bulunurdu (Kalafat, 2004, s. 99). Kazaklarda ve Yakut Türklerinde de ise ziyafetler eşliğinde gömülen göbek bağı bir gelenek haline gelmiştir. Bu ziyafet buğday unundan yemek yapılarak başlar ve yemek bitiminde kadınların göbek bağını gömmesiyle sona ererdi (Selçuk, 2008, s. 156). Pütürge yöresinde ise doğumdan sonra göbek bağı ailenin çocuğun geleceği konusundaki istekleri doğrultusunda evin içine, cami avlusuna, okul veya hastane bahçesine gömülmektedir. Eski Türklerde de bu anlayış, Oğuz şenliklerinden sonra göbek bağının farklı yerlere gömmeleri ile at yeelerine asmaları ile de aynı anlayışı yansıtmaktadır (Araz, 1995, s. 63-65).

Pütürge yöresinde bebeğin kırkı çıkana kadar daha hassas davranıldığı ve anne içinde bu kırk günlük sürenin çok önemli olduğu zikredilir. Bu sürede annenin ve çocuğun sağlığına dikkat edilmeli ve özellikle lohusalık dönemine gelen bu sürede albastının zararlarına uğramamak için bir kısım ritüeller yapılmalıdır. Türk topluluklarında gerek doğum gerekse ölümden sonraki kırk günlük süreç oldukça önem arz eder. Türklerde al gelini, albastı, alkarısı gibi isimlerle bilinen bu ruhun, doğum yapan kadının kendisine ve bebeğine zarar verip onların ölmelerine sebebiyet verdiği inandır (Güngör & Köylü, 2014, s. 22). Uygurlar albastı yerine "kara basma" Kazak'lar ise "kara bastı" terimlerini kullanmışlardır. Kazaklarda doğumdan sonrası kadının uzun süre baygın bir hal alması

albastı ile münasebetini gösterir. Kazakların hikâyelerinde de yer alan kara bastı, ciğerleri söküp almakla meşhurdur (Güngör & Köylü, 2014, s. 83).

Türk topluluklarından doğumla ilişkili bu ruhları farklı şekillerde tasvir etmişlerdir. Kazak Türklerinde, Kırgızlarda ve Başkurtlar albastıyı keçi veya tilki görünümünde tasvir etmişlerdir. Gagauzlar için albastı kötü ruhlara sahip bir devdir. Kırk gün boyunca bu devin zararlarından korunmak için lohusanın odasında süpürge ve mum bulundurulmalıdır. Lohusanın yastığın altında ise makas sürekli olmalıdır (İnan, 1998, s. 259-261). Fergana Özbeklerine göre albastı, saçları dağınık ve koca karı görünümündedir. Kırgız-Kazak Türklerinde baksılar, albastıyı yakalamaya ehil kimselerdir. Birgün albastı lohusa bir kadının ciğerini söküp alınca baksı eline kopuz alıp yakaladığı albastıya şu ifadeleri kullanmıştır: “*Ey Albasti zalim, koy ciğerini yerine, zavallının canını iade et, sözümü tutmazsan, bana hürmet etmezsen, gözlerini çıkarırım...*” (İnan, 1986, s. 169).

Eski Türkler demire, Kök-Temur veya Gök Demir adını vermişlerdir. Demire kutsallık atfedilmiş ve öyle ki kılıç ile yeminler içilmiştir. Demirin mahiyetinin sert ve sivri yapısından dolayı her şeyi yaralamaktadır. Bu durum “*Gök demir boş durmaz*” diye atasözlerine de yansımıştır. Yakutlarda demire dinsel ve tarımsal olarak ihtiyaç duymuştur. Demir ve türevlerinden olan orak, tırpan vs. araçlar kutsal sayılmış ve bunları koruyan bir melek olduğuna inanılmıştır. Türklerde demir ile uğraşan demirciler albastıyı engellemede önemli bir konumdadır. Kazakların lohusa kadınları ve bebeklerini korumak için demir parçalarını ellerine alıp birbirlerine vurarak “*Demirci geldi, demirci!*” şeklinde bağırırlarmış. Bu şekilde albastının kimseye yaşanamayacağına inanılmıştır (Ögel, 2010, s. 68-69).

Doğum sonrasında kadının kırk günden sonra temizlenmesi Kur’an-ı Kerim ve Tevrat’ta da yer almaktadır. Musevilerce lohusa bir kadının kırk günü geçmeden ibadet etmesi ve bir eşyaya dokuması yasaklanmıştır. Çünkü kadın kırk gün boyunca kirli sayılmıştır (Güngör, 1998, s. 201). Dede Korkut Kitabı’nda ise kırk er, kırk tutam, kırk arkadaşım ve kırk otağ ifadeleri de bu sayıya önem verildiğini göstermektedir (Ergin, 1969, s. 120-149). Kırgızistan’da eğer ölen birinin ismi çocuğa konulacak ise ölenin kırkının çıkması beklenir. Kırkı çıktıktan sonra ölen kişinin isminin tamamı değil de noksanıyla isim konulur (Kalafat, 2004, s. 54).

Göz değmesi diğere adı ile nazar özellikle dünyadaki canlılar için varlığı kabul edilen bir inanıştır. Anadolu coğrafyasının ve Türk toplumlarının genelinde var olduğu bilinen nazar musibetini kendisinde hisseden kişi, bir zarara uğrayacağını düşünür. Psikolojik ve sosyal değerler neticesinde ortaya çıkan bu inanışlar günümüzde bile insan yaşamını oldukça etkilemektedir (Acıpayamlı, 1962, s. 1-40). Uygurlar nazarı engellemek için evlerine hayvan iskeleti asmaları, ipe at nalını, eşek nalını ve narçiçeğinin dalını dizip eve asmaları gibi pek çok uygulamalara başvurmuşlardır. Kazaklar nazardan korunmak için “Tumar” adı verilen muskalar yazdırıp boyunlarına asmışlardır. Çocukların nazara maruz kalmaması için ise beyaz ve siyah koyunun yünlerini ip yapıp bu ipe boncuk takılırdı. Yapılan bu nesne bebeğin beşiğine asılırdı. Hazırlanan bu boncuklu ip hayvanlara da asılmaktadır (Güngör, 1992, s. 10). Pütürge yöresinde de halâ bebeklere ve bazı hayvanlara mavi boncuklu ip takıldığını görmekteyiz.

Türklerde çocuk doğduktan sonra önemli görülen uygulamalardan biri de ad koymadır. Kazaklar ’da çocuğa isim verildiği esnada baba hangi işle uğraşıyorsa ve o an elinde ne varsa çocuğa onun ismini verebilirdi. Baba eğer odun kırıyorsa çocuğa “Balta” ismini verirdi. Doğumdan kırk gün sonra ise Kazaklar ad toyu ismiyle bir toy düzenlemişlerdir. Ziyafetlerin verildiği bu toyda, çocuğun yüzü örtülerek isim konulur (Güngör, 1992, s. 7). Kırgızistan’ da ise ölen birinin adını çocuğa koymak hoş karşılanmamıştır. Eğer isim konulacak ise ölenin kırkının çıkması beklenir. Kırk çıktıktan sonra ölen kişinin isminin tamamı değil de noksanıyla konulması gerekmektedir (Kalafat, 2004, s. 54). Pütürge yöresinde de ölmüş aile büyüklerinin, dini nitelikli, kahramanların ve yöre halkınca saygın kabul edilen kişilerin isimlerini koyma geleneği yaygındır (KK: 44; KK: 48; KK: 52).

Pütürge yöresinde çocuğa isim verilmesi küçük bir tören ile gerçekleşir. Ayrıca isim vermede İslami gelenek de etkilidir. Hz. Peygamber’in; “*Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel yapın* (Ebu Davud, Edeb 69)” hadisi yöre halkı tarafından isim koymada dikkate alınmaktadır. Ayrıca İslami anlayış gereği çocuğun kulaklarına ezanın ve kametin okunması sonrasında kulağına isminin üç defa söylenmesiyle ismi verilir.

Dede Korkut hikâyelerinde Boğaç Han’a ismini Dede Korkut’un verdiği söylenir. Dede Korkut Hikayelerinde bu olay şu şekilde gerçekleşmiştir:

*“Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana, Taht virgil erdemlüdür
Boynu uzun bidevi at virgil bu oğlana, Biner olsun hünerlüdür
Ağayıldan tümen koyun virgil bu oğlana, Şişlik olsun erdemlüdür
Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana, Yüklet olsun hünerlüdür
Altun başlu ban iv virgil bu oğlana, Kölge olsun erdemlüdür
Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana, Geyer olsun hünerlüdür”.*

Bayındır Han’ın meydanında bu oğlanın cenk ettiği ve bir boğa öldürdüğü bildirilir. Dede Korkut ise “Bu çocuğun adı Boğaç olsun deyip adını ben yaşını Allah versin” der. (Ergin, 1969, s. 14). Türklerde çocukların isim koyma yaşları günümüzdeki gibi değildir. Ad vermede çocukların gösterdikleri üstün çabalar ve kahramanlıklar önemli bir etkidir. Çocuğa 15-16 yaşlarına geldiklerinde isimleri konulurdu. Çocuğun büyüüp kahramanlık gösterecek yaşa erişmesi ad konulmasını bu yaşlara kadar ötelemiştir (Gönen, 2005, s. 111). Kahramanlık göstermesi gereken genç için Dede Korkut Kitabı’nda “*Bir oğlan baş kesmese kan dökmese ad komazlardı*” şeklinde ifadeler geçmektedir (Ergin, 1969, s. 55). Türklerin ad koyma hususunda gelenekleri milli bir çizgiden çıkmamıştır. Ancak Budizm ve Maniheizm gibi dinlerin etkileri sonucu bazı dönemlerde yeni isimler de kullanılmaya başlanmıştır. Bu isim konusundaki farklılaşma sonraki süreçlerde daha çok kendini hissettirmiştir (Abdurrahman, 2004, s. 131).

1.2. Sünnet ile İlgili Halk İnanışları

İslam dininde sünnet, erkek çocuğun Müslüman toplumunun bir ferdi olarak görülmesinin içsel işareti olarak kabul edilir. Pütürge ve çevresinde ise sünnet, içerisinde hem dini hem de örfî uygulamaları barındıran önemli bir törendir. Erkekliğe ilk adım atma olarak görülen sünnet, her ebeveynin çocuğuna karşı bu görevi yapmakla yükümlü olduğu bir davranıştır. Sünnet olacak çocuk eğer bu olayı kavrayacak yaşa gelmişse korkmakta ve hatta bu korkuyu atlatamayanlar sünnet günü evden kaçabilmektedir. Aileler tarafından çocukta oluşacak bu olumsuz baskıyı yıkmak için sünnet merasimi eğlenceli hale getirilmeye çalışılır. “*Sünnet olursan erkek olursun*”, “*erkek adam sünnet olur*” gibi ifadeler ile çocuk cesaretlendirilir (KK: 10). Genelde ilkokul çağında yapılan sünnet, günümüzde ailenin tercihine göre artık bebeklik döneminden itibaren de

yapılabilmektedir. Sünnet töreni, ilçede çoğunlukla düğün yapılarak kutlanmaktadır. Eskiden her yörede sünnetçiler bulunur ve o bölgenin bütün erkeklerini aynı sünnetçi sünnet ederdi (KK: 4). Günümüzde sağlık imkânları geliştiği için sünnet etme işlemi artık hastanelerde ve bir kısım sağlık kuruluşlarında yapılmaktadır.

Sünnet töreni öncelikle çocuğa rahat beyaz bir kıyafet giydirilme ile başlar. Sünnetçi işleme başlamadan önce çocuğu kucağına alıp sıkıca tutacak kişi önceden belirlenmiştir. Bu kişiye “kirve” veya “kriv” denilmektedir. Çocuğu sakinleştirme ile görevli olan kirve, çocuk tam bağırdığı sırada, çocuğun ağzına lokum koyarak “oldu da bitti maşallah, damat olur inşallah” diyerek çocuğun hem dikkatini dağıtır hem de teskin eder. Sünnet işlemi bitince yatağa götürülen çocuğa çeşitli hediyeler verilerek acısı unutturulmaya çalışılır. Sünnet olan çocuğun ailesi kirveye büyük bir değer vermektedir. Kirve için de bu durum bir onur meselesidir. Kirve olan kişinin ailesinin hepsi kirve sayılmaktadır. Düğünden sonra halılar, kıyafetler ve tatlılar düğün sonrası kirveye hediye edilir. Kirve de düğün masraflarından bazısını karşılar. Törenden sonraki yaşamda ise ömür boyu olarak “bizim kirvemiz” şeklinde saygıyı hak eder. Eski dönemlerde kirveligi kabul ettirmek için kirveye küçükbaş hayvan götürülürdü. Zaten kirvelik teklifi de kolay kolay reddedilmezdi. Kirve artık yakın aileden biri ve birinci dereceden akraba sayılırdı. Ailede sünnet çağına gelmiş çocukların kirveleri farklı kişilerden oluşmaktadır (KK: 32; KK: 1; KK: 11; KK: 27; KK: 5; KK: 20).

Pütürge yöresinde okulların kapalı olması ve ilçe dışında yaşayan insanların yaz mevsimini ilçede geçirecek olması sebebiyle yaz ayları, evlilik ve sünnet törenleri için daha çok tercih edilen bir zamandır. Sünnet törenlerinde eğlence amaçlı düğün konvoyu gibi konvoylar da yapılmaktadır. Kirve konvoyu tertip eder. Araç süslenir ve araca “Maşallah” ve “Azıcık ucundan” gibi yazılar yazılmaktadır Ayrıca sünnet olacak çocuk için balonlarla süslenmiş özel oda hazırlanır ve sünnet yapılacak çocuğa özel kıyafetler giydirilir. Bu kıyafetler gömlek, pelerin, asa ve festen oluşmaktadır. Sünnet düğünleri yemekli olmaktadır. Takı töreninde çocuğa takılacak takılar ise ya çocuğun şapkasının içine bırakılır ya da yakasına ilıştırilirdi (KK: 8).

Sünnet törenleri ilçede yapıldığı gibi şehir merkezinde bir düğün salonunda da yapılabilmektedir. İlçede yapılan törenler, açık havada ve yemekli olmaktadır. Özellikle bir büyükbaş hayvan kesilir, kavurma yapılarak pilav eşliğinde misafirlere ikram

edilmektedir. Şehir merkezlerindeki düğün salonlarında ise daha çok hazır yemekler verilmektedir. Sünnet törenlerinde mevlit okutma da törenlerin vazgeçilmezleri arasındadır. Bu törende sünnet olan çocuğa hayırlı bir ömrünün olması ve Müslümanca bir yaşam sürmesi için dua ve niyazlarda bulunulur (KK: 15).

İlçede nadir de olsa doğuştan sünnetli olarak doğan çocuklar için de sünnet töreni yapılırdı. Böyle doğan çocuklar “Peygamber sünnetli” olarak ifade edilirdi (KK: 26). Bu durum aileler ve çocuklar arasında övünç olarak kabul edilmektedir.

1.2.1. Sünnet ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Kur'an-ı Kerimde Müslümanların yapacağı bazı görevler belirtilmemiştir. Peygamberin sünneti vasıtasıyla bu görevler, tamamıyla insanlığa bildirilmiştir. Bu görevlerden biri de sünnet olmaktır. Sünnet olmak Kur'an-ı Kerim'de geçmemiş ve peygamberin fitri bir gerek olduğunu söylemesi üzerine bu ritüel, kesin bir bağlayıcılıkla İslami uygulamalar arasına katılmıştır. Peygamberimiz fitri gerekleri şu şekilde açıklamıştır:

Doğuştan insan ruhuna yakışan hususlardan bir kısmı şunlardır: Ağzı su ile yıkayıp çalkalamak, burna su çekmek ve temizlemek. Bıyıkları kesmek (veya kısaltmak), tırnakları kesmek, koltuk altının kıllarını gidermek, etekteki kılları gidermek ve sünnet olmak.” (Buhâri, Libas, 51, 63, 64; Müslim, Tahare, 49; Ebu Davud, Tereccül, 16; Tirmizi, Edeb, 14).

Yine başka bir hadiste sünnet uygulamasının ilk olarak İslami gelenekle bağdaştırıldığını görmekteyiz;

“Hiç kuşkusuz ilk misafir edinen, ilk defa don giyen ve ilk kez sünnet olan Hz. İbrahim'dir.” (Muvatta, Sıfatu'n-Nebî', 4).

Türkistan'da sünnet töreninden sonra Anadolu'da olduğu gibi hediyeler verilir. Hediyeler arasında özellikle yumurta bulunurdu. Türkistan'da kesilen et parçası “çığı” adıyla bilinen ağaca asılır ve kuruması için beklenir. Kuruyan bu et parçası tekrardan ağaçtan alınarak çocuğun kesilen tırnağı ile aynı yere gömülmektedir (Güngör & Köylü, 2014, s. 83). Kazak Türklerinde de yer alan sünnet toyları eğlenceleri, ziyafetleri ve oyunları içinde barındırmaktadır (Yeşil, 2014, s. 143).

Sünnet töreninde ön plana çıkan bir diğer uygulama ise kirveliktir. Pütürge yöresinde kirvelik pratiği ailelere saygınlık katmaktadır. Kirve olarak seçilen aile kendilerine değer ve kıymet verildiğini düşünür (KK: 22; KK: 36; KK: 37; KK: 38). Ahıska Türklerinde kirvelik uygulamasının temeline indiğimiz zaman iki görüş göze çarpmaktadır: İlk görüş bu uygulamanın Peygamberimizin sünneti ile bağdaştırılmasıdır. İkinci görüş ise bu uygulamanın Hz. İbrahim'e dayandırılmasıdır. Hz. İbrahim Allah'tan bir vahiy alır ve kendisiyle birlikte ümmetine sünnet olunması emredilir. Arkadaşı Hz. İbrahim'i sünnet etmesiyle kirvelik geleneği başlar. Başka bir görüş göre ise İran ve Arap topraklarında kirvelik diye bir durum olmadığı Anadolu'nun Alevi ve Sünnileri tarafından bilinen bir gelenek olduğudur (Yıldırım, 2003, s. 90).

1.3. Evlilikle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Allah insanı dünyada sevgi, güven ve huzur bulacağı aynı zamanda temeli şefkat ile merhamete dayanan evlilik müessesesine ihtiyaç duyacak şekilde yaratmıştır. Nisa suresinde ilk evlenmenin Âdem ile Havva arasında gerçekleştiği ve ilk ailenin de bu aile olduğu zikredilir (el-Nisa, 1). Kur'an-ı Kerim'de evlilik "birbirlerine elbise olmak" (el-Bakara, 187), "birbirlerinin tamamlayıcısı olmak" (el-Ali İmran, 195), ve "birbirlerine rahmet olmak" (el-Rum, 21) vb. şekillerde tanımlanmıştır.

Geçiş dönemlerinin ikinci aşaması olan evlilik, kişinin hayatında psikolojik, toplumsal ve kültürel yansımaların yaşandığı bir dönemi ifade eder. Toplumun en temel çekirdeğini oluşturan bu kurumun kurulması ve sürdürülmesi aşamasında toplumların inanç ve değerleri çerçevesinde gerçekleştirdiği bazı uygulamalar vardır. Bu uygulamalar kırsal bölgelerde daha etkin bir konumda varlığını devam ettirirken; kentsel bölgelerde ise etkin ve dinamik yapısının zayıfladığı ancak nadir de olsa varlığını devam ettirdiği görülür. Şunu da ifade etmek gerekir ki evliliklerde görülen farklı inanç ve uygulamalar aslında toplumun dinamiklerinin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Yani toplumların temel kimliğini oluşturan tarihi, kültürel, ekonomik vb. yapıları evliliğin inanç ve uygulama boyutunda görülen farklılıkların temel sebebidir. Her toplum kendi bünyesinde barındırdığı evlenme kabulleriyle örtüşen bir evliliği tasvip eder (Örnek, 2000, s. 185).

Evlilik, insanoğlunun hayatında var olan ve sürekli devam edegelen toplumsal bir olguyu ifade eder. Ailenin en temel yapı taşı olan evlilik, her toplumda farklı özellik

gösterse de evrensel bir özelliği de bünyesinde taşır. Zira evlilik, kadın ve erkeğin yuva kurmak için beraber oluşturdukları ilişkinin tezahürüdür. Toplum olma unsuru evlilik ile sağlanmaktadır. Evlilik kurumunda eşler ve sonraki süreçte olacak olan çocuklar ise bu kurumun değişmezleridir. Bu kurum vasıtasıyla insanoğlu toplumu oluşturur (Demir, 2009, s. 12). İnsan soyunun devam etmesi ve milletin bekası için aile, oluşturulması gereken temel gereksinimdir. Toplumun çekirdeği olan ailenin temeli ne kadar sağlam atılırsa toplum da o denli sağlam temellere dayanmış olur (Gönen, 2006, s. 61).

Doğumdan sonrası ikinci geçiş dönemi olan evlilik, önemli bir geçiş aşamasıdır. Kültürlerin ve toplumların çoğunda bazen farklı algılanan bazen de aynı şekilde anlaşılan evlilik, toplumumuzda ve kültürümüzde tavsiye edilen bir uygulamadır. Toplumsal bir yapıyı ifade eden evlilik için “kısmetin açılması”, “kaderinin bağlanmaması” gibi ifadelerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Eroğlu, 2017, s. 273).

Kültürümüzde meşru olmayan ilişkiler toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. İslam dini de neslin sağlıklı bir şekilde devamı için gayri meşru ilişkileri yasak kılmıştır. Bu yasaklar meşru ve kabul görmüş bir evliliği sağlamak için ortaya konmuştur. Evliliğin sınırları sadece dini yönden değildir. Evlilik, hukuki bir boyutu da olan ve çiftlere sorumluluk yükleyen bir olgudur. Bu olgu farklı kültürel yapıları da içinde barındırır. İrade ile başlayan evlilik, kızın istenmesi, söz-nişan merasimleri, nikâh-düğün törenleri ile çok zengin uygulamaları da içermektedir.

Pütürge yöresinde aile kurumu çok kıymetli ve hassas bir kurumdur. Pütürge merkezinde anne ve babadan oluşan çekirdek aile hâkimken köylerinde aile büyüklerinin de yer aldığı geleneksel bir aile yapısı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla yörede evlilik kurumu oldukça önem arz etmektedir. Pütürge ilçesinde evlilikle alakalı adetler kısmen değişmiş olsa da bir kısmının devam ettiği görülmektedir. Pütürge ilçesinde evlilikle ilgili uygulamaları üç başlık altında inceleyeceğiz. Bunlar: Evlilik Öncesi Halk İnanışları ve Uygulamalar, Evlilik Esnasındaki Halk İnanışları ve Uygulamalar ile Evlilik Sonrası Halk İnanışları ve Uygulamalarıdır.

1.3.1. Evlilik Öncesi Halk İnanışları

Tarihsel süreç içerisinde ekonomik, ulaşım ve iletişim gibi olanakların göstermiş olduğu gelişim ve değişim süreci toplumsal kabulleri de etkilemiştir. Doğal olarak bu

değişim süreci, toplumun evlilik kabullerini belli ölçüde değiştirmiştir. Mesela, eski dönemlerde evlilik olayında karar tamamen ebeveynlerin takdirindedir. Eşler ise birbirlerini ilk defa düğün günü görürlerdi. Ancak günümüzde evlilik için kızların fikirleri alınmakta ve kızın ailesi olumlu yaklaşırsa bile gelin adayının evliliğe olumsuz bakması konunun kapanması için yeterli olabilmektedir. Yani günümüz ilçe genelinde evlilik konusunda günden güne fikirlere ve düşüncelere saygı ise hızla artmaktadır (KK: 9).

Pütürge ve çevresinde yaşı ilerlemiş kızların evlenememesi durumu için “kısmeti bağlanmış, nasipsiz, kısmetsiz, kadersiz ve evde kalmış” gibi isimlendirmeler yapılmaktadır. Kısmet kelimesinin kökeni Arapçadan dilimize girmiş olup şans, nasip, talih gibi anlamlara gelmektedir. Yöre halkı ise kısmet kelimesini evlilikle ilişkilendirmiş ve evlenemeyen kişiler için kısmet açma gibi uygulamalara gitmiştir. Bu olumsuz durumu tersine çevirmek ve kısmetin açılması için hocalara gidip dua almak, yatırlara gitmek, kutsal olduğu düşünülen ağaçlara bez/çaput bağlamak, kurban kesmek ve muska yaptırmak gibi ritüeller yapılmaktadır. Cuma namazından çıkan ilk kişinin kısmeti kapanmış olan kızın elinde bulunan kilidi açması bu uygulamalardandır. Kilit açıldığında kızın kısmetinin de açılacağı ifade edilir (KK: 22; KK: 1; KK: 19). Ayrıca evlenecek olan kişinin düğün zamanı atacağı çiçeği tutmak, yine gelinin ayakkabısının altına isim yazmak ve nişanı olan kişilerin yüzüklerinin bağlandığı kurdeleden bir parça alıp üzerinde taşımak kısmetin açılması için yapılan diğer uygulamalardır (KK: 31).

Pütürge yöresinde evlenme yaşı geçmiş yıllarda kızlarda 15-17 yaş aralığı iken erkeklerde 17-19 yaş aralığındadır. Günümüzde ise bu yaş aralığı daha yukarı seviyelere çıkarak kızlarda 22-25, erkeklerde ise 25-30 yaş aralığını bulmaktadır. Yöre halkı eğitime önem verdiği için günümüzde evlilik yaşının yüksek olması yadırganmamaktadır. Fakat gençlerden 20-22 yaşına varanlara artık evlenme çağına geldiği ve yavaş yavaş yuva kurma hazırlıklarına başlaması gerektiği söylenir. Reşit olmadan veya mahkeme kararına başvurarak evlendirme ise yörede yok denecek kadar azdır (KK: 30).

Pütürge yöresinde kız ailesi için önemli olan konulardan biri damat adaylarının askerliğini yapmış olması ve bir işe sahip olmasıdır. Vatani vazife yerine getirilmiş ise evlilik hazırlıkları hız kazanmaya başlar. Günümüzde paralı askerlik uygulaması bu sorunun büyük ölçüde ortadan kalkmasını sağlamıştır. Pütürge ilçesinde evlenecek erkeğin memur veya okumuş olmasından ziyade bir mesleğe haiz olması esastır.

Birbirlerini seven çiftler askerlik öncesi sözlenebilmekte ancak askerlik bitince düğün yapmaktadırlar (KK: 10; KK: 31; KK: 2).

Günümüzde yaşanan toplumsal değişim, evlilik usulleri üzerinde de etkili olmaktadır. Büyükşehirlerde ve kentlerde tanışarak evlenme usulü hâkim iken, kırsal kesimde geleneksel bir evlenme şekli olan görücü usulü evlilik ön plandadır. Kırsal kesimde görücü usulün yanında farklı evlenme şekilleri de yer almaktadır. Bunlardan bazıları beşik kurtmesi ve başlık parası karşılığında evlenme, levirat, sororat ile kız kaçırma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. (Sezen, 2005, s. 186).

Pütürge ve çevresinde kız kaçırma olayları az da olsa bulunmaktadır. Ailenin itibarını düşüren bu olay kırgınlıklara ve büyük öfkelere neden olmaktadır. Kendi isteğiyle kaçan kızlarda kızın ailesi, bu olay sonucunda yaşadığı utanç duygusuyla dışarıya çıkamaz hale gelir. Ailelerin kaçan kızlarını affetmesi uzun bir zaman sürecini alabilir. Yörenin ileri gelenleri ve aile büyükleri ise aileler arasında sulh sağlamaya çalışırlar. Genelde aileler barıştırılır ve kırgınlıklar olsa da evlilik onaylanır. Bu kırgınlıkların genellikle torun olana kadar sürdüğü ve torun dünyaya gelince son bulduğu ifade edilmektedir (KK: 31; KK: 34).

Pütürge yöresinde nahoş görülen evlilik uygulamalarından biri de ölen erkeğin kardeşi ile kızın evlendirilmesidir. Yöre halkı eski yıllarda şehit olan birinin eşinin, şehidin kardeşiyle evlendirildiğini ifade ederler. Bu tür evlilikte temel amaç ise çocukların ortada kalmasının engellemektir. Ancak yörede son yıllarda bu tür evlilikler görülmeyip, karı-koca tarafından biri vefat ederse aileler el birliği ile acılı aileyi benimseyip vefat edenin ailesinin geride kalanlarının eğitimi ve maddi konularıyla ilgilenmeyi kendilerine görev sayarlar (KK: 25).

Pütürge ve çevresinde en yaygın evlilik türü olan görücü usulü evlenme daha çok kasaba ve köylerde görülmektedir. Ancak toplumsal hayatta meydana gelen değişim ve gelişim süreci bu geleneği bir hayli azaltmıştır. Görücü usulü evlenmede görücülük görevini kadınlar üstlenir. Erkeğin annesi ile yakın akrabalarından olan yaşlı ilerlemiş olan kadınlar bu görevi yerine getirirler. Bunların temel işi, oğlanın evlenebileceği kızları ve annesini ilk yoklamaya tabi tutmak ile cayma seçeneğini de içinde barındıran bir seçim sistemini yürütmektir (Boratav, 1984, s. 173).

Pütürge yöre halkı çoğunlukla yakın akraba veya çevrelerindeki ailelerin kızlarını, oğullarına gelin olarak almayı düşünürler. Kız aileleri de çocuklarının çok uzak yerlere gelin olarak vermeye pek sıcak bakmazlar. “Oğlumuz ele gitmesin”, “kızımız yabancıya gitmesin” gibi ifadeler akraba evliliğinin fazla olduğunun göstergelerinden biridir. Çevrede evlenilecek şartlarda gelin adayı bulunamazsa diğer çevre bölgelerden kız soruşturulur (KK: 28).

Eski dönemlerde evlenme çağına gelmiş erkeklerin aile ve toplum tarafından yadırganmaları korkusu ve utanmaları sebebiyle evlilik isteklerini ailelerine söylemezlerdi. Ancak evlilik isteklerini ailelerine farklı şekillerde aksettirirlerdi. Pilavın ortasına kaşık dikmek, eve geç saatlerde gelmek ve hırçın davranışlar sergilemek evlilik isteğini gösteren davranışlardır (KK: 19).

Günümüzde evlilik istekleri yine doğrudan babaya söylenemese de bu istek anne ve kardeşler vasıtasıyla babaya iletilir. Herkes olumlu ise baba son olarak niyetlerini gelin olarak düşünülen kızın babası ile müzakere eder. Kızın babası olumlu ise durumu kardeşlerine ve hanımının kardeşlerine iletir ve onların da onayı alınır. Çünkü eğer bu akrabalarından birinin kız için niyeti var ise öncelikli hak çoğunlukla akrabadan taraf kullanılır (KK: 22). Eğer müzakere olumsuz sonuçlanırsa başka adaylara bakılır.

Son yıllarda evlilik sürecinde ailenin düşünceleri önemli olmakla birlikte kızın ve erkeğin fikirleri daha ön plandadır. Artık aileler çocuklarının fikirlerini daha kıymetli saymakta ve bu yönde ılımlı tavırlar sergilemektedir. Gençler birbirlerini seviyorlarsa durum aile büyüklerine iletilir. İsteme için kız tarafından tarih alınır. Eğer görücü gidilen evde gençler birbirini tanımıyor ise kızın ailesi kıza soracaklarını, nihayetinde kararlarını belirtecekleri ifade edilir (KK: 24; KK: 2; KK: 6).

Pütürge yöresinde evlenecek aile hakkında bilgi toplama veya aileyi araştırma süresi aileler birbirlerini tanıyorlarsa fazla sürmez. Bu süreçte kadınlar erkeklere nazaran çok aktif rol oynar. Erkekler daha çok kız isteme safhasında ön plana çıkmaktadır (KK: 34). Pütürge yöresinde 40-50 yıl öncesinde evlilik öncesi gençler birbirleri ile görüştürülmemektedir. Baba kız adına karar verici konumdadır. Anneler ise kızlarını kendi ailelerine denk olan bir aileye vermeye gayret ederlerdi. Gençleri ise ancak hayvan otlatırken ya da çeşme başında birbirlerini görme imkânı bulurlardı (KK: 5).

Pütürge yöresinde son zamanlarda yaşanan eğitim ve kültürel değişimler ile görücü usulü evliliklerde azalma olsa da yine de yörede hâkim olan evlilik çeşididir. Görücü usulü evlilikte gelin adayında bazı kriterler aranmaktadır. Görücü usulü evlilik çoğunlukla ilçede ve çevresinde gerçekleştiği için damat adayının ailesi isteyecekleri kızı genelde küçüklüğünden beri tanıdığı için karar verme süreci pek zorlu geçmemektedir. Öncelikle çocuklarının evlenmesine karar veren aile, kendi aralarında düşünülebilecek gelin adayları ile ilgili kendi aralarında istişare yaparlar. Aralarında müzakere edip, karar verdikten sonra istenilecek kızın ailesine haber gönderilir. Bazı ailelerde ise kadınlar görücü gitmeden önce damat adayının babası, ilk olarak kızın babasına konuyu açar. Ondan sonra kadınlar duruma müdahil olur. Kız tarafından olumlu bir cevap alındığı takdirde kız bakmaya gidilir. Özellikle erkeğin annesi veya kız kardeşleri görücülerin içerisinde yer almaktadır. Bu tür evlilikte kızın güzelliğinden ziyade ahlakı, hamaratlığı ve ailesinin dini yaşantısı ön planda olmaktadır. Aynı zamanda kızın yaşının erkeğin yaşından küçük olması da önemli kriterler arasındadır. Görücüler normal bir çay veya kahve sohbeti için gittikleri evde, kızın bazı özelliklerine dikkat edip nihayetinde olumlu bir kaniya varınca konuşma sonunda niyetler belli edilir (KK: 25; KK: 28; KK: 11; KK: 34). Şayet cevap olumsuz ise erkek tarafına “kızımız evlenmeyi düşünmüyor, kızımız küçük, kızımız okuyor, nasip değilmiş, başka kısmetlere bakın” gibi ifadelerle olumsuz kanaat belirtilir. Eğer herhangi bir problem yoksa öncelikle kızın annesi evin erkeğine danışır. Babadan olumlu dönüt alınırsa bu defa kıza bu evlilik için isteği sorulur. Eğer kız bu evlilik için olumluysa “siz bilirsiniz ve hayırlısı olsun” gibi ifadelerle olumlu tavrını belli eder. Sonrasında kızın ailesi tarafından “şu gün gelebilirsiniz” şeklinde erkek tarafına isteme için tarih verilir (KK: 24; KK: 2; KK: 6).

Kızı istemek için gün belirlendikten sonra aile büyüklerine ve yörede sözü geçen kişilere haber verilir. Zaten olumlu dönüt alındıktan sonra damat adayı ile kız evine gidilir. Eski zamanlarda ise damat adayının istemeye götürülmediği belirtilir. Günlük konuşmalar şeklinde başlayan bu ziyaret ve sohbet, ikramlarla devam eder. İkramlar bittikten sonra erkek tarafından kızı isteyecek kişi, ailelerin birbiri ile anlaştığını, gençlerin ise birbirlerine onay verdiğini ifade eder. Daha sonra “Allah’ın emri Peygamberin kavli ile falanca kızınızı falanca oğlumuz istiyoruz” diyerek talebini kız tarafına iletir. Kızı verecek kişi (baba-amca- dede) “hayırlı olsun, hayırlısı olsun, kısmetse olur” diye cevap verdikten sonra kız verilmiş olur. Kız verme işi tamamlandıktan sonra

gelin adayı misafirlere kahve ikram eder. Gelin tarafından damat adayına acılı veya tuzlu kahve ikram edilir. Gelin, eşi olacak olan damatla arasında muhabbetin daim olması için damadın kahvesine tükürmesi de yapılan pratiklerdendir. Mehir, nişan ve düğün tarihleri arasında istişareler yapıldıktan sonra kız evinden ayrılma vakti gelmiş olur (KK: 34).

Söz kesme için ayrı bir tarih belirlenebildiği gibi kız isteme sırasında da bu tören gerçekleştirilebilir. Eğer kız isteme sırasında söz kesilecekse kız verildikten sonra tepside tektaş/alyans yüzükler getirilir. Kurdele ile bağlanmış yüzükler damat ve geline takılır. Aile büyüklerinden birinin duası sonrasında kurdelenin kesilmesiyle damat ve gelin artık sözlenmiş olur. Bu törende damadın ailesi geline hediye olarak bir adet de bilezik takar. Gelin ve damat adayı orada bulunan aile büyüklerinin ellerini öper. Erkek tarafının getirdiği tatlılar, çikolatalar, lokumlar ve ev sahibinin hazırlamış olduğu ikramlar misafirlere sunulur. Ayrı bir günde söz kesilecekse bu uygulamaların aynısı o gün yerine getirilir (KK: 27).

Pütürge ve çevresinde geçmiş yıllarda var olan başlık parasının günümüzde çok nadir olduğu belirtilmiştir. Başlık parası uygulaması zayıflasa da gelinin maddi korumasına yönelik olarak mehir verme uygulaması vardır. İslami gelenekte mehir, evlilik sırasında ödenen malı veya parayı karşılamaktadır (Aydın, 2003, s. 389). Yöre halkı tarafından ise mehir, erkeğin eşine düğün takısı veya verilecek mal olarak tanımlanır (KK: 32). Son yıllarda özellikle kızın güzelliği ve eğitim düzeyi mehirin artmasında belirleyici etken olmaktadır. Fakat Pütürge yöresinde iki ailenin maddi olanaklarına uygun bir mehirde anlaşması tavsiye edilir. Esasen mehirdeki genel kastın ise kadının boşandıktan sonra geçimini sağlayacak kadar malın olmasından başka bir şey değildir (KK: 33).

Kız isteme süreci tamamlandıktan sonra aile büyükleri bir araya gelerek nişan ve düğün için tarih alırlar. Nişan töreni gelin adayının nişanlandığını ve artık hiçbir şekilde ona talip olunamayacağını ilanıdır. Nişanın kız istemeden ayrı müstakil bir şekilde yapılmasına karar verilmişse nişan için gelin adayı ve yakınlarından biri ile damat adayı ile annesi gelin için alışveriş çıkar. Damat ve gelin için elbiseler ve belirlenen altınlar alınır. Erkeğin alyansı kız tarafından, gelin adayının alyansı ise erkek tarafından ücreti ödenerek alınır. Alyansların içine birbirlerinin isimleri ile nişan veya düğün tarihi yazılır. Nişan için belirlenen günde ise genelde lahmacun, çerez, kuru pasta ve kola gibi hafif

ikramlar yapılır. Kız evinde oyunlar ve eğlenceler düzenlenir. Erkekler ise kendi aralarında eğlenirler. Elini yumruk şeklinde kapatan gelinin eline altın konulduktan sonra açılan ele kına yakıldıktan sonra eğlenceler devam eder. Bekâr kızlar kısmetlerinin açılması için nişan kurdelelerinden parçalar almakta ve gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazmaktadırlar (KK: 33; KK: 34).

Nişan törenlerinde temel maksat iki aile yakınlarının birbirleri ile tanışması ve aralarında muhabbetin artmasını sağlamak hedeflenir. Çok nadir de olsa bu dönemde olumsuz durumlar ortaya çıkabilmekte ve nişan atılabilmektedir. Çok hassas dönemi içinde barındıran nişanlılık sürecinde verilen vaatler, ortaya çıkan birtakım anlaşmazlıklar nişanın atılmasında önemli rol oynar. Böyle bir durumda alınan takılar ve hediyeler geri gönderilir. Ancak yörede nişanı atılan çiftlere sonraki kısmetleri şüpheyle yaklaşır. Acaba büyük bir kusur veya problem mi var diye düşünülerek onlara karşı daha ihtiyatlı davranılır (KK: 23).

Nişanlılık süresi uzun sürmeyip genellikle 4-6 ay arasında değişir. Bu süre en fazla 1 yıldır. Artık yavaş yavaş gelin ve damat aileleri ev için eşya alımlarına başlar. Yörede ayıp olarak karşılandığından damat ve gelin adayı sık sık buluşmazlar. Ancak nişanlılık dönemi, hısım olacak olan ailelerin birbirlerine ziyaretlerinin sıklaştığı bir dönemdir. Özellikle bayramlarda hediyeleşmenin zirveye çıktığı bu dönemde tatlı telaşlar da görülmeye başlanır. Şayet bu sürece Kurban Bayramı denk gelirse damadın ailesi tarafından gelin evine kurban için süslenerek bir koç hediye olarak gönderilir (KK: 12; KK: 33).

Çeyiz, yeni evlenecek çiftlerin eksikliklerini tamamlamaya yönelik bir adettir. Çeyiz aynı zamanda yeni inşa edilecek yuvanın ev eşyaları ile sergilenerek davetlilerinin ziyaretine açılmaktadır. Maddi durumların el verdiği ölçüde aileler de genç çiftlerin evlerinin dizilmesinde sorumluluk hissederler. Değişkenlik gösterse de kız tarafının mutfak eşyaları ile yatak odasının; erkek tarafının ise geriye kalan eşyaların dizilmesinden sorumlu olduğu söylenir (KK: 30).

Düğünden birkaç gün önce hazırlıkları tamamlanan çeyiz kızın yeni evine gönderilir. Öncelikle yeni eve götürülecek eşyalar için bir araba tutulur ve en son indirilmek üzere çeyiz sandığı sona bırakılır. Gelinin akrabalarından biri bu sandığın

üzerine oturur. Ancak küçük bir bahşiş verilerek sandıktan kalkar ve sandık alınır. Gelin adayının kullanacağı el işi yazmalar, danteller, patikler, yelekler, yastıklar, halılar ve mutfak eşyaları üç gün boyunca gelinin yeni evinde sergilenir. Zaten bu el emeği göz nuru eşyalar, annenin kızının evleneceği güne kadar hazırladığı eşyalardan oluşmaktadır. Gelen misafirler eşyalara bakıp varsa hediyelerini de bırakıp geri dönerler. Bu uygulamaya “çeyiz görme” denmektedir. Sonra tekrardan bu eşyalar kaldırılır. Bu işlemleri ise gelinin annesi veya yakınları yapmaktadır (KK: 33; KK: 4).

Evlilikle alakalı inançlar irdelendiğinde kızın istenmesinden gerdek gecesine kadar süreyi incelemek gerekecektir. Bu sürede birtakım dinsel ve geleneksel bazı ritüeller bulunmaktadır. Bu uygulamaların amacı sadece mutlu bir yuvayı tesis etmeye yöneliktir. Ancak bazı uygulamaların içinde ise sihir ve büyü gibi etkenler yer almaktadır. Yapılan büyüler ailenin temelini sarsmaktadır. Kara büyü diye ifade edilen büyü bunlardan bir tanesidir. Bu büyüler çeşitli sebeplerle yapılır. Mendili veya ipi düğümlemek, kilide kilit vurmak ve bıçağın uç kısmını kapatmak şeklinde büyüler yapılmaktadır. Bu büyülerden korunmak için özellikle nikâh günü ve saati gizli tutulmaya çalışılır. Zira nikâh anı kötü niyetli kişilerin bekledikleri zaman dilimi olarak kabul edilir. Eşlerin bu büyülerden etkilenmemesi için nikâhı kıyan kişi birtakım dualar eder (Örnek, 2000, s. 205).

Düğün gününe yakın bir tarihte ailelerin müsaadesiyle nikâh kıyılır. Resmi nikâh bir hafta on gün önceden kıyılırken dini nikâh düğüne yakın tarihlerde veya düğün günü kıyılmaktadır. Özellikle dini nikâh kıymak için akşam namazından sonraki vakit tercih edilir. Nikâhı kıyacak kişi eve davet edilir veya onun evine gidilir. Nikâhta yer alan kişilerin abdestli olmasına dikkat edilir. Gelen kişiler diz üstü bir şekilde otururlar. Gelin, damat ve nikâh şahitleri hocanın sorduğu suallere cevap verirler. Özellikle mehir konusunda bağlı bulunulan mezhebe ve şahitlere vurgu yapılarak nikâh işlemi tamamlanır. Bazen dini nikâh, düğünden önce olduğu gibi düğün bittikten sonra da hoca, nikâh için çağrılarak nikâh kıyılabilir (KK: 35).

Düğün insan hayatının kıymetli pratiklerinden biridir. Bu sebeple geleneksel kurallara uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi arzulanır. Düğünlere bütün tanıdıkların çağrılmasına riayet edilir. Özellikle insanlar için düğün törenleri önem arz ettiği için akraba ve komşulardan kimsenin unutulmadan çağrılması gerekmektedir. Gerek

Anadolu'da gerekse Pütürge yöresinde düğünlere unutulur da olsa çağrılmama küskünlüklere ve dargınlıklara sebep olmaktadır. Düğüne insanları çağırma için genelde davetiye gönderilir. Eski yıllarda samimi ve yakın davetlilere top kumaş, namazlık ve dantelli eşarplar hediye olarak gönderilirken bu uygulamanın da yavaş yavaş ortadan kalktığı ifade edilir (KK: 25; KK: 11; KK: 3; KK: 8).

Pütürge yöresinde düğünler genellikle pazar günü olup kına ise düğünden bir önceki gün yapılmaktadır. Kına töreni ya kız evinde ya da düğün salonlarında yapılır. Ancak genellikle kız evinde yapılmaktadır. Kız evinde toplanan iki ailenin kadınları beraber odanın ortasına oturan gelin ve damada kına yakarlar. Özellikle kızın sağ eline kına yakılır. Gelin adayının kına yakmak için elini açması istendiğinde elini açmamaktadır. Ta ki kaynanası altın koyana dek elini açmaz. Kına yakılacak elin içine maddi duruma göre altın bırakıldıktan sonra kına yakılıp el sarılarak kapatılır. Bazen bu altın gelinin kız kardeşine verilir. Yörenin genç kızları da bu kınadan ellerine veya serçe parmaklarına sürmektedirler. Damadın da genellikle serçe parmağı veya sol avuç içine kına yakılır. Damat oturur vaziyette, gelin ise etrafında dönerek oyun oynar. Sonrasında ise gelin oturur, damat etrafında dönerek oynar. Düğüne gelemecek olan misafirler kına gününde takılarını takarlar. Kına eğlencesi bittikten sonra damat, arkadaşları tarafından gece yarısına eğlenceler yapılır ve damat kısa süreliğine düğün alanından çıkarılır. Düğüne gelen davetliler damadı bulmaya çalışır. Kaçıran kişilere bahşiş verildikten sonra damat bırakılır. Buradaki maksat ise eğlenmektir. (KK: 35; KK: 36).

Ayrıca kına yakılırken kızın arkadaşları, erkek tarafının kadınları veya bu işi bilen kimseler, kına havaları söyleyerek tepsinin içindeki mumlarla yüzü kapalı olan gelinin etrafında dönüp anne ve kızının ağlamasına neden olurlar. Baba ocağından ayrılmanın ilk belirtilerinden biri olan kına günü gelin adayı için hüznü ve duygusal geçmektedir. Bugün de ağlamayan ve sürekli oyun oynayan gelin adayı yöre halkı tarafından hoş karşılanmaz (KK: 20).

Kına havalarından ise özellikle şu türküler söylenir:

Kınayı getir aney

Parmağın batır aney

Bu gece misafirem

Yanında yatır aney

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler

Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun

Ben annemi özledim

Hem annemi hem babamı

Ben köyümü özledim

Kına gününde verilen yemekler, çerezler veya içecekler kimi zaman kız tarafından karşılanırken kimi zaman ise maddi durumlar neticesinde gelinin ve damadın ailesi tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. Eski zamanlarda kına eğlencesi sadece kadınlar arasından yapılırken günümüzde yavaş yavaş erkeklerin de eğlenceye dâhil oldukları görülmektedir (KK: 17; KK: 25; KK: 31).

1.3.2. Evlilik Esnasındaki Halk İnanışları

Pütürge ilçesinde düğünler genellikle cumartesi başlayıp pazar gecesi sona ermektedir. Düğünler genellikle öğlen vakitlerinde olmaktadır. Sabahın erken saatlerinde düğün sahipleri iş paylaşımı yapmaktadır. Yemeği yapacak aşçıdan, mevlit okuyacak hocaya kadar iş bölümü yapılır. Sağdıç ise sürekli damat ile birlikte olup onun gerek tıraşı gerekse başka ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışır. Kız evine haber verildikten sonra belirlenen saatte kız evine doğru düğün konvoyu yola çıkar. Kız evinde erkek tarafının gelişi araçların korna sesleriyle anlaşılır. Kız evi ise hüzünlü bir havaya bürünür. Erkek tarafı bu havayı tahmin ettiği için onlar da üzgün bir tavır sergiler. Kız evine varan erkek tarafına kapı açılmaz, kapı kilitli bir vaziyettedir. Kapıyı kilitleyen gelinin akrabalarından olan kişi bahşiş ister. Bahşiş alındıktan sonra kapı açılır ve içeri girilir. Bu sırada gelin annesinin ve babasının elini öptükten sonra erkek kardeşlerinden biri, erkek kardeş yoksa

amca çocuklarından biri gelinin kuşağını bağlar. Bağlanan kırmızı kuşak namusu ve mutluluğu temsil etmektedir (KK: 30). Bu işlemler bittikten sonra damat gelini koluna takar ve evden çıkar. Gelin evinden tekbirler, salavatlar, dualar veya silahlar eşliğinde çıkılır (KK: 2; KK: 9; KK: 33).

Kısa bir düğün konvoyu yapılır. Geçilecek güzergâh önceden bilindiği için gençler, çocuklar veya akrabalar düğün arabasının önünü keserler. Bazen ise zarflara konulan paralar havaya atılır. Düğün konvoyu bir yarış edasında eğlenceli bir şekilde gerçekleştirilir (KK: 31).

Gelin ve damat evlerine geldikten sonra sağdıçla birlikte içeri geçerler. Bu sırada havaya ateş açılır, şeker, buğday veya para atılır. Genelde şekeri kaynana havaya atar. Şeker çiftlerin aralarındaki muhabbeti, buğday türü şeyler bereketi, para ise bolluğu temsil etmektedir (KK: 30). Bu uygulama yörede hala devam etmektedir. Kur'an'ın altından eve yönelen gelin tam eve adımını atacakken bir testi, tahtadan yapılan bir kaşık veya cam türü bir bardak kırar ve içeri girer (KK: 31). Bu uygulamanın gelinin rızkının bol olması, yuvasına karşı güçlü olması veya uğursuzluğun giderilmesi için yapıldığı söylenir (KK: 11). Bazı düğün evlerine bayrak asıldığı da söylenir. Düğün esnasında davullar-zurnalar eşliğinde delilo, lorke, gergeri, halay, sımsıme, tura vb. oyunları oynanır (KK: 28).

Düğün saatinin vakti geldiğinde düğün ilçede yapılacaksa çadırlar kurulmuş ve mevlidin okunma hazırlıkları tamamlanmış olur. Okunan mevlidin ardından misafirlere yemek ikramı yapılır. Genellikle Pütürge Kavurması, pilav, cacık, ayran ikram edilir. Eski yıllarda ise düğünlerde kuru fasulye ve tirdin de verildiği ifade edilir. Aşçı bir tepsiyi gelin, damat ve sağdıç için hazırlar ve içeri gönderir. Damattan, babasından veya sağdıçtan bahşiş alınır. Bazı düğünlerde ise damat kaçırılarak saklanır ve bahşiş alındıktan sonra serbest bırakılır (KK: 33). Erkeklere yemek dağıtımından sonra kadınlara yemek dağıtılır. Kadınların da yemek işlemi bittikten sonra takı törenine geçilir. Genellikle takılar aileler adına kadınlar tarafından takdim edilir. Takılan her takı bir kâğıda yazılır. Takı takma usulünde genelde takı olarak aile, misafirlerine ne takmışsa misafirleri de aynı değerde takı takmaya özen gösterir (KK: 25).

Düğün sonunda erkek misafirler düğün alanından ayrılırken damadın babası, damat, amca, dayı veya aile büyükleri kapıda tebrikleri kabul ederler. Misafirler “Allah hayırlı uğurlu eylesin”, “Allah mesut eylesin”, “Allah utandırmasın”, “Bir yastıkta kocasınlar” şeklinde temennilerde bulunurlar (KK: 4).

Düğün arabasının süslenmesi, konvoyun güzergâhının belirlenmesi ve önü kesilen gelin arabasının bahşişlerinden sağdıç sorumludur. Misafirler gelmeden sağdıç, her zaman hazır olmak durumundadır. Düğünün başlamasında bitimine kadar sağdıç, gelin ve damadın yanından ayrılmamaktadır. Düğün bitip misafirler gidince sağdıç ve damat küçük çaplı bir gezintiye çıkarlar. Sağdıç, damada yapılması gerekenleri, dini ve örfi uygulamaları anlatır. Damattan kafasına takılan bir şeyin olup-olmadığını sorar. Aynı şekilde gelin ile de sağdıçın hanımı bu konuşmaları yapar (KK: 37).

Düğün sonunda damat, geline yüz görümlüğü verdikten sonra gelinin duvağını kaldırır. İki rekât namaz kıldıktan sonra zifafa girerler. Eski yıllarda sağdıçlar zifaf işlemi bitene kadar evin dışında beklerlerdi. Olası bir olumsuz duruma karşı tedbir amaçlı bir bekleyiş olan bu uygulama, günümüzde pek fazla yaşanmamaktadır. Yine eski yıllarda erkekliğin ispatı veya kızın namusunun tam olduğunun ispatı şeklinde gerdek sonrası çarşaf istenme uygulamasının da günümüzde artık gerçekleşmediğini görmekteyiz (KK: 33; KK: 37).

1.3.3. Evlilik Sonrası Halk İnanışları

Düğünden 2-3 gün sonra damat ve gelinin aileleri birbirlerine karşılıklı bir tepsi tatlı gönderirler. Düğünden yaklaşık on gün sonra ise damat gelini ailesinin yanına götürür. Eller öpülür ve yemek yendikten sonra damat bazen bir-iki gün gelinin ailesinin yanında kalmaya müsaade eder. Bazı evliliklerde ise damat uzun bir süre geçmeden gelini ailesinin yanında kalmasını müsaade etmemiştir. Yine yaklaşık on gün sonra erkek tarafının ailesi kız tarafı ile aile bağlarını güçlendirmek amacıyla yemeğe çağırırlar. Karşılıklı yemeğe çağırma adetlerinde hediyeleşme öne çıkan uygulamardandır (KK: 7).

Pütürge ve çevresinde önemli uygulamalardan biri de “gelinlik etme” dir. Yörede eski yıllarda gelinden aşırı saygı beklenirdi. Öyle ki gelin kayınbabası veya kayınları ile aynı sofraya oturamazdı. Gelinler kayınlarından büyük olsa da onlara yaşça büyük gibi saygı gösterirdi. Gelin ancak uzun bir süre geçince hatta çocuk sahibi olduktan sonra bu

kısıtlamaları ötelemeye başlar. Günümüzde bu tür uygulamalara pek rastlanılmamaktadır. Gelinler artık aile eşrafı ile aynı sofraya da oturur, fikirlerini de çekinmeden dile getirebilmektedirler. Gelin ve damat ileriki zamanlarda çocukları olduğunda aile büyüklerinin yanında çocuklarını sevemezlerdi. Ancak günümüzde böyle bir uygulama bulunmamaktadır (KK: 11; KK: 19).

1.3.4. Evlilikle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

İnsan hayatının önemli dönemlerinden olan evlilik, önemli değerleri ve pratikleri içerisinde barından geçiş dönemlerindedir. İnsanları ve toplumları şekillendiren, aynı zamanda nesillerin ve kuşakların değişiminde rol oynayan evlilik, oldukça önemli bir olgudur. Hemen hemen bütün toplumlarda evlilik kurumu yer almaktadır. Özellikle geleneksel Türk aile yapısından günümüze kadar pratiklerinde birtakım değişiklikler yaşasa da evliliğe duyulan saygı önemini yitirmemiştir. Aile ve çocuk sahibi olmak evliliğin en önemli kaidelerdendir. “Bir yastıkta kocamak” ifadesi Anadolu’nun hemen hemen her yerinde kullanılmakta ve aile olmanın önemini göstermektedir. Nitekim Dede Korkut Hikâyelerinde geçen zikredeceğimiz şu mısralar eski Türklerde de evlilik müessesesinin önemini ortaya koymaktadır:

Köngül ile sevdiğim,

Bir yasdukta baş koyduğum,

Yolunda öldüğüm, kurban olduğum,

Tatlu damag verüp, soruşduğum,

Bir yasdukda baş koyup, emişdiğim

Pütürge yöresinde evliliğin ilk adımlarından son uygulamalarına kadar birçok inanış ve uygulamanın ilk izlerini geleneksel Türk inanışlarında görmekteyiz. Yörede öncelikle kız istemek için veya niyetin belirtilmesi için gönderilen elçiler bu kutsal kurumun inşası için ilk adımı atarlar. Kız evine gönderilen kişilerin akrabadan, tanıdıktan veya hatırı sayılır kişilerden seçilmesine dikkat edilir. Dünürcü gönderme uygulamasının Oğuz Destanı’nda “*Kür-Han adam saldı, kızını isteyerek, oğlu Oğuz’a aldı*” ifadeleri ile Türklerde de var olduğu görülür. Kara Han’ın, Kur Han’a gönderdiği elçi Pütürge yöresinde gelin evine görücü göndermenin en güzel örneğidir. Elçi ile kız istenir yine

aynı elçi ile kız tarafının istekleri karşılıklı mütalaası ile süreç devam ettirilir (İnan, 1995, s. 166). Uygur Türklerinde de elçi gönderme veya aracılar ile kızı istemek için kız evine gidilirmiş. Giden bu aracılara “saye kılğan” denmektedir. Fakat istemeden önce oğlan ve kızın birbirlerini beğenmeleri şarttır (Güngör, 1998, s. 8).

Pütürge ve çevresinde olduğu gibi Türk boylarının çoğunda evlilikler rızalık ilişkisine dayanmaktadır. Anne ve babanın yanı sıra kızın da rızası alınır. Kız tarafının rızalıklarının nişanesi ise damat adayına mendil ya da yüzük verilmesi ile gerçekleşirdi. Esasen bu pratik günümüzde nişan yüzüğünün temelini oluşturmaktadır (İnan, 1995, s. 166).

Pütürge yöresinde söz kesiminden sonra şerbet içme pratiği yörede artık nadir olan uygulamalardandır. Onun yerine kahve ve farklı içecekler tercih edilir. Fakat özellikle şerbet içme-ikram etme uygulaması Gagauzlarda ve Anadolu'nun birçok yerinde görülmektedir (Kalafat, 2008, s. 270-271).

Pütürge yöresinde evlilik sürecinin uzatılmaması ve en fazla 6-12 ay gibi bir sürede kızın gelin edilmesi İslami gelenekle bağdaştırılabilir. Hz. Ali'den rivayetle “Üç şey vardır, geciktirilmez: *Vakti geldiğinde namaz, hazır olduğunda cenaze ve dengi bulunduğu bekar*” (Suyuti, Camiussağir, – 3478).

Pütürge ilçesinde evlilik çeşitleri levirat, sororat, kızı kaçırma, görücü usulü ve beşik kertmedir. Levirat kocası ölen kadının, kocasının erkek kardeşlerinden birisi ile evlendirilmesidir. Sororat ise karısı ölen erkeğin, ergenlik çağını geçmiş ölen karısının kız kardeşlerinden birisi ile evlendirilmesidir (Bağlı & Sever, 2005, s. 2). Öncelikle kayınla evlenme uygulaması Pütürge yöresinde eski yıllarda nadiren de olsa yapılırdı. Türklerde levirat ismiyle anılan evlenme geleneğindeki maksat, ölen kişinin geride bıraktıklarına sahip çıkmak ve kurulu düzenin muhafazasını devam ettirmektir. Bu şekilde miras başka birine geçmemiş olacaktır. Konargöçer Türk toplumları birliğe ve barış içinde yaşamaya kıymet verdiği için bu uygulamanın temeli sahiplenme duygusundan gelmektedir (Kapusuzoğlu, 2015, s. 515).

Pütürge yöresi eski yıllarda beşik kertme usulü evlilikleri de yaşamıştır. Bu uygulamanın Dede Korkut Hikayeleri'nde geçen Kam Pürenin oğlu olan Bamsı Beyrek Destanında geçen şu ifadeler ile benzerlik göstermektedir:

“Bayındır Han bir sohbet düzenlemiş olup bu sohbeta katılan ve evladı olmayan Pay Püre Bey ve Pay Piçen Bey arasında gerçekleşmekte olup evlat istediklerini niyaz ettikten sonra hazır olan Oğuz Beylerinin de bu olaya şahit gösterilip onların da el kaldırıp dua etmelerini ister. Pay Püre Bey erkek çocuk, Pay Piçen Bey ise bir kız çocuğu istemektedir. Pay Piçen Bey ise Oğuz Beylerine sizlerde şahit olun ki eğer Allah bana bir kız çocuğu verirse Pay Püre Bey’in oğluna beşik kertme yavuklusu olsun” demiştir (Ergin, 1969, s. 54).

Pütürge ilçesinde yaşanan evlilik türlerinden biri de kız kaçırma şeklinde gerçekleşen evliliklerdir. Sevenlerin kavuşamaması veya ailelerin birbirini istememesi evlenecek çiftleri bu tür evliliğe zorlamaktadır. Kız kaçırma veya kaçarak evlenme Eski Türklerde geçmiş zamanlardan beri bir evlenme usulü şeklinde kendini göstermektedir (Günay & Güngör, 2015, s. 86). Altay Türklerinde ve Yakutlarda geçerli bir uygulama olarak görülen kız kaçırma artık dünürçülük olarak kendini gösterir (Güngör, 2006, s. 168). Yakutlarda ve Altay Türklerinde karşımıza çıkan kız kaçırma bahsi Altaylılarda kızın rızası ile gerçekleşir. Altay Türklerinde *“dokuz nesil önce aramızda savaş hâkim idi; şimdi ise barış yapmaya geldik”* diye söylenen söz, eski zamanlarda evlenilmek istenen kızın kaçırıldığını ve yağma edildiğini şimdi ise barışçıl bir şekilde kızın istendiğini gösterir (İnan, 1987, s. 344).

Kaçarak evliliği gerçekleştiren çiftler için normal seyrin dışında pratikler gerçekleştirilir. Ailesi tarafından dışlanan kız ailede kabul edilmemektedir. Bu kırgınlığın ortadan kalkması çoğunlukla kızın hamile kalması ve çocuğunu doğurmasıyla ebevnlerin kızlarını affetmesiyle sona ererdi. Eski Türklerde de inancında hamile kalınıp çocuğun doğumu ile hem evlilik hem nikâh geçerli sayılmıştır (Selçuk, 2004, s. 185).

Günümüzde kadının çalışma hayatına müdahil olması ve artık kadınlara da değer verilmesi sebebiyle Pütürge yöresinde başlık parası uygulaması istisnaları olmakla beraber kalkmış durumdadır. İslam ise bu duruma mehir olayı çerçevesinde bakar. Mehir erkeğin kadına vermekle taahhüt ettiği mal veya paradan oluşur. Başlık parasında verilen para veya malın kızın babasına verilmesini yasaklayan İslam dini, bu uygulama ile pazarlık şeklinde suistimal edilen durumun tersine, gelinin kendi tasarrufunda kullanmasını emretmiştir (Ateş, 1996, s. 295). Orta Asya Türklerinde bu uygulamanın benzeri bir şekilde yapılan ödemeye *“salık, salt”* gibi isimler verilmiştir. Oğuzlarda

“kalın, kalım”ı ismiyle başlık parası uygulamasının olduğu görülür (Ögel B. , 1988, s. 260-268). Dede Korkut hikâyelerinde başlık parası veya süt parası bahsi şu şekilde geçmektedir: *"Bin buğra getirün kim maya görmemiş ola, bin dahi aygrr getirün kim hiç kısırağa aşmamış ola; bin dahi koyun görmemiş koç getirün, bin de kuyruksuz kulaksız köpek getirün, bin dahi püra getirün mana* (Gültepe, İstanbul, s. 554-555). Yörede artık geçerliliğini yitiren başlık parası uygulamasının Eski Türk inancı geleneğinin devamı olduğunu söyleyebiliriz. Başlık parası, tanım olarak erkek tarafının kız tarafına toplumdan topluma değişmekle beraber hediye niteliğinde yapılan bir ödemedir. Yine toplumlarda farklılık arz eden bu hediyeler büyükbaş, küçükbaş, para, erzak veya süs eşyalarından oluşmaktadır.

Pütürge ilçesinde çeyiz uygulaması hala canlılığını korumaktadır. Maddi olanaklar çerçevesinde hazırlanan çeyizlerin fazla olması kız tarafının zenginliğiyle alakalıdır. Orta Asya’da bulunan Türklerin gelinin babasının evinden getirdiği çeyize “koşantı” ismi verilmektedir. Koşantılar arasında ev eşyaları, canlı hayvanlar ve kıyafetler bulunmaktadır (Tezcan, 1977, s. 248).

Düğünler Türk toplumunun zenginliklerinin yansıtıldığı olaylarının başında gelir. Düğün, gelin ve damat için uğuru, nasibi ve kısmeti simgeler. Düğün zamanı uğurlu bir zamandır. Hayırlara vesile olur. Gelinin dua etmesinden yaptığı uygulamalara kadar eli nereye değse kısmeti simgelemektedir. İlçede bulunan bekâr kızların kısmetlerinin açılması için bu zamanlar çok önemlidir. Türk tarihin yazılı kaynakları incelendiğinde ise düğün kelimesi geçmemektedir. Bu kelimenin karşılığında “toy” ifadesi kullanılmaktadır. Düğün ve merasim için ise Orhun Yazıtlarındaki geçen ifade “törün”dür. Bilge Han yazıtında geçen şu ifadeler törün kelimesinin düğün ve merasimin kastedildiğini ortaya çıkarır:

“...Türgiş Kaganka kızımın ertenü ulug törün alı birtim. Türgiş Kagan kızın ertenü ulug törün oğlıma alı birtim... (Kemaloğlu, 2004, s. 63)

Türkler için düğün demek yeni bir ev ve soyun devamını sağlamak demektir. Bu sebeple aile olmak, önemli bir vazifeyi yerine getirmektir. Bu vazifenin ilk adımı ise düğündür. Türk düğünleri her ne kadar eğlencesiz gerçekleşse de dini uygulamalar da bu düğünlerde kendine yer edinmiştir. Mevlit ile karşımıza çıkan düğün törenleri,

günümüzde sadece dini olarak değil eğlence ile gerçekleştirilmiştir (Efe, 2009, s. 11). Pütürge yöresinde düğünler genelde davul ve zurna eşliğinde olmaktadır. Bu âdetin temeli ise Oğuz Türklerine dayanmaktadır. Davul ve zurnanın Türklerde önemli olmasının sebepleri hem düğünü ilan etmek hem de eğlenmektir. Dede Korkut Hikâyelerinde de Türklerde davullu zurnalı eğlencelerin olduğu ifade edilir (Gönen, 2006, s. 69).

Eski zamanlarda Türkler, düğünleri sadece bir eğlence olarak değil askeri ve savaşçı özelliklerini oyunlara harmanlayarak gerçekleştirmişlerdir. Ordu-millet özelliği taşıyan Türklerin düğünleri ok atma, güreş müsabakaları ve özellikle atlar kullanılarak yarışmalar düzenlenmesi gibi eğlenceler ile gerçekleşirdi. Yapılan bu eğlenceler evlenecek çiftlerin huzurunda yapılırdı. Türk töresi gereği Hakan, halkının karnını doyurmakla görevli olduğu için düğünlerde verilen yemeklere halkın çağrılması bir zorunluluktur. Aç insanların doyurulması düğünlerde verilen yemeği daha kıymetli hale getirmektedir. Birlik ve beraberliğe önemli katkılarda bulunan düğün yemekleri hem Türk yöneticilerinin düğünlerinde hem de halkın kendi yaptığı düğünlerde vazgeçilmez bir uygulamadır. Eski zamanlardaki düğünler, günlerce sürmekte olup hangi kişilerin hangi gün geleceğinin belirlenmesi ziyafetlerin programlarına göre düzenlenirdi (Berber, 2009, s. 2-8).

Ziyâfet hod mukarrer anda söz yok

Ziyâfetsiz düğün gördüğümüz yok

Ziyâfettür garaz çün kim düğünden

Yayılsın sahn başlandığı günden...

(Arslan, 1999, s. 190).

Pütürge yöresinde nişan, kına ve düğün ile ilgili ve bu törenlerdeki eğlencelerin ilk izleri Eski Türklerde görülür. Nişan ile ilgili olarak Yakut Türklerinde damat adayının gelinin saçlarına elbise atması ve mendil koyması ile nişanlanma olurdu. Örneğin kına gününde söylenen şarkılar Başkurt kızlarında, evlerinde geçirdiği son gece de söylenenler ve evin hüzünlü bir hale bürünmesi ile benzerlik göstermektedir (Güngör, 2006, s. 169). Başkurtlarda kız evinde hep birlikte yanık ve duygulu bir biçimde söylenen türkülere

“sindev” denmektedir. Kazaklarda ise bu türküler “car car” olarak bilinmektedir (İnan, 1987, s. 343-344).

Kırgızlarda gelin adayının, erkek evine uğurlanmasından önce yüzünün örtülüp ondan sonra annesi, neneleri ve yengelerinin hep birlikte söylediği ağıtlar ile kız ağlatılmaktadır. Buna “kız kınşılata” adı verilmektedir (Yüce & Dosbayeva, 2007, s. 9-15). Bu ağlama–ağlatma ritüelleri Pütürge yöresinde kına gecelerinde söylenen ağıtlar ve türkülerle gerçekleştirilmektedir.

Pütürge yöresinde gelin ve damadın ellerine kına yakılma uygulaması günümüzde devam edegelen yaygın bir inanıştır. Kına koruyucu ve koruyucu su anlamlarına gelir (Kalafat, 2008, s. 285). Geleneksel Türk inancında kına, kurban olmayı ve adanmış olmayı ifade etmektedir. Yani bu pratiğin temeli gelin ve damadın birbirine adanmış olmasını ifade eder. Aynı şekilde kesilen kurbanlarda Allah’a kişinin adanmasını simgeler (Kalafat, 2010, s. 310). Anadolu’da, Azerbaycan Türklerinde, Bulgar ve Karaylar da kınaya saygı duymuşlar ve kınayı düğün törenlerinde kullanmışlardır (Kalafat, 2008, s. 287).

Dini inanç sistemlerinde renklerin de kutsal olarak nitelendirildiğini görmekteyiz. Gerek Uzakdoğu dinlerinde gerek Milli dinlerde renklerin içinde barındırdıkları kutsiyet önem arz etmektedir. Bütün geçiş dönemlerinde renklerin önemi karşımıza çıkmaktadır. Bazı dini objeler ve simgelerde bulunan renklerin, kutsal bir fenomen olduğunu ortaya koymaktadır (Albayrak, 2008, s. 40-41). Dinsel bir yapıyı taşıyan bu renkler için geçmişi irdelemek gerekecektir. Beyazın, siyahın, kırmızının veya mavi rengin ifade ettiği anlam dinsel inançlara, topluma, geleneklere ve kültürlere göre değişkenlik arz etmektedir (Kütük, 2014, s. 135). Düğünün, gerdeğin ve kanın rengi olan kırmızı Eski Türklerde saygı duyulan bir renk olmuştur (Çoruhlu, 2000, s. 186-187). Mavi renk ise nazarı engelleyen bir renktir. Nazar boncuklarının renklerinin mavi olmasının sebebi bundandır. Gelinliğin bazı yerlerine veya takılan takıların yanına ilintilenen mavi renk, nazarı engellenmesi içindir. Siyah ise büyüün, ölümün ve olumsuz durumların rengidir. Ruhun ve şeytanın bu renkler ile tasvir edildiği söylenmektedir (Sarıkçioğlu, 2002, s. 62-63). Pütürge yöresindeki gelin adayları, gelinliklerinin renk tercihinde genellikle beyaz rengi tercih etmektedir. Türk inançlarında beyaz renk, ak renk demektir. Eski Türklerde ak renk, renklerin atasıdır. Temizliği, saflığı ve berraklığı temsil eder. Günümüzde

kullanılan “yüzü ak” terimi Türk kültüründe haklı olmayı ve adaleti içermektedir. Altay Türkçesinde ise ak ifadesi cennetin karşılığında kullanılmıştır (Rayman, 2014, s. 11-12). Orta Asya Türkleri de dâhil olmak üzere bütün Türk toplumlarında kırmızı renk, toplulukların maddi ve manevi değerlerini ifade eder. Türkler için kırmızı renkli kıyafetler mürüvveti, saadeti ve muradı nitelendirmektedir. Evlilik bahsinde ise kırmızı renk bekâretin, namusun, temizliğin ve gayretin simgesidir. Gelinin beline bağlanan kuşaktan yüzünü örten duvağa kadar bazı pratiklerde kırmızı renk tercihinin altında bu inanç vardır. Eski Türklerin inançlarında da kırmızı kuşak bağlama uygulaması görülmektedir. Kırmızı kuşak, Alpları ve kamların törenlerinde kullandığı aksesuar olarak bulunurdu (Kalafat, 1995, s. 93). Kırmızı kuşak bazı Türk bölgelerinde Gayret kuşağı olarak da ifade edilir. Bu ifade kadının gayretli olması ve tembel olmamasına yönelik kullanılır (Tuna, 2006, s. 154).

Türk toplumunun zenginliklerinden sayılan sağdıçlık ise ilçede oldukça yaygın olan uygulamalardan biridir. Oğuzlardan geldiği ifade edilen bu uygulama, yörede damadın ilgilenmediği veya ilgilenemediği durumlarda düğün işleriyle ilgilenen kişidir. Ebu Hayam sağdıç için güveyin arkadaşı olduğunu ve misafirlere hizmet eden kişi diye tarif eder (İnan, 1998, s. 295). Sağdıç ve hanımı hazırlıklardan, yapılacaklardan ve gelin-damattan sorumludurlar. Düğün bitene kadar evlenecek olan çiftlerin ayrılmaz parçasıdır.

Pütürge ilçesinde dualar eşliğinde gelinin kapı eşiğine gelmesi ve besmele ile eve girmesi eski Türk inancında eşiğe atfedilen kutsallığın bir yansıması olarak kabul edilebilir. Eşik, Türk dünyasının bütününde saygıyı hak etmiştir (Ögel, 1988, s. 268). Türklerde aile demek ev demektir. Aileyi karşılayan ev kavramı, sadece dört duvardan oluşmamaktadır. Ev kutsal bir mekânın özelliğini yansıtmaktadır. Öyle ki Mircea Eliade’ın dediği gibi eşiğin muhafızları vardır. Bu muhafızların evin eşiğini kötü niyetlerden ve kötü ruhlardan korumaktadır (Eliade, 1991, s. 6). Buradan hareketle eşik, kutsal ile kutsal olmayan arasında bir sınırı temsil etmekte olup kutsala gireni de temizleyen bir mahiyettedir (Selçuk, 2004, s. 187).

Pütürge yöresinde gelin, damat evine geldiğinde eşiğin önünde onu bekleyen diğer bir uygulama saçdır. Bu ritüel ilçede saç diye isim olarak bilinmese de mahiyetinde kurban niteliği taşıyan bu uygulama hemen hemen bütün düğünlerde yapılmaktadır. Değişkenlik göstermekle beraber şeker, bakliyatlar ve bozuk paralar saçılır. Bu uygulama

evlenen çiftlerin yuvalarına bereket ve mutluluk getirmesi amacıyla yapılır. Eski Türklerde ise saç, yabancı soya mensup olan kadının kocasının soyuna kabulü için kocasının soyunun ruhları tarafından kabul edilme onayı için yapılan bir kansız kurbandır (İnan, 1995, s. 167). Kırgızlar ve Kazaklar düğün geleneklerinde yerini hala muhafaza eden saç uygulaması, gelinin kayınbabasının evindeki yanmış vaziyette olan ateşe yağ atması ve kayınbabasının önünde secde etmesi olarak kendini göstermektedir. Başkurlarda ise saç uygulaması gelinin kayınbabasının içtiği pınarlara, göllere ve ırmaklara para saçması ile kendini gösterir (Sencer, 1968, s. 53). Özbeklerde imam, nikâh kıyılmadan önce ebeveynlere yapılacak olan maddi şeylerde eksiklik var mı diye sorup eksiklik olmadığı cevabı alınca güveye darı serpilir. Netice itibariyle saçlar, özellikle Türk toplumlarında gelinin baba evinden, kendi evinin girişine kadar dağıtılan, gelin ve damadın yuvalarının bolluk, bereket ve mutlulukla dolması için yapılan bir uygulamadır. Ayrıca saçdan nasipleneler de kendilerinde uğurun ve bereketin olacağını umarlar (Köksal, 1996, s. 75-81). Kültürümüzde yer alan “Darısı başımıza” ifadesi saç âdetinin kalıntısı sayılabilir (Günay & Güngör, 1998, s. 76).

Pütürge ve yöresinde gelinlik etme uygulaması benzer şekilde eski Türklerde de görülmektedir. Eski Türk topluluklarında da gelin için birtakım durumlar tabu sayılmaktadır. Bu pratikte gelin evde hala yabancı kişi konumundadır ve aileye kabulüyle bu durum yavaş bir şekilde ortadan kalkmaktadır (Selçuk, 2004, s. 185-186). Kuzey Yakutlarda gelin, baş ve ayakları açık bir şekilde evde dolaşamaz isimleri ile büyüklere hitap edemezdi (Güngör, 2006, s. 167). Doğu Türkistan’daki Türkler düğün sonrası gelinin dışarı çıkması ve artık rahatça iletişim kurması için “yüz açıktır” merasimleri düzenlerler (Gökalp, 1976, s. 312-313). Kazak Türklerinde, Altaylarda ve Kafkasya topluluklarında da gelin eşinin ve eşinin akrabalarının ismini zikredememekte ve aile büyükleriyle rahat bir biçimde konuşamamaktadır (Radloff, 1994, s. 264). Özellikle Kafkas topluluklarında bu sakınmanın temel sebebi aileye yeni katılmış olan üyenin sınırı belirlemek ve aileye kabul edilme olarak kabul edilebilir.

1.4. Ölümle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

İnsan denen varlık aşamalı bir şekilde doğar, yaşar ve nihayetinde ölür. Bu aşamalardan ölüm, bütün canlı varlıklar gibi insan için de yaşamın doğal bir sonucu olarak gerçekleşir. Hayat yolculuğunda doğum olayının tam tersi olarak bir yok oluş

olarak hayatımızda yer alan ölüm, insanın bu dünyadaki hayatının son bulması, ebedi hayatının ise başlaması anlamına gelmektedir. Toplumların kültürlerinde ölümle ilgili inanışlar oldukça zengin bir birikimi bünyesinde barındırır. Günümüz Türk toplumlarında ölümle ilgili ritüeller, halkın sahip olduğu geleneksel inanışlar ile İslami uygulamaların zengin bir sentezini yansıtır (Araz, 1997, s. 207). İnsanoğlunun ölüm duygusunu sürekli ertelemesi, geri plana atması veya düşünmek istememesi ölüm olgusunu zihninden atmasına engel olmamıştır. Ölümü kendisine hatırlatan duygulardan uzak dursa da ölüm olgusunun zihninde sürekli bir alanı işgal ettiği aşıkardır (Altun, 2009, s. 315). Geçiş dönemlerinin bu son safhasında ölen kişinin yakınları, ölüm olayı vuku bulduktan sonra keşkeler ve büyük pişmanlıklar duyar. Bu tür olumsuz duyguları ortadan kaldırmak ve psikolojik olarak rahatlamak için bazı davranışlar sergilerler. Bu davranışların sonucunda ise ölüm olayıyla ilgili bir kısım ritüeller ve uygulamalar ortaya çıkmaktadır (Eroğlu, 2017, s. 276).

En ilkel olandan en modern olana doğru uzanan zaman sürecinde insanoğlunun zihin yapısında esas olan düşünce, ölüm olgusunun bir son ve yok oluşu simgelemesidir. İlkel bir yaşama sahip insanda ölüm, olağan veya sıradan bir döngüyü temsil etmektedir. Modern olarak vasıflandırılan insan yaşamında ise ölüm, yaşlılıkta meydana gelen bir vakadır. İlahi dinler incelendiğinde ise ölümün bir son olmadığı, sonlu âlemden sonsuz âleme bir geçiş süreci olarak ifade edildiğini görürüz (Baudrillard, 2002, s. 257). Netice itibarıyla hem ilkel hem modern sayılabilecek insan, sosyal hayatını sürdürebilecek ve kesintiye uğratmamak adına ölümü unutturacağı ya da geçiştirebileceği birtakım ritüeller oluşturmak gereksinimini her zaman için hisseder. Bu da ölümle ilgili inanış ve uygulamaların zengin bir tezahüre sahip olmasını sağlamıştır.

Ölümle alakalı inanışlar incelendiğinde üç başlık sıralanmaktadır. Bunlar sırası ile “ölüm öncesi halk inanışları”, “ölüm esnasındaki halk inanışları” ve “ölüm sonrası halk inanışları” şeklinde olarak sıralandırılır.

1.4.1. Ölüm Öncesi Halk İnanışları

Ölümün hayatın son ve kaçınılmaz aşaması olması, insanlar için ölümle ilgili zengin bir inanç ve ritüellerin oluşmasına sebep olmuştur. İnsanlar özellikle bilinçaltında yer alan ölüm korkusundan dolayı bir kısım olayları ölümün habercisi olarak algılamış ve

bunlardan uzaklaşmak için gayret sarf etmiştir. Özellikle halk inanışlarında alışlagelenden farklı olarak vuku bulan olaylar, meteorolojik hadiseler, hayvanların ses ve hareketleri, rüyalar, tabiat olayları ve hasta olan kişilerin bir kısım davranış ve durumları ölümün habercisi olarak algılanmaktadır (Altun E. , 2008, s. 187).

İnsanlık tarihinin her safhasında gerek ilkel gerek çağdaş bütün medeniyetlerde ölüm öncesi inanışlar ve birtakım ritüeller mevcuttur. Ölüm kavramının insanı tedirgin eden boyutu insanı farklı yorumlamalara, uygulamalara ve önsezilere itmiştir. Bunun sonucunda ise yaşadıkları çevrenin de etkisiyle bazı inanışlar ve belirtiler sayesinde ölüm ve ölümün zamanı konusunda bazı yorumlamalarda bulunmuşlardır.

Pütürge yöresinde çok yaşlı olup, bedenen de güçsüz düşmüş kimselere ölümün yakın olduğunu söylemek için sıklıkla “nefesi yeter yetmez”, “gitmesi yakındır”, “bir ayağı çukurda” gibi ifadeler kullanılır. Ayrıca ciddi rahatsızlığı olan hastalar bir anda sağlıklı bir tutum ve davranış sergilerse hasta için “ölüm iyisi” gibi ifadeler kullanılır (KK: 7). Bu zamanda ev halkı hastanın her isteğini karşılamaya çalışır. Hastanın kişisel temizliklerini yaparlar. Hasta birkaç gün iyi olmasının ardından tekrardan kötüleştiğinde ise hemen gerek il içinde gerek il dışında olan yakınlarla haber verilir. Sevdikleri yanlarına gelir ve hasret gidermeleri ve helalleşmeleri sağlanır. Pütürge yöresinde ağır hasta olan kişilerin gözlerinin belli bir noktaya dalıp gitmesi ise bu hastanın artık vaktinin çok daraldığının işareti olarak kabul edilir (KK: 31). Pütürge yöresinde ölümün soğukluğu beddualara da yansımıştır. Özellikle kızgınlık halinde yapılan “yanın yere gele”, “toprağa giresice” ve “geberesin” şeklindeki beddualarda ölüm unsurunu konu edinir (KK: 3; KK: 30).

Pütürge yöresinde gençlerde ölüm hakkında bilinç zayıf olsa da yaşlıların çoğunlukla kendilerini ölüme hazırlayarak sürekli cami-ev arasında hayatlarını sürdürdükleri göze çarpmaktadır. Yöre halkından özellikle yaşlılar öldükten sonra cenaze masrafları için yakınlarına maddi açıdan yük olmamak için “kefen param” adı altında bir parayı sevip güvendiği bir yakınına teslim etmektedir (KK: 38).

Halk inanışlarında ölüm belirtileri için hayvanlar büyük önem arz etmektedir. Yabani ya da evcil hayvanların çıkardıkları sesler, hareketler ve sıradan olmayan davranışlar insanlar tarafından ölüme ilişkilendirilmiştir. Ölüm belirtisi gösteren

hayvanlar ise yöre halkı tarafından sezgilerine ve içgüdülerine oldukça güvenilen canlılardır. Pütürge ilçesinde bir evin etrafında kara kedilerin dolaşması evde uğursuzluk ya da yakın zamanda birinin öleceği anlamına geldiği gibi yine bir evin çevresinde köpek ulumalarının artması o bölgede ölümün işareti olarak algılanır. Yöre halkı tarafından baykuş da bizzat ölümle ilişkilendirilir. Ölüm habercisi olarak bilinen bu hayvan, eğer bir evin bacasına veya çatısına konmuşsa yakın bir zamanda o ev halkından veya yakın akrabalarından bir ölüm haberi geleceğine yorulur. Bu inaniştan dolayı yöre halkı evlerinin çatılarında baykuş gördükleri zaman hemen o hayvanı uzaklaştırırlar (KK: 22; KK: 29).

Pütürge ve çevresinde normal kargalardan farklı olan ve tamamıyla siyah olan bir karga türü yörede ölümü hatırlatan ve ölümü haber veren hayvanlardan kabul edilir. Eğer ki bu hayvan bir evin balkonuna veya çatısına konmuş ve bağıyorsa bu hane halkının yakın zaman da bir ölüm haberi alacağı söylenir. Anormal bir şekilde bir evin çevresinde sürü şeklinde uçuşan kuşların görülmesi ise o bölgede cenaze olacağı veya o çevrede bir felaket yaşanacağı işareti sayılmaktadır (KK: 25). Pütürge ilçesinde yılan da nahış olarak görülen hayvanlar arasındadır. Yılanı yaralayan veya tam bir şekilde öldürmeyen kişinin başına getireceği söylenir. Yılanın parçalanmayan, öldürülmeyen veya kafası ezilmeyen kısmının gelip ona zarar vereceği hatta sokup öldüreceği ifade edilir (KK: 12; KK: 17). Yörede vakitsiz öten horozun ölüm ve ayrılık getireceğine inanılır. Normalde seher vaktinde öten horozun, öğlen, ikindi veya akşam vaktinde ötmesi vakitsiz bir ötme olarak kabul edilmekte ve ölümün habercisi olarak düşünülmektedir (KK: 15).

Pütürge ve çevresinde bir kısım rüyalar da ölümün habercisi olarak yorumlanır. Rüyada görülen tabut, cenaze arabası, sela sesi, dişin kopması, izdiham ve kalabalık ölümün işareti olarak görülür. Özellikle rüyada önceden ölmüş biri, eğer birine bir şey verirse veya onu çağırırsa muhatap olunan kişiye de ölümünün yakın olduğu belirtilir. Kişinin rüyada kendi ölümünü görmesi ise ömrünün uzun ve bereketli olacağına yorumlanmaktadır (KK: 16; KK: 34; KK: 38).

Pütürge ilçesinde özellikle ölümün kendilerine yakın olduğunu hisseden yaşlılar, hem kendilerine isabet edecek kaza ve beladan korunmak hem de hayır ve hasenat amaçlı olarak birtakım uygulamalara başvururlar. Bu hayır ve hasenatın başında kurban kesme, sadaka verme, ziyaretlere gitme ve adına cüz okutma gibi ritüeller gelir (KK: 37).

1.4.2. Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları

Ölüm olgusu birtakım tören ve uygulamaların önem kazandığı hüzünlü bir zaman dilimini ifade eder. Bu gerçek karşısında insan bazen sükûnet, bazen boyun eğme ve bazen de kendine eza-cefa verme gibi tavırlar gösterebilir. İslamiyet ise bu tutumlara olumlu ve vakar bir tavırla yaklaşılmasını istemektedir. İslam dini, ölüm olgusunun bir sonu ifade etmediğini aksine bir başlangıcı ifade ettiğini, bu inanca sahip kişilerin ise sakinleştirici bir tavra bürünmesini tavsiye eder.

Pütürge yöresinde de ölümle ilgili halk inanışları da oldukça zengin bir birikime sahiptir. Yöre halkı için ölüm, ölen kişiyi birdenbire bulunduğu ortamdan aldığı için kabullenilmesi zor bir durum olarak kabul edilir. Ölüm olayında çevre halkı kendi yapıp ettiklerini düşünerek kısa süreli de olsa kendi kendini de muhakemeye tabi tutar. Dersler çıkarır ve ahiret için ibret alır. Bu ani şok ölenin yakınlarını hayli etkilese de yapılması gereken sorumlulukları erteleyemez. Dost, komşu ve akrabaların yardımı ile ölenin ailesinin yapması gerekenler seri bir şekilde yerine getirilir.

Ölüm anı hem ölen kişi hem de ölen kişinin yakınları için en zor zaman olarak görülür. Pütürge yöresinde, ölüm döşeginde olan hasta kişilerin rahat can vermesi için birtakım uygulamalar dikkat çeker. Öncelikle mahallenin bir imamı veya yörede ilmi bilgisi yüksek kimseler çağrılır. İmam eşliğinde hasta kibleye doğru çevrilir, hastanın giysileri rahat bir durumda olacak şekilde değiştirilir. Hastaya Kur'an-ı Kerim'den özellikle Yasin ve Mülk süreleri başta olmak üzere bir kısım sureler okunur. Hasta olan kişiye birçok defa telkin yapılır. Hastanın imanını korumak ve son nefesini verebilmesi için şehadet getirmesi için uğraşılır. Ayrıca başının yüksekte olması veya en sevdiği kimsenin dizinde son nefesini vermesi ise sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Şeytanın bu son anda, ölmek üzere olan kişiyi susuzluk çektiği sırada onu bir tas su ile kandırıp imanını çalmasını diye ıslak bezle dudaklarına belli aralıklarla su damlatılır. Ayrıca susuzluk halini daha az hissetmesi için boynu ve koltuk altı da ıslak bir bezle ıslatılır (KK: 10).

Pütürge ve çevresinde ölecek vaziyette olan kişinin durumu yöre halkı tarafından tahmin edilir. Ölen kişi son nefesini verdikten sonra gözleri kapatılarak uygun pozisyona alınır. Hemen ölen kişinin çenesi bağlanır ve elleri yana doğru uzatılır. Ayrıca ölen kişinin bedeninin şişmemesi için üzerine demirden bir parça veya bir bıçak konulur (KK: 2; KK: 31).

Vefat eden kişi ayrı bir odaya alınır. Ölüm olayının gerçekleşmesiyle cenaze evinde ağıtlar ve ağlaşmalar duyulur. Bu ağlaşmanın kuvveti ise ölenin durumuna ve yaşına göre değişmektedir. Yaşlı ve hasta ise şiddeti daha hafif olur. Eğer küçük çocuk, genç veya ani bir ölüm olduğunda ağlamanın ve hüznün şiddeti de daha fazla olmaktadır. Ölü evinin bulunduğu mahalle de matem havasına bürünür (KK: 4; KK: 9). Pütürge ve çevresinde yaşı küçük veya genç biri öldüğünde ilçe halkı derinden sarsılmaktadırlar. Öyle ki mezar taşlarının bile ölen kişinin mezarının baş ucu taşı olmayı kabul etmedikleri ifade edilir. Böyle bir ölüme mezar taşının bile ağladığı söylenmektedir (KK: 14; KK: 38). Ayrıca ölüm anında ve sonrasında yaşananlar için çocuklara ayrı bir önem verilmektedir. Gerek cenaze evinde gerek mezarlıkta çocukların ölüm olgusuyla hemhal olmaları engellenir ve yaşananlardan uzak tutulmaya çalışılır (KK: 18).

Pütürge ilçesinde ölüm anında ölen kişinin yaşadığı fiziki hallere göre birtakım yorumlar da yapılmaktadır. Eğer ölen kişinin yüzü beyaz olursa, tebessüm halinde gözlerini kapatırsa veya kolay bir ölüm yaşarsa yöre halkı ölenin amelinin iyi olduğuna ve ölüm anında can vermede kolaylık yaşadığına inanır. Yani onun iyi bir insan ve cennet ehlinden olduğu düşünülür (KK: 23). Fakat ölen kişi son nefesini hırıltılı ve zor bir şekilde verirse, yüzü siyahımsı bir hal alırsa ve dışardan ölene bakanın korkuya kapılması söz konusu olursa ölenin amelinin iyi olmadığına inanılır. Ölen kişinin amelinin yüzüne yansıdığı söylenmektedir. Bu kişinin amelinin zayıf olduğu ve ahirette hesabının zor olacağı düşünülür (KK: 26; KK: 31). Ayrıca kişi yatağında tek başına ve yanında kimse yokken vefat etmişse, kimseye eziyet vermediğinden bu kişiye temiz bir ölümün nasip olduğu ifade edilir (KK: 12).

Pütürge ve çevresinde ölen kişi eğer gece vefat etmiş ise cesedi gün doğana kadar ayrı bir oda da bulundurulmaktadır. Gün açığa çıkana dek dönüşümlü olarak başında Kur'an okunur. Bu odanın lambası sürekli açık vaziyettedir. Yanında ise sürekli bir kişi bulunmak durumundadır. Bunun amacı ise ölen kişiyi yalnız bırakmamak, yeni konumuna alıştırmak ve boş olan cesedin gizemli güçler tarafından ele geçirilmesine engel olmaktır (KK: 12; KK: 33).

1.4.3. Ölüm Sonrası Halk İnanışları

Ölüm, sadece vefat eden kişiyi ilgilendiren bir olgu değildir. Vefat eden kişinin yakınları, dostları ve komşuları için bazı uygulamaların başlangıcını ve yerine getirilmesi gereken sorumlulukları da ifade etmektedir. Cenaze sahibine, komşuya, yakınlarla ve yöre halkına ölüm sonrası için bir kısım görevler yüklenmiştir.

Cenaze sahiplerinin yaşadıkları hüznü duygunun üzerine, sabır ve sebat kavramlarına sahip olması gerekmektedir. Vefat eden kişinin ailesi zayıf ve güçsüz bir halde olmak yerine ölüm olgusunu vakarlı bir şekilde karşılaması ve kabullenmesi tasvip edilen bir durumdur.

Pütürge yöresinde ölüm, ölen kişiyi birdenbire bulunduğu ortamdan aldığı için ailesi için kabullenilmesi zor bir durumdur. Aile bu yası belli bir süre yaşamaktadır. Bu ani şok, ölenin yakınlarını hayli etkilese de yapılması gereken cenaze ve taziye için sorumluluklar titizlikle yerine getirilmeye çalışılır. Yörede ölüm haberini alan halk, günlük rutin işlerine ara verirler. Herkes elinden geldiğince taziye evine yardım etmek için çaba gösterir. Bayan komşular evin kızları ve kadınları ile ilgilenir, onları teselli eder, acılarını paylaşırlar. Yemek, temizlik ve taziye için hazırlıklar yaparak yemek hazırlayıp bu üzüntülü durumlarda onlara destek olmaya çalışırlar. Erkek komşular ise cenaze sahibinin erkekleri ile defin hazırlığına yardım ederek acılarına ortak olurlar (KK: 19).

Pütürge ve çevre halkı İslam inancına uygun olarak ölüm olayının Azrail tarafından gerçekleştirildiğine inanılmaktadır. Ölen kişi için “Rahmeti Rahmana kavuştu”, “Hakk’a yürüdü”, “Ölenle kim ölmüş”, “Mekânı cennet olsun”, “Son durağına ulaştı” ve “Ölenle ölmüş” şeklinde ifadeler kullanılmaktadır. Ölümü iyi göstermek için ise teselli mahiyetinde “Allah sevdiği için yanına aldı” gibi benzeri ifadeler de kullanılmaktadır (KK: 39). Yörede ölüm haberi ise genellikle camilerde verilen selalar ile halka duyurulur. Selada, ölen kişinin tanınması için genellikle babası, kardeşleri, lakabı veya mesleği ile tanıtılmaktadır (KK: 2).

Pütürge ilçesinde genellikle gündüz defin yapılmaktadır. Fakat yöre halkı zaruri durumlar halinde nadir de olsa geceleyin de defin yapmışlardır. Ancak yörede gündüzün şerri gecenin hayrından iyidir düşüncesiyle definler genellikle gündüz yapılmaya çalışılır. Ölen kişi için yetkili mercilere haber verilerek ölü yıkanmak üzere gasilhaneye gönderilir.

Eski yıllarda gasilhanenin olmadığı zamanlarda cenaze evine cenazeyi yıkama araçları gönderilmektedir. Ölünün yıkanması hususunda ise önceleri ölen kişinin yakınları yardım etmekteydi. Fakat artık günümüzde bu iş meslek grubu haline geldiği için görevliler tarafından yapılmaktadır. Çok eski dönemlerde olduğu gibi günümüzde de bazı köylerde cenazeler evlerde kazanlarda kaynatılan sular ile yıkanıp kefenlenmektedir. Yıkama işleminde ölenin en yakını, vasiyet ettiği kişi veya görevlilere öncelik verilmektedir. Defin işleri ile ailenin erkekleri uğraşmaktadır. Yıkama işlemi bittikten sonra cenaze, tabuta konulup namazı kılınmak üzere musallaya doğru götürülür (KK: 2; KK: 20).

Ölen kişi yıkandığı da su kolayca yere dökülürse ve bedeni beyaz hale bürünürse ameli temiz, mekânı cennetlik olacak gibi ölen kişinin konumu hakkında olumlu yorumlar yapılmaktadır. Fakat ölen kişinin gözleri çukura batmış ve bedeni siyah renge çalan bir hal alırsa ameli kötü gibi olumsuz yorumlar yapılmaktadır (KK: 14; KK: 21; KK: 40). Yörede eski dönemlerde çok nadir de olsa niyeti kötü kişiler tarafından ölen kişi yıkatıldıktan sonra yıkamada kullanılan sabun ile büyüler yapıldığı da söylenir. İslam dini tarafından yasaklanan bu eylem yöre halkı tarafından da lanetlenmiş bir davranış olarak kabul edilmektedir. Sabuna çuvaldız veya toplu iğne batırarak kötü maksatlı eylemlerde bulunmaktadır. Bu inanişaya göre sabun eriyince büyü yapılan kişi ölecektir veya bu büyüler genç kızların yaşlı erkeklerle evlenmesine ya da yaşlı kadınların gençlerle evlenmesine sebep olmaktadır (KK: 14; KK: 27).

Pütürge ve çevresinde vefat haberi sela veya birtakım iletişim araçları ile duyurulduktan sonra ölen kişi yıkanıp kefenleme işlemi bitince tabutla cenaze namazının kılınması için camiye veya mezarlığa götürülür. Yörede bayan ölürse tabutun üzerine yazma, tülbent veya dolak örtülür. Erkek ölürse tabut sadece düz bir bezle örtülür. Şayet bir devlet büyüğü veya şehit cenazesinde ise tabut Türk bayrağına sarılır (KK: 18; KK: 20).

Cenaze namazı kılındıktan sonra ölen kişinin en yakınlarından bir erkek veya imam tabutun yanında durur ve bu kişinin herhangi bir kimseye borcu varsa açıklamasını ister. Namazı kılınan mevtanın tabutu elden elde taşınır. Tabutu tutan kişinin sevap kazandığına inanılır. Bu uygulama bazı cenazelerde izdihamı hatta küçük çaplı kazalara da neden olabilmektedir. Ölen kişinin mutlu şekilde, aydınlık içerisinde yeni yerine gitmesini sağlamak için yöre sakinlerinden bazıları cenazenin arkasından su dökerler. Su

her zaman saflığın, temizliği ve ferahlığın sembolü olduğu için cenaze törenlerinde bile önemli bir misyon üstlenmiştir (KK: 13; KK: 25).

Namazı kılınan cenaze, yörenin mezarlığına götürülür. Her köyün kendine ait bir mezarlığı vardır. Cenazeyi kabre cenaze sahibinin yakınları indirir. İnmeye takat getirecek durumda değılseler imam veya orada bulunan birkaç kişi indirmektedir. Mevta kible tarafına gelecek şekilde sağ yanı üzere kabre yatırılır. Kefenin üzeri bağılı ise kabre koyma işlemi bittikten sonra düğümleri çözülür. Bağılanan çene, ayak ve baş bölümleri ile sırt kısmında bulunan düğümlerinin çözülmesinin sebebi ise sual meleklerine verilen cevapların rahat bir şekilde ifade edilmesi ile yeni mekânında rahat olma amacı taşımaktadır (KK: 40). Düğümler çözüldükten sonra ise “*Bismillahi ve ala milleti Resüllillah*” diyerek mezar tahta veya beton kalıplar ile örtölüp kabirden çıkılır. Sonra hızlı bir şekilde imece usulü herkes toprak atar. Bu uygulamanın sevap olduğu inancından dolayı orada bulunan herkes toprak atmaya gayret eder. Bu sırada imam Kur’an’dan sureler okur. Gömme işlemi bitince ölen kişinin annesinin ismi zikredilmek üzere telkin verilir. Telkin verildiğinde ise ruhun cana tekrar geldiğı ve kalkmak istediğı ifade edilir. Ancak baş tahtaya veya betona çarpınca zaman kişi ölmüş olduğunu anlamaktadır (KK: 11).

Gömme işlemi bittikten sonra mezarın üzerine su dökölür. Kalabalık, taziyelerini vererek dağılmaya başlar. Kalabalık dağıldıktan sonra imam ve yakın akrabalar mezarın yanında kalır. İmam telkin verir. İmam da gittikten sonra yakın akrabalarından iki veya üç kişi beklemeye devam eder. Ölünün kabre alışması için yanında kısa bir süre beklenilir. Mezar başında birinin beklemesinin amacı ise sorgu melekleriyle ölen kişinin arasında geçen soru-cevap kısmının kolaylıkla geçilmesi içindir. Bu kolaylığı bekleyen kişinin dua etmesinden kaynaklandığına inanılır (KK: 17; KK: 22).

Eski dönemlerde yörenin coğrafi yapısı sebebiyle yırtıcı hayvanların varlığından dolayı, definin yapıldığı ilk gece vahşi hayvanların mezarı kazıp cesede zarar vermemeleri için ateş yakılmaktadır (KK: 40). Ancak günümüzde defin sonrası mezarda ateş yakma ritüeli ilçe merkezinden daha ziyade dağ köylerinde yapılmaktadır.

Defin işlemleri bittikten sonra taziye evine geçilir. Taziye, genelde mahallenin girişinde veya evin bahçesinde açık alanda verilir. Gerektiğinde büyük çadırlar kurulur.

Çadırlarda çay ikramı yapılır. Gelenlerden bir kişi Kur'an okuyup dua ettikten sonra "Başınız sağ olsun", "Allah mekanını cennet eylesin" ve "Allah sizlere sabır versin" şeklinde ifadeler kullanılarak taziye alanı terk edilir. Gruplar halinde taziye yerine geliş yatsı namazına kadar devam eder. Bayanlar ise cenaze evinde taziyelerini sunarlar. Üç gün boyunca bu uygulama devam eder (KK: 35). Üç gün boyunca çok uzak yerden gelenler hariç yakın, konu, komşu o evde yemek yemeyi pek istemezler. Ayrıca mahalleli toplanıp taziye evi için yemek yaptırılır. Bu yemekler şehir merkezinden veya ilçeden hazırlanarak taziye mahalline götürülür (KK: 39).

Taziyenin ilk üç günü boyunca sureler okunur, cüzler indirilir. Komşu ve akrabalara hatimler dağıtılır. Eski dönemlerde ölen kişi için komşular tarafından sabun, iğne ve iplik dağıtıldığı da söylenir. Helva dağıtımı ise nadir de olsa geçmişten günümüze devam eden uygulamalardandır (KK: 19). Daha eski dönemlerde maddi yetersizlikten dolayı kızartılmış hamurun dağıtıldığı da ifade edilir. Bu uygulama ölen kişinin, sağ iken yapmış olduğu ve ödemiş olduğu bilinmeyen borçlarına kefaret olması için yapılır. Cenazenin üçüncü günü olduğunda mevtanın ruhu için mevlit okutulur ve yemekler ikram edilir. Yemeği cenaze sahibi vermektedir. Cenaze sahibinin maddi durumu olmadığı zamanda ise ortaklaşa para toplanıp akraba ve komşular tarafından bu yemek verilmektedir. Verilen yemekler arasında kavurma-pilav ve lahmacun yer alır. Eski dönemlerde ise daha çok sulu yemekler verilmektedir. Üçüncü ve kırkıncı günleri arasında ise hatimler yapılmaktadır. Kırkıncı gün olduğunda helva, sulu yemek veya kavurma ikram edilir. Cenaze evinde yapılan hatimlerin ve yenilen yemeklerin ölen kişinin ruhunu şad edeceğine inanılır (KK: 14; KK: 37).

Pütürge yöresinde ölümün arkasında söylenen yanık ve içli türkülerden olan ağıtlar dikkat çeker. Ölen kişinin iyilikleri, güzel huyları, yaşadığı zorluklar belirli bir tınıyla ağıtlarda dile getirilir. Yörede genellikle kadınlar ağıt söylemektedir. Fakat bazen erkeklerin de ağıt söyledikleri ifade edilir. Yapılan ağıtlar sırasında eller yüreklere vurularak yasları hafifletilmeye çalışılır. Türkçe ve Kürtçe olarak söylenen bu ağıtlar yörede ses kayıtlarına alınıp belli bir zaman geçtikten sonra tekrar dinlenilmekte ve aynı hüznü diri tutulmaya çalışılmaktadır (KK: 6).

Taziye sahibi aile mensupları taziye süresince hatta daha uzun bir süre tıraş olmazlar. Sosyal aktiviteler belirli süre zarfında ertelenir. Bireysel ihtiyaçlar ötelenir.

Bazen ölen kişinin genç olması durumunda cenaze sahiplerinin saç ve sakalları birbirine karışık hale gelinceye kadar bireysel bakımların ötelendiği görülür. Cenaze evinde televizyon ve radyo açılmaz. Yaklaşık bir ay veya kırk gün geçince aile büyüklerinden biri televizyonu açar ve bu kısıtlama kalkar (KK: 22). Taziye sahibi aileler üç gün boyunca yıkanmamakta ve aynı kıyafeti giymektedirler. Farklı kıyafet giymek yörede kerih görülen bir durumdur (KK: 14; KK: 27; KK: 31).

Taziyeden sonra gelen ilk bayram taziye evi tarafından karalı bayram olarak kabul edilir. Taziye sahipleri bu bayramda zorunlu olmadıkça evden çıkmazlar. Cenaze kapısı olarak da isimlendirilen bu bayramda komşular, cenaze evini mutlaka ziyaret ederler. Nadir de olsa yemek getirilip hep birlikte yenmektedir. Ölen kişi adına Kur'an okunur ve taziyeler iletilir. Bu evde yaşanan bayram herkesin geçirdiği bayramdan farklı olarak tıpkı ölüm olayının gerçekleştiği gün gibi bir metanet havasına bürünmektedir (KK: 13; KK: 28).

Pütürge yöre halkı, yardımlaşma konusuna da ehemmiyet göstermektedir. Ölen kişinin kullanılabilir kıyafetleri temizlenerek fakir fukaraya dağıtmaktadırlar. Vefat eden kişinin kullandığı tas, tabak ve çanak yine muhtaçlara dağıtılmaktadır. Bu uygulamanın temeline indiğimiz zaman ise iki temel kanı ortaya çıkacaktır. Bunlardan ilki eşyaların dağıtımı ile ölen kişinin anısını yaşatma isteği, ikinci olarak ise ölen kişinin ruhunun şad olacağı inancıdır. Fakat kıyafetler bazen öleni hatırlattığı ve aile yakınlarını üzdüğü için eşyalarını yakma fiili de görülebilmektedir (Turan, 1986, s. 307).

Pütürge yöresinde ölen kişiye ait cüz'i bir miktarda para bulunduğu aile fertlerinin rızası ile bu para genelde camiye tasadduk edilir. Aile fertleri tarafından ölen kişi adına yapılan yardımların ölenin günahlarına kefarete olup ruhunu rahatlatacağına inanılmıştır (KK: 18; KK: 24).

Pütürge yöresinde eğer önceden bir düğün tarihi alınmışsa ve bu tarih yörede bulunan cenaze zamanına denk gelirse düğün ileri bir tarihe ertelenmektedir. Bu uygulama yöre halkının birbirine bağlılıkların gereğidir. Fakat son yıllarda bu bağlılığın gevşediği göze çarpmaktadır. Ölen kişinin 40. ve 52. günlerinde birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Komşular, akrabalar ve yakınlar bu törene davet edilmektedir. Bu günlerde cenaze evinde veya mezarda toplanılıp mevlit okutulmakta, yemek verilmekte

ve dua edilmektedir. Bu günlerin önemi ise 40. günde ölen kişinin kemiklerinin eklemlerden ayrıldığı gün 52. gün ise etlerin kemiklerden ayrıldığı gün olarak bilinmektedir (KK: 3; KK: 30).

Başka ülke veya şehirde yaşayan Pütürgeliler de şayet vasiyet etmişse ölünce ilçeye getirilerek defnedilir. Yöredeki mezarlıklar incelendiğinde ise metfun olanları çoğu akrabadır. İki veya üç nesil önceki ata mezarları dahi mevcuttur (KK: 32).

Pütürge yöresinde mezarlıklardaki mezar taşları genelde sade ve kısa bilgiler içermektedir. Bu bilgiler arasında ölen kişinin adı ve soyadı, babasının adı, doğum ve ölüm tarihi ile el-Fatiha yazıları bulunmaktadır. Ölen kişinin özellikle Cuma gecelerinde ve yatsı namazı vaktinde ruhunun ev halkını ziyaret ettiği ifade edilmektedir. Bu sebeple perşembe veya cuma günleri mezarlık ziyaretlerinde tercih edilen zamanlardır. Arefe günleri, bayram günleri ve sene-i devriyelerinde mezarlıklara özellikle ziyaretler yapılmaktadır. Ölen kişi için adına hayır hasenatlar da yapılmaktadır (KK: 16).

Pütürge yöresinde bazı kutsal kabul edilen gecelerde insanların mezarlıkların çevresinde geçerken bazı mezarların üzerinde ışık görüldüğünü; bazı mezarlardan ağlayışların ve iniltilerin duyulduğunu söylerler. Bu belirtiler sayesinde ölen kişinin durumunun iyi ya da kötü olduğu hakkında yorumlar yapılmaktadır (KK: 40).

Mezarlık ziyareti esnasında mezarın üzerine, kuşların yemesi için buğday, pirinç ve tahıl bırakılır. Mezar taşlarının üzerine kuşlar için oluk şeklinde suluk yapılır. Bu uygulamalar mezardaki ölünün hayrına ve günahlarına kefaretle amacıyla yapılır. İlçe ve çevresinde mezarın etrafını ağaçlandırma da yaygın uygulamalardandır. Bu ağaçlar sürekli sulanır ve yeşil kalması sağlanır. Bu ağaçlardan veya mezar üzerinde yetişen bitiklerden faydalanan her canlının ölen kişinin günahının affına sebep olacağına inanılır (KK: 5). Mezarlıkta yetişen meyve veren bir ağacın meyvesinin yenmesi ise hoş karşılanmamaktadır. Çünkü ağacın ölen kişinin etiyle ve kemiyle beslendiği düşünülmektedir (KK: 2).

1.4.4. Ölümle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Eski Türklerde Gök Tanrı, milli bir Tanrı olarak kabul edilmekle birlikte o tek yaratıcı, hayat veren, yardım eden, öldüren, iradesine göre hükmeden, cezalandıran,

insanlara yol gösteren ve kendisine kurban sunulan gibi sıfatlara sahiptir. Türkler, hiçbir zaman Tanrı'ya insani vasıflar vermemişler ve Müslüman oluncaya kadar Gök Tanrı'ya inanışlarını devam ettirmişlerdir. Türklerin Tanrı'ya olan bu inanışları ölümle ilgili inanış ve pratikleri de zengin kılmıştır. Türkler, ata ruhlarına saygıyı önemsemiş; ölüm, ahiret, cennet-cehennem, melek-şeytan, ruhun ölmezliği, kurban, haşır, iyi ve kötü ruhların varlığına inanmışlardır (Tanyu, 1990, s. 33-48).

Ölüm, ruhun bedenden ilişkisinin kesilmesi olayıdır. Türklerin inanışlarında ruh, uyku ve şuur kaybı halinde de bedeni terk edebilmekteydi. Türkler ruh inancını sadece insanlığa atfetmemiş; hayvanlar, bitkiler hülasa bütün canlı varlıkların bir ruha sahip olduklarına inanmışlardır. Ayrıca ruh kategorize edilerek sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Türkler, bütün canlı varlıklardaki ruh kavramını, “tin” olarak ifade ederken, sadece insanın sahip olduğu ruhu ise “süne” diye ifade etmişlerdir (Günay & Güngör, 2015, s. 87). Türkler bu ruhların kimi zaman başıboş bir şekilde dolaşabildiğine ve insanların hayatlarına müdahale edebildiklerine inanırlardı. Eski Türkler Müslüman olduktan sonra da hatta şu an Pütürge yöresinde bile ruhların belirli günlerde yaşadıkları çevreyi ziyaret ettiği ifade edilir (K.K. 33). Bu inanışın Eski Türklerde atalar kültü ile bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim ataların ruhlarından korkulmakta ve çaresiz bir şekilde bu ruhlara saygı ve hürmet gösterilmektedir (Yeşildal, 2018, s. 48).

Pütürge yöresinde ölümle ilgili inanış ve uygulamalar incelendiğinde İslami uygulamalar etrafında şekillense de geleneksel Türk dini inancının izlerini de görebiliriz. Pütürge ve çevresinde bir kısım rüyaların ölümle ilişkili bir şekilde yorumlanması eski Türk inanışlarında da görülmektedir. Zira Dede Korkut'ta, Salur Kazanın rüyada evine kurtların saldırması ve yıldırım düşmesini görmesi gerçek hayatta avdan dönüşte obasının yağmalanmış bir şekilde görmesi rüyası ile paralel bir nitelik taşımaktadır. Manas ve Battal Gazi destanlarında da ölümle ilgili rüya motifleri yer almaktadır (Gültepe, 2015, s. 588). Aynı şekilde rüyada dişin kopmasının veya koparılmasının ölüme yorumlanması ise Anadolu'nun hemen her bölgesinde yerini almaktadır (Pamuk, 1998, s. 74-75).

Pütürge ve çevresinde ölüm habercisi veya uğursuz sayılan hayvan inanışlarında eski Türk inancının etkileri görülmektedir. Zira gözünde perde olmayan ve hisleri kuvvetli hayvanlardan biri olan köpek önceden depremi hissedebilme veya insanın göremediği Azrail'i görerek yanık yanık uluması sahibine bir haber veriş şeklinde

algılanmaktadır (Veyis, 1971, s. 16). Türk topluluklarında zamansız uluyan köpeğin uğursuzluğa veya ölüme işaret ettiği ifade edilir (Kalafat, 2010, s. 360-364). Pütürge yöresinde de köpeğin havlaması değil de uluması bir takım olumsuz durumların gerçekleşeceğinin ön sezisi olarak kabul edilir (KK: 22). Baykuş ölümü hatırlatan hayvanların başında zikredilebilir. Yöre halkı evin üzerine konan baykuşu kovalamakta hatta bazen vurarak öldürmektedir. Türkler arasında yaygın olan ve ölümün habercisi kabul edilen baykuş ile ilgili inanışların Türk topluluklarına Çin toplumlarının etkisiyle girdiği ifade edilir (Köse, 2019). Baykuş, beddualarda bile kendine yer edinmiş bir hayvandır. “Ocağına baykuş tünesin” cümlesi ile karşı taraf için ölüm dilenmektedir (Kıyak, 2018, s. 176-177). Gerek köpeğin gerek baykuş ve horoz gibi hayvanların ölüm meleğini gördüklerinden dolayı zamansız ve uzun uzun ses çıkarmalarının ölümle ilişkilendirilmesi inancı Kırgızlarda da görülür (Jumabaev, 2006, s. 58).

Pütürge ilçesinde demir, bıçak, hançer vb. nesnelere ölünün üzerine konulması uygulaması eski Türklerde de görülür. Eski Türkler tabiatta bazı nesnelere ruh ve güçleri olduğunu, ayrıca nesnelere koruyucu bir hüviyete sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bunlar demir, kılıç ve benzeri nesnelere dir. Bunlardan demir, ölen kişinin şişmesini engelleyen ve ölümden kaynaklanan kötü görünümü ortadan kaldıran bir nesne olarak kabul edilmektedir (Kafesoğlu, 1998, s. 302). Doğaüstü güçleri olan kötü varlıkların zararlarından ve büyülerinden insanlığı koruyan demirin bu özelliğinden dolayı olacak ki kadınlar lohusalık dönemlerinde demir ve benzeri nesnelere sürekli etraflarında bulundurmuşlardır. Divânü Lûgat-it-Türk’de de kılıç adına yemin edilmesinin sebebinin hammaddesinin demir olmasından kaynaklı olduğu ifade edilir (Boratav, 2012, s. 54).

Günümüzde kefen olarak isimlendirilen, Eski Türklerde ise “eşük” olarak karşımıza çıkan ve ölen kişilerin sarıldığı bu bez parçası, aslında temiz ve temizlenmiş olanların sarmalandığı bir kumaştır. Bu kumaş Eski Türklerde beylerin kabirlerine üzerine serilir, ondan sonra paylara ayrılarak fakir halka dağıtılırdı (Mahmud, 1988, s. 72). İslami gelenekte ise kefen temiz bir bez parçasını ifade eder. Kefenleme işlemine ise tekfin adı verilmektedir ki bu uygulama Müslümanlar için farz-ı kifayedir (Keskin, 2022, s. 184). Pütürge yöresinde ise böyle bir uygulama olmayıp bu kumaş İslami geleneğe uygun olarak sadece kefen mahiyetinde kullanılmaktadır.

Manas Destanında yer alan Köketey Han halkına vasiyetlerini anlatırken de kefen kumaşı şu şekilde bilgileri zikreder: *“Halkım, ilim! Gözlerim yumulduğu zaman vücudumu kımızla yıkayınız, (etimi) keskin kılıçla sıyırınız, zırhımı giydiriniz, deriye sarıp beyaz kefenimi başımın altına koyunuz. Başımı doğuya yöneltiniz! Kızıl buğralara kızıl çuha (kumaşlar), kara buğralara kara kadifeler yükletiniz”* (Kocasavaş, 2020, s. 67-75).

Ölen kişinin çenesinin bağlanması uygulaması Pütürge yöresinde olduğu gibi eski Türklerde de görülmektedir. Türkler ruhun, ölüm anında ağızdan veya vücudun başka deliklerinden çıkma inancından dolayı bu uygulamayı yapmışlardır. Bu uygulama ile ruhun bedende kalarak başka kişilere zarar vermesinin engellenmesi amaçlanır (Ünal, 1996, s. 210). Tatarların ölüm anında kişinin bedeninin can çekiştiği bir vaziyette ölüm meleğinin ortaya çıkmasıyla ölen kişinin bu manzara karşısında ağzının açık kaldığı ve sonrasında kapatılması gerektiği zikredilmektedir (Günay & Güngör, 2015, s. 87).

Pütürge yöresinde yer alan gece defin yapmama olayında Eski Türk inancının izlerine rastlanılmaktadır. Zira Türklerde gece, şerri anımsatır. Gece kötü ruhların, cinlerin ve kötü varlıkların hem ölüye hem de orada bulunan kişiye zarar vermelerinden çekinildiği için defin işlemi gündüze ertelenmektedir (Araz, 1995, s. 126). İslami gelenekte ise gece defin yapma caiz görülmüştür. Nitekim İbn Mace ve Ahmet b. Hanbel'in kitaplarında Hz. Fatma ve Hz. Ayşe'nin gece defnedildiği ifade edilmektedir.

Pütürge ve çevresinde defin sonrası mezara su dökme uygulamasını eski Türklerde de görmekteyiz. Ancak Eski Türklerde bu uygulamanın farklı yorumlamaları olmuştur. Mezara dökülen bu suyla ölen kişiye temiz bir şekilde boy abdesti alınarak yolcu edildiğine inanılır (Ayata, 2006, s. 114). Yine dökülen bu suyun sızarak ölen kişinin bedenine temas etmesi sonucunda öldüğünün farkına vardığına inanılır (KK: 31). Su, yolları ve hayatları değiştirmede kısaltıcı, arındırıcı aynı zamanda ferahlatıcı bir maddedir. Ölen kişi, başka bir âleme yol aldığı için o âlemde yaşanacak acının ve azabın hafifletilmesi mahiyetinde de mezarına su dökülmektedir. Genellikle bu su, yetimler veya sevilen kullar olduğu düşünülen kişilere döktürülmeye çalışılır. Çünkü Allah'ın suyu döken kişiye acıyıp merhamet etmesinden dolayı ölen kişinin azabını azaltacağı inancı yatmaktadır (Kalafat, 2010, s. 414).

Birçok dini ve kültürel geleneklerde olduğu gibi Pütürge ve çevresinde de ölen kişinin baş ve ayak taraflarına ölen kişi hakkında bilgilerin yer aldığı taş dikilmesi uygulaması eski Türklerde de vardır. Mircea Eliade'e göre mezar taşı ölümü değil yaşamı simgeleyen ve yaşamı koruyan bir araçtan başka bir şey değildir. Taşa ruh girer ve orada bağlı kalır. Eski Türklerde bu ruh eğer kötü ise ölümün tek sebebidir. Kötü ruhlar ölüme sebebiyet vermektedir (Roux, 1994, s. 211). Ölüm belirsizlik halidir. Olumlu veya olumsuz yönleri olabilir. İşte olumsuz yönlerine vurgu yaparak yaşayanlara verilebilecek herhangi bir zarara karşı yaşayanlara mezar taşı kalkanlık görevi gördüğü ifade edilir (Eliade, 2000, s. 224). Ancak Pütürge ve yöresinde mezar taşının amacı sadece tanınmasından ibarettir.

Pütürge ve çevresinde mezarlık çevresini ağaçlandırma uygulamasını eski Türk inancında da görmekteyiz. Eski Türker mezarlıklara genelde kayın ağacı dikmişlerdir. Öyle ki bu mezarlıklara dikilen ağaçlar bazen bir orman görünümü kazanmıştır. Bu ağaçlarda yetişen meyvelerin insanlar tarafından yenmediği ve meyvelerin hayır amaçlı hayvanlara bırakıldığı ifade edilir (Ögel, 1993, s. 94). Pütürge ilçesinde olduğu gibi Eski Türklerde de mezarlıklar genellikle şehrin uzak, ıssız ve dağ taraflarında yapılmıştır (Kalafat, 2010, s. 204). Fakat günümüzde ilçede mezarlıkların çok da uzak yerlere yapılmadığı görülür.

Pütürge ve çevresinde defin işlemleri tamamlandıktan sonra taziye ve anma günlerinde yörede yemek verilme uygulamasını eski Türk topluluklarında "ölü aş" adı altında görmekteyiz. Abdulkadir İnan Türklerdeki ölü aşını şu şekilde ifade eder: "*Defin töreniyle ve ölüler kültürüyle bağlı en eski ve iptidai törenlerden biri "ölü aş" denilen törendir. Bugün medeniyetin yüksek derecesine ulaşmış olan kavimlerin hepsinde görülen ölüleri anma törenleri iptidai devirlerde ölülere aş verme töreninin gelişmiş şekli başka bir şey değildir.*" Kaşgarlı Mahmut Divanü Lügat-ıt Türk'te "yoğ" diye ifade edilen bu yemeğin definden sonra yedi güne kadar verildiğini belirtir (Mahmut, 1985, s. 143). Aynı şekilde Dede Korkut'ta da ölü aş şu şekilde ifade edilmiştir: "...*Kerem eyle o Tatarı kuyudan çıkar, kızcağzın belini koparıyor yer altında kızcağzımıza biniyormuş, diğer ölülerimizi topluyormuş, hem ölülerimiz için verdiğimiz yemeği ellerinden çekip alıp yiyormuş, onun elinden ne ölümüz ne dirimiz kurtulmuş...*" (Ergin, 1999, s. 192).

Türklerde ölü aşının, ölen kişinin canı için verildiği söylenir. Yani bir nevi ölünün ruhunu rahatlatmak için yapılır (Veyis, 1979, s. 221). Türkler daha çok, at ve koyun türünden hayvanlar kurban edip bu yemeği vermişlerdir (Ögel, 1978, s. 5-7). Göktürkler de yoğ aşı törenlerinde imparatorluğun bütün ulusları davet edilip, geniş katılım sağlanmaya çalışılmıştır. Oğuzlarda ise bu törenlerde iki yüz baş atın kesildiği ifade edilir (Günay & Güngör, 2015, s. 98). Kazaklarda, defin anı ve defin sonrası yapılan ritüeller “meyit uzatuv” kavramı ile ifade edilir. Yapılan bu ritüeller ve törenler ne kadar geniş alanı kapsayıp büyüleyici olursa maddi ve manevi olarak cenaze sahibi için bir gurur kaynağı sayılmıştır. Bu törenlerin devasa boyutta olması hem ölen kişiye hem de cenaze sahiplerine duyulan saygıyı gösterir. Dolayısıyla Kazaklar bu törenlerde verilen aş yemeklerini devasa bir biçimde olmasını istemişlerdir (Fatih, 2008, s. 106).

Geçmişten günümüze kadar ki süreçte Eski Türklerde olduğu gibi Pütürge ve çevresinde de ölümün üçüncü, yedinci ve kırkinci günlerinde yapılan anma törenleri ile ölü aşı önem arz etmektedir. Örneğin üçüncü gün yemeği Eski Türklerde ve özellikle de Kazaklarda da var olan bir uygulamadır (İnan, 1986, s. 189). Eski Türklerde kırkinci gün de verilen yemek, kirliliğin giderilmesi anlamını taşır (Kılıç, 2012, s. 56). Bu sayılı günlerden sonra ölen kişi yeni yurduna doğru yol aldığı ifade edilir. Yani bu tarihlerin arasında ölen kişinin ruhunun hala kabristanda olduğu, kırkinci günden sonra ancak uhrevi hayata doğru gittiği söylenir. Eski Türkler bu anma günlerinde ölüye yiyecek- içecek sunmak, mezarına gidip onu ziyaret etmek ve en sevdiği atını kabrinin başında kesmek gibi ritüeller yapılmaktadır (Eliade, 1999, s. 240).

Ölen kişi için mevlit törenleri ise hala yöre halkı tarafından yapılmaktadır. Bu uygulama yapıldığında ölü evinde Kur’an okunup dualar edilmektedir. Bu uygulamada genelde kadınlar arasında yapılmakta ve eskiden okunmuş şekerler ile helva dağıtılmaktaydı. Helva uygulaması devam eden uygulamalardandır. Bu ürünlerin törenler vasıtasıyla dağıtılması ise aslında “saçı” geleneğinin bir sonucudur (İnan, 1998, s. 241). Ölüye sevap kazandırmak amacıyla yapılan bu törene katılmaya yöre halkı büyük önem göstermektedir.

Eski Türklerde ölüm karşısından hissedilen acı, üzüntü ve yas ortak bir tavır ile dışarıya vurulmuştur. Çin kaynaklarında her ne kadar yas şekilleri kendine zarar verme ve bağırma olarak kendini gösterse de Göktürklerde bu tavır kendini daha ileriye taşıyarak

kulakların ve yüzün kesilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kırgızlarda da yas alameti Göktürklerde olduğu gibi yüzün kesilmesi vardır. Farklı bu uygulamalar ve ritüeller geçmişten günümüze farklı şekillerde tezahür etse de özünde yas uygulaması hala canlılığı korumaktadır (Günay & Güngör, 2015, s. 90). Pütürge ilçesinde de yas tutma, ağıt yakma, kişisel bakım ve hayatı sınırlandırma şeklinde kendini göstermektedir. Ağıt Türk toplumlarında sadece ölüm bahsinde geçmemiştir. Örneğin Hunların ağıt yaktığı Çin kaynaklarında ifade edilmiştir. Ancak bu ağıt bir ölümün ardından yakılmayan Tsi-lenşan dağından bir ayrılışı ve üzüntüyü ifade eden bir tınıyla gerçekleştiği belirtilmiştir. Ancak tarihi süreç içerisinde bu ağıt artık ölüm içinde söylenmektedir (İnan, 1876, s. 33).

Pütürge ve çevresinde ölen kişinin ardından yakınlarını teskin etmek için söylenen “başın sağ olsun” ifadesini eski Türklerde farklı amaçla ve niyetle de kullanılmıştır. Eski Türklerde hayvancılık temel geçim kaynaklarındandı. Ancak Türklerin yaşadığı coğrafi yapı yaşamı da etkilemekteydi. Özellikle afetler veya saldırılar sonucu hayvanlar telef olmaktadır. Böyle durumlar karşısında baş sağlığı sözü hayvanlarını kaybedenler için de kullanılırdı. Yani başın sağ olduğu müddetçe tekrar bu malı elde edinebilirsin anlamında kullanılmıştır (Ergün, 2013, s. 141).

Pütürge'nin yöre halkı da ölüm sonrası gelen ilk bayrama önem göstermişlerdir. Cenaze evi mutlaka ziyaret edilir, vefat eden kişi hayırla yâd edilirdi. Bayramlar Eski Türkler için de önemli günler arasında sayılmaktadır. Öyle ki Kara Bayram olarak adlandırılan bayram, ölümden sonraki ilk bayramı ifade eder. Eski Türkler 'de de kara demek yas alameti olarak bilinmektedir (İnan, 1986, s. 198). Şunu da zikretmek gerekir ki Türklerde “kara” kelimesi olumsuz bir anlam çağrıştırmaktaydı. Öyle ki Eski Türklerde Kara Toprak, Kara Gün, Kara Toprak, Kara Çalmak, Kara Kış insan hayatında sürekli olumsuz duyguları ve acıları ifade etmek için kullanılmıştır. Kara rengin yas alameti olarak sayıldığı birçok kaynakta da ifade edilmiştir. Ahmed bin Mahmud, Selçukname adlı eserinde şu paragraf zikredilmektedir: “*Türklerin hepsi İsfahan'da toplandılar, saçlarını çözdüler. Ölünün önünde ağlayıp sızlayarak gittiler. Bütün kadınlar, maiyyet ve hizmetkarlar da böyle yapular. Atlara kara çullar (hayvan örtüsü) giydirdiler, saçlarını ve kuyrukları kesip, eyerlerini ters vurdular*” (Çoruhlu, 2000, s. 183-185).

İKİNCİ BÖLÜM

PÜTÜRGE VE ÇEVRESİNDE TABİATLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Tabiatın içerisinde yer alan ve canlılar için yaratılan önemli maddelerin başında kuşkusuz “su” gelmektedir. Bu sebeple varlığı “rahmet ve hayat”; yokluğu ise “kıtlık ve yoksulluk” kavramlarını ifade eden suyun, yağmur veya kar şeklinde gökyüzünden yeryüzüne inmesi için insanlar bir kısım inanışlar sergilemişlerdir. Bu uygulamaların başında ise “yağmur duası” gelmektedir. Tarihi süreç içerisinde Anadolu Türk toplulukları arasında yağmur duası inancı, yıldan yıla etkisini kaybetmekle birlikte mevcudiyetini korumaktadır. Bu inanç daha çok geçimlerini tarım ve hayvancılık ile sağlayan topluluklarda görülmektedir.

Yağmur duası, yağmura ihtiyaç duyan topluluklar için geçmişten günümüze kadar devam edegelen bir ritüeldir. Bu ritüel Anadolu coğrafyasında farklı büyüsel uygulamalara sahiptir. Ancak ortak anlayış yağmuru sadece yaratıcıdan istemek şeklinde yapılmaktadır (Kılıç, 2011, s. 514).

2.1.1. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışları

Pütürge ve çevresinde kuraklığın baş gösterdiği zamanlarda özellikle Mart, Nisan ve Mayıs dönemlerinde beklenen yağışlar yaşanmadığı durumlarda yağmur duası yapılmaktadır. Bu dönemlerde yağmayan yağmur, yetiştirilen ürünleri verimsizleştirir. Yöre halkı yağmurun yağmamasından dolayı kendini kusurlu görmektedir. Dine bağlılığın azalması, dini vazifelerin gereğince yapılmaması ve haksızlıkların çoğalması belli başlı kusurlardır. Yöre halkı Allah'ın rızasını kazanmak için gayret sarf edip, bu kusurları yapmamak için de samimi bir şekilde tövbe edildiğinde yağmurun yağacağına inanır.

Pütürge ve çevre halkı kurak bir senenin yaşanacağını ilkbaharda yağmurun ve kış aylarında ise karın yağmadığı zamanlarda anlayıp bir tedirginlik yaşar. Bu tedirginlik yerini endişeye bırakınca yörede yağmur duası uygulaması gerçekleştirilir. Yağmur duası

imam eşliğinde camilerde, kasaba meydanında yapıldığı gibi yerleşim yerinin dışında yörenin yüksek bir tepesinde veya boş bir tarlada da yapılabilmektedir. Bu uygulama daha çok bölgenin güvenini kazanan bir kişi, imam veya bölge dışından ilmi seviyesi yüksek birinin bölgeye getirilmesiyle gerçekleştirilir. Bölgede dua uygulamasını gerçekleştirmek için cemaatin kalabalık olmasına, günahsız, masum ve temiz olmalarından dolayı çocukların veya bazen hayvanlarında getirilmesine de önem verilmektedir (KK: 41).

Pütürge yöre halkı arasında yağmur duasının yılda bir kez yapılacağı şeklinde bir inanış olduğunu söyleyenlerle birlikte ihtiyacın olduğu her zaman duanın yapılacağını ifade edenler de vardır (KK: 42; KK: 50; KK: 52; KK: 57; KK: 60). Genel kanaat ise gerekli görülen her zamanda yağmur duasına çıkılabileceğidir. Yağmur duasına genellikle öğle veya ikinci namazına müteakip çıkılmaktadır. Belirlenen alanda yağmur duasını gerçekleştirmek için çıkan halk, abdestli bir şekilde dualar ve tekbirler eşliğinde bölgeye intikal ederler. Bölgeye varılınca dua edecek hoca cemaatin önüne geçip dua etmeye başlar. Dua ayakta ve kibleye dönülerek yapılır. Dua edilmeye başlandığında cemaat, ellerini göğe doğru açar ve hocanın icra ettiği duaya hep birlikte “âmin” demek suretiyle yağmur duası gerçekleştirilir. Dua sonrasında ise cemaatle namaz kılınıp kurban kesildikten sonra yağmur duası uygulaması cemaatin hep birlikte yemek yemesi ile son bulmaktadır (KK: 58).

Yağmur duası şöyledir:

“Allah’ım! Bize yardım eden, içimize sinen, bol, faydalı her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden her tarafı sulayan bir yağmur ihsan buyur.”

“Allah’ım! bize imdadımıza koşan, afiyet veren, hızlı, zararlı olmayan, yararlı, gecikmeyen acil yağmur gönder.”

“Allah’ım! Bize yağmur ver, Allah’ım bize yağmur ver, Allah’ım bize yağmur ver.”

“Allah’ım Bize yağmur ihsan et, Allah’ım bize yağmur ver. Allah’ım yüksek tepelere küçük tepelere, vadilere, ağaçlık tepelere yağdır.”

“Allah’ım! kullarını, hayvanlarını yağmur suyuyla sula, rahmetini saç ve dağıt, ölmüş olan topraklarımıza hayat ver.”

“Ya Rab! Bizim için ekinlerimiz yetişsin, sağmal hayvanlarımız süt versin, göğün bereketleri ve yeryüzünün bereketleri ile bizi bereketlendir, nimetlendir.”

“Ya rabbel alemin! Ne zamandır yağmur yağmıyor, bağlarımızın bahçelerimizin, tarlalarımızın ve hayvanlarımızın ihtiyacı olan sular azalmaya, kaynaklar kurumaya başladı, rahmetinle, merhametinle sen acı bizlere; rahmet ver, yağmur ver, bol bereket ver Ya Rabbi!

“Belki bizler çok günahkarız, boynumuz bükük, senden bir şey istemeye yüzümüz yok, ama şu yaşlı neneler hürmetine, yaşlı dedeler hürmetine, çocuğunu emziren anneler ve anasını emen küçük yavrular hürmetine, meleyen kuzular hürmetine bizi rahmetinle, şefkatinle ve merhametinle kucakla, bizden yağmuru esirgeme Allah'ım.” Pütürge yöresinde bu minvalde dualar gerçekleştirilir (KK: 21; KK: 27; KK: 50; KK: 57).

Pütürge yöresinde yağmur suyu kutsal kabul edilmektedir. Bu nedenle suya “rahmet, bereket,” gibi isimler verilmektedir. Aynı zamanda Nisan yağmurunun bazı hastalıklara şifa olduğu da ifade edilir. Bu sebeple Nisan ayında yağmur yağdığı zaman kaplar evlerin damlarına ve bahçelerine konur ve yağmurun dolması beklenir. Ayrıca yağmur yağdığı zaman ağızların açılıp bu damlaların boğaza temas ettirilmesinin şifa verdiği inanılır. Aynı şekilde Nisan yağmurunun temas ettiği saçlar daha sağlıklı ve gür olmaktadır. Bir kaptaki biriktirilen yağmur suyu şifa niyetine hastalara içirilmektedir (KK: 44). Pütürge ve çevresinde yağmurla alakalı olarak, güneşli bir havada yağın kısa süreli yağmur için “tilkinin düğünü var” tabiri kullanılmaktadırlar. Yörede karıncaların yuvalarına saklanması da yağmurun yağacağına, yuvalarını derin açtıklarında ise kışın çok sert geçeceğine inanılır (KK: 47). Şiddetli ve aniden yağın yağmurun yöredeki halka tedirginlik verdiği, usul usul yağın yağışın ise halk tarafından daha olumlu bir şekilde karşılandığı ifade edilir (KK: 60; KK: 61).

2.1.2. Yağmur Duası ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Tarihin her döneminde su ve yağmur insanlık için vazgeçilmez ve mukaddes olmuştur. Türk toplulukları için de suyun ve yağmurun hayatın kaynağı sayıldığı ve kutsal kabul edildiği görülür. Dolayısıyla Türk toplulukları yağmuru “rahmet ve bereket” diye ifade ederler (Kalafat, 2005, s. 175). Pütürge ve çevresinde de yağmur yağduğunda “rahmet yağıyor”, “rahmet iniyor” gibi ifadeler söylenmekte; yağışların Allah'ın bir lütfü

ve hediyesi olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Pütürge yöresinde yağın her bir kar ve yağmur tanesinin melekler vasıtasıyla indiği bundan dolayı birbirlerine değmedikleri ifade edilir (KK: 51; KK: 54; KK: 55; KK: 58).

Birçok dinde de yağmur, yaratının yarattıklarına lütfu ve merhametinin göstergesi yokluğu ile de kuraklık vasıtasıyla cezalandırması olarak kabul edilmektedir (Baktır, s. 382). Böyle kuraklık dönemlerinde Pütürge yöresinde Allah'tan yağmurun yağmasını dilemek için edilen dua uygulamasını eski Türk topluluklarında da görmekteyiz. Nitekim Kafkaslardaki Karaçayların "Teyri" adını verdikleri řu dua ile Tanrıdan yağmur isterler:

Ullu Teyri, Han Teyri, (Yüce Teyri, han Teyri,)

Bulutlanı iy Teyri, (Bulutları gönder Teyri)

Cavumlanı Cavdur Teyri (Yağmurları yağdır Teyri) (Tavkul, 2017, s. 237).

Türklerde yağmur duası esnasında hayvan yavrularını annelerinden kısa bir süre ayırma, birtakım siyah renkte olan hayvanları kurban etme uygulanan bazı pratiklerdendir (Kılıç, 2011, s. 505). Eski yıllarda Pütürge ve çevresinde yağmur duası yapılacağı vakitte koyunların ve kuzuların meletilmesi eski Türk inanç ve uygulamalarında hala var olan bir uygulamadır. İnsanların yalvararak dua etmesi, yavruların annelerinden belirli bir süre ayrı tutulmasındaki amaç Tanrının merhametini ummaktan ibarettir. Ayrıca yağmur yağdırma törenlerinde çocuklara da aktif bir rol biçilir. Pütürge ilçesinde yağmur yağdırmak için masum ve günahsız oldukları için çocukların dua merasimine özellikle götürülmesine önem verilmektedir.

Pütürge ilçesinde yağmur duasını gerçekleştirmek için yüksek bir yere çıkılması ise gökyüzüne yakınlıktan dolayı olduğu söylenmektedir (KK: 55; KK: 58). Pütürge ve çevresinde özellikle geçmiş yıllarda ziyaretlerin bulunduğu yüksek alanlarda, yağmur duası esnasında kurban kesip, hep birlikte dua etmek ve sonrasında yemeklerin yenildiği görülür. Yağmurun yağdırılması için kesilen kurbanların geleneksel Türk dininde yer alan "atalar kültü" ile alakalı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Ölmüş olan atalarına saygılarını gösterme ve onlar için kurbanlar sunma uygulaması geleneksel Türk inancında önemli unsurların başında gelmektedir. (Kılıç, 2011, s. 504).

2.2. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Türk topluluklarında su, mağara, demir, kılıç, dağ, tepe ve ağaçlık bölgelerin doğada bazı güçlere sahip olduğuna inanılmış ve bu varlıklar kutsal sayılmıştır. Bir kısım ağaçlar özellikle kutsanmakta ve inanca kült konusu olmaktadır (Kafesoğlu, 2004, s. 302). Ağaçlar, kış aylarında yapraklarını döküp bahar aylarında tekrar canlanmasıyla, yeniden dirilişi, ölümden sonraki yeni bir hayatın başlamasını simgeler (Tanyu, 1988, s. 456). Zira Anadolu coğrafyasının çoğu bölgesinde kendisi ile alakalı bir efsane bulunan, şans getirdiğine inanılan bir ağaç veya ağacın hikâyesine rastlamak mümkündür.

2.2.1. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışları

Toplumların dini ve kültürel geleneklerinde ağaç kültürünün insanlık tarihinin bütün safhalarında kendini gösteren yaygın kültürlerden biri olduğu görülür. Yaygın kültürlerin çoğunda hem kutsal ağaçlara hem de bitkilere ait rit ve simgelerle karşılaşmak mümkündür (Eliade, 2005, s. 313). Birçok toplum ve dinin ağaç ile orman tanrılarının olması nihayetinde onların ruhlar barındırması, kutsal varlıklar olarak kabul edilmesini sağlamış, bunun sonucunda da evrenin büyük bir ağaç görünümünde düşünülmesine sebep olmuştur (Oymak, 2013, s. 93).

Pütürge yöresinde Ormaniçi bölgesinde geçmiş yıllarda belirli bir alanda toplanan ağaç kümesi olan bir mevkiinin, çocuğu olmayan kadınların uğrak yeri olduğu söylenmektedir. Yine Ormaniçi mevkiinde bulunan ve ziyaretçilerin uğrak yeri olan bin yıllık olduğu söylenen anıt ağacının (Bkz. Foto. 2) eski zamanlarda dilek dilemek ve kısır kadınların çocuklarının olması için uğrak bir yer olmuştur (KK: 49; KK: 53; KK: 58; KK: 60; KK: 44).

Pütürge ve çevresinde kötü ruhların ve cinlerin yağmur yağdığı zaman korunmak amacıyla ağaçların altlarına saklandıkları söylenmektedir. Yağmurlu havalarda şimşegin özellikle bu yerlere düştüğüne inanılmaktadır. Bu nedenle yağmur yağıp gök gürlediği vakit yöre halkı ağaç altlarına oturmaktan başlarına felaket geleceği düşüncesiyle kaçınmışlardır (KK: 64).

Pütürge yöresinde ağaç dikmenin dini vecibe olduğuna inanılır. Ağacın dalını kırmak, bir sebep yokken ağacı yerinden sökmek gibi zarar verici davranışlar dinen yanlış bir davranış olarak sayılmaktadır. Pütürge ve çevresinde mezarlıkların etrafının

yeşillendirilmesi ve mezarın yanı başına ağaç dikilmesi genellikle uygulanan davranışlardan olup, mezarın üzerinde yetişen ağacın meyvesinden yenmesi de kerih görülmüştür. Mezarlık üzerinde yetişen ağaçların meyvelerinden sadece hayvanların nasiplenmesi ile ölen kişinin günahlarının affedileceğine inanılmıştır (KK: 42). Mezarlıklardaki ağaçların kesilmesi hoş karşılanmamakta, ölünün o ağacın gölgesinde dinlendiğine inanılmaktadır (KK: 44; KK: 53). Yörede genelde mezarların üzerine meyve veren ağaçlar, mezarın üzerinin yeşil kalmasını sağlayan otlar ile güllerin dikilmesi, bölge halkının önem verdiği davranışlardır. Bu şekilde ölen kişinin sevap kazanacağı umulmaktadır. Bununla birlikte Hz. Muhammed (s.a.v)'in *“kıyamet koparken sizden birinizin elinde bir hurma dalı bulunurda bunu kıyamet kopmadan dikmeye gücü yeterse, mutlaka onu diksin bırakmasın”* (Tecridi Sarih Tercümesi, s. 124) hadisi yeşili korumaya ve ortaya çıkmasını sağlamaya yönelik bilincin gelişmesine sebep olmuştur (KK: 52).

Pütürge ve çevresinde ağaçların, bahar ayına kavuşmadan vakitsiz çiçek açması, o yıl meyve veriminin çok düşük olmasına ve don olayı yaşanıp ürünlerin yanacağına inanılmaktadır (KK: 2; KK: 44; KK: 61). Nazardan korunmak için evlerin girişine, önüne ya da hayvanların ahırının girişine üzerlik otu asılmaktadır (KK: 3; KK: 9; KK: 44).

Pütürge ve yöresinde ağaçla ilgili görülen rüyalardan da farklı anlamlar çıkarılmıştır. Rüyada ağaç veya yeşilliklerin görülmesi, ağaçların çiçek açması iyi bir rüya olarak yorumlanırken, ağacı veya dalını kesmek, ağacın kurumuş veya yapraklarının döküldüğünü görmek ise kötü rüya şeklinde yorumlanmıştır (KK: 57; KK: 63; KK: 64).

2.2.2. Ağaç ve Orman ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

İnsanoğlu sürekli tabiat ile iç içedir. Bu nedenle tabiat, insanların yaşamlarında, dinlerinde ve hayatının birçok aşamasında etkili olmuştur. Dolayısıyla, sadece “ağaç kültü” ne odaklanmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira insanlık özellikle bir ağaca tapmamış, ancak çoğunlukla ağaçtan tezahür eden ve ağacın delalet ettiği nesnelere hürmete layık olmuştur (Eliade, 2005, s. 317).

Pütürge ve yöresinde önemsenen ve özellikle eski yıllarda kutsal kabul edilen kùltlerden biri olan ağaç ile ilgili inanışlar günümüzde oldukça zayıflamıştır. Ancak bu kùltün varlığı incelendiğinde türbe-ağaç-su çerçevesinde şekillenen ve Orhun Kitabelerinde var olan yer-su kavramının önemli unsuru olan bu üçleme bir kùlt olarak

kendini göstermektedir. Ağaç kültü Türk inançlarında önemli bir yeri işgal eder. Bu kültür bazı dinlerin süzgecinden geçip günümüze kadar ulaşmıştır (Oymak, 2013, s. 97-98). Türk efsanelerinden masallara değin tarihi motiflerde de ağaç kültürünün varlığı açık bir şekilde göze çarpmaktadır (Ergun, 2014, s.73).

Ağaç kültü Türkler için her zaman önemli bir konumdur. Örneğin Çuvaşlar, meşe ağacı için “ihtiyar meşe bizim babamızdır” söylemleri ile ağaca saygıyı atfetmişlerdir. Kendilerini toprağa bağlayan bağın ise meşe ağacının kökleri olduğunu söylemişlerdir. Bu yüzden Çuvaşlar “ağaca saygı Tanrıya saygıyı ifade eder” düşüncesine sahiptir (Ergun, 2012, s. 296). Orta Asya ve Anadolu bölgelerinde ağaç kültürünün izleri göze çarpmaktadır. Nitekim Anadolu coğrafyasında kutsiyet biçilen ağaçların yakınında bulunan türbe, ziyaretler ve mezarların varlığı bunu yansıtmaktadır (Oymak, 2013, s. 98). Pütürge ve yöresinde özellikle geçmiş yıllarda var olan ziyaret yerleri ve yatırlardaki ağaçların veya çorak bir alanda belirli bir yerde bir arada kümelenen ağaçların veya yalnız başına bulunan tek bir ağacın kutsal kabul edilmesi eski Türk inanışlarının günümüze yansımalarıdır.

Orman kültürünün kutsal olarak sayılması ilkel toplumların ormandan kazandıkları ürünlere ve avcılıkla geçimlerini sağladıkları tarihe kadar uzanmaktadır. Göktürkler ve Uygurlar Ötüken ormanlarını kutsal kabul etmişlerdir. Tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan uluslarda orman ruhlarının bulunduğu inancı yer alır. Ancak hayatın standartları ile dini kabulleri gelişmiş olan bazı Türk toplulukları bu kültürü dini inanışlarında devam ettirmişlerdir. Nitekim geçimlerini avcılık ile sağlamaya çalışan Şor Türkleri ormanın ruhlarının avcılık konusunda erdemli olunması gerektiğine dair inançlarından dolayı ormanın ruhlarına büyük kıymet vermektedirler (İnan, 1976, s. 32).

Türklerde orman kültürünün yansısı bazı ağaçlar da kutsal sayılmıştır. Türklerde özellikle kayın ağacı kutsala konu olmuştur. Kayın ağacının yanı sıra nar, selvi, dut, çınar, elma ağaçları da kutsal kabul edilmiştir (Işık, 2004, s. 98-100). Şamanistlerin kutsal saydığı kayın ağacı hastaların tedavisinde, ayinlerin yapılmasında ve kendisine tapılmasında mukaddes olarak zikredilmiştir. Kaç Şamanı şu ifadelerle kayın ağacının öneminden bahsetmiştir:

Altın yapraklı mübarek kayın, Sekiz gölgeli mukaddes kayın, Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın, Ey mübarek kayın ağacı, sana kara yanaklı Ak kuzu kurban ediyorum (İnan, 1976, s. 39).

Eski Türk dini inancında ağaçların birer iyisi olduğuna inanılmıştır. Yörede Kurban Bayramlarında hayvanın bir ağacın altında kanının akıtılması ve kesilip parçalanmasının bu iyenin bir tezahürü olduğu söylenebilir. Eskiden avcılar Türk inanışlarında ava gittiklerinde ağaca kansız kurban sayılabilecek hediyeler sunarlardı. Bu hediyeler genelde elbiselerden bir parça ya da bir bez parçasını yırtıp ağaca bağlamak suretiyle olurdu. Bu şekilde avın bereketli olacağı ve cinlerin, şeytanların zararlarından korunulacağına inanılmıştır (Ögel, 1995, s. 472). Pütürge yöresinde ağaçlara bez parçalarının bağlanması uygulaması şu an mevcut değildir. Ancak eski yıllarda yörede ağaçlara dilek dileyerek bez bağlama uygulamasına kısmen rastlanıldığını ve yaygın bir inanış olmadığı ifade edilir (KK: 49; KK: 53; KK: 54, KK: 57, KK: 61).

Türk boylarının kaynakları hakkında iddia edilen efsanelerden biri olan ağaç, Uygurların efsanesinde de kendine yer edinmiş ve Hakanların ağaçlardan ortaya çıktığı söylenmektedir. Dede Korkut kitabında yer alan bir kahramana (Başat) atalarının kim olduğu sorulduğunda “kaba ağaç” ismini söylemiştir. Oğuz destanlarında da yer alan ağaç iyisi Kıpçakların ağaç kovuğundan türedikleri belirtilerek, Kıpçak isminin anlamının da ağaç kovuğu olduğu ifade edilmiştir (Radloff, 2008, s. 270).

2.3. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

İnsanoğlu hayatının bazı alanlarında farklı farklı hayvanları kullanmış ve uzun yıllar boyunca bu hayvanlar ile yaşamıştır. Özellikle de at, eşek, katır, inek, koyun, kuzu ve köpek gibi hayvanları kullanmıştır. Bu hayvanları besin elde etme, yük taşıma, avlanma ve tarla işlerini görme gibi alanlarda kullanmışlardır. Ayrıca insanlar tarafından bazı hayvanlara iyi bazı hayvanlara da kötü roller biçilmiştir.

Geçmişten günümüze kadar Türk toplulukların ekonomilerinin temeli iklim şartlarına, hayvancılığa ve tarıma dayanmaktadır (Kafesoğlu, 2004, s. 317). Bu sebeple hayvancılık ve hayvanlar Türk milletlerinde toplumsal hayatında merkezinde yer almıştır. Hayvanlar, toplumsal hayatın merkezinde yer aldığı için birçok inanışın ortaya çıkmasına etki etmiştir. Özellikle İslam dini bazı hayvanların etlerinin yenmesini yasaklamasının

etkisiyle olacak ki yöre halkı da bu hayvanlara karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir. Özellikle İslam'da domuz eti yemenin haram olması günümüz Türk-İslam topluluklarında bu hayvana karşı menfi bir anlayışın ortaya çıkmasına da sebep olmuştur (Artun, 2010, s. 278).

2.3.1. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları

Pütürge yöresinde evin civarında sürekli kara kedilerin dolaşması, o evde uğursuzluk yaşanacağını veya yakın zamanda birinin öleceğine yorulur. Aynı şekilde bir evin çevresinde köpek ulumalarının artması da ölüme işaret etmektedir. Pütürge ve çevresinde baykuş bizzat ölümle ilişkilendirilir. Ölüm habercisi olarak bilinen baykuş, eğer bir evin bacasına veya çatısına konmuşsa o eve yakın bir zamanda ölüm haberi geleceği söylenir. Bu inanıştan dolayı yöre halkı evlerinin damlarında, çatılarında veya yakınlarında baykuş gördükleri zaman hemen o hayvanı uzaklaştırmaktadırlar (KK: 1; KK: 48). Normal kargalardan farklı olan ve tamamıyla siyah bir renkte olan karganın da ölümün habercisi olduğu kabul edilir. Bu karga özellikle bir evin balkonuna konmuş ve orda bağıryorsa yakın zamanda o evden bir cenazenin çıkacağı söylenir. Yine anormal bir şekilde bir evin çevresinde sürü şeklinde uçuşan kuşların görülmesinin ve ahırdaki öküzün gece vakti anırmasının da ölümün habercisi olduğuna inanılır (KK: 22). Yörede ayrıca vakitsiz öten horozun da ölüm ve ayrılık getireceği düşünülür. Horozların normalde seher vaktinde öttüğü fakat öğlen, ikindi veya akşam vaktinde ötmesi vakitsiz bir ötme olduğu için bir ölüm sinyali olarak kabul edilir (KK: 15).

Pütürge ve çevresinde yılan nahoş bir hayvan olarak görülür. Yılanı yaralamanın kişinin başına felaket getireceği söylenir. Özellikle yılanın parçalanmayan, öldürülmeyen veya kafası ezilmeyen kısmının gelip kişiye zarar vereceği hatta sokup öldüreceğine inanılır. Bu yüzden yöre halkı yılanın görüldüğü yerde kürekle veya tüfekle tam olarak öldürülmesi gerektiğini söyler. Rüyada yılan görülmesi ise rüya sahibinin bir düşmanı olduğunu veya nefislerin rüya sahibinin üzerinde etkili olduğuna yorulur (KK: 11). Farklı bir inanış olarak karşımıza çıkan kurbağaya dokunulduğu takdirde dokunan kişinin vücudunda siğil çıkması da uğursuzluğa yorulur (KK: 39).

Pütürge ve çevresinde bir kısım hayvanlar da uğurlu sayılmıştır. Güvercinin bir evin penceresine konması müjdeli bir haberi geleceğinin işareti olarak kabul edilir. Yine yolda yürürken birinin kafasına kuşun pislemesi o kişinin zengin olacağına yorulur.

Evlerin giriş kapısına asılan kuru kafatası ve nalın da eve uğur, şans ve bereket getireceği ifade edilir (KK: 46). Yörede koyun, kuzu ve inek mübarek hayvanlardan sayılmıştır. Bu hayvanlara asla eziyet ve işkence edilmemesi gerektiği söylenir. Özellikle eski yıllarda koyun ve koç melek tasavvuruyla, keçi ise inadiyla ve sürekli huzursuz davranışları ile şeytan ile ilişkilendirilmiştir (KK: 34). Örümcek ve karınca gibi hayvanlar da yöre halkı için mübarek sayılmıştır. Örümceğe peygamberi saklandığı mağaradan ağlarını öreerek onu korumasından dolayı karıncaya ise Hz. İbrahim’i atılan ateşi söndürmek amacıyla su taşınması gibi rivayetlerden dolayı kıymet verilmiştir (KK: 44). Pütürge ve çevresinde at, asaletin ve süratin simgesi kabul edilir. Eskiden düğünlerin vazgeçilmesi olan at, düğünlerde gelinin bineği idi (KK:7).

Pütürge ve yöresinde insanların sahip oldukları tabii özellikleri bazı hayvanlarla özdeşleştirilir. Örneğin uyanık ve akıllı insanlar için “kurnaz tilki”, uysal ve sakin insanlar için “uysal koyun”, kabiliyetleri ile alakalı olarak seri ve hızlı insanlar için “at” gibi, güçlü ve kuvvetli insanlar için “aslan” gibi, çalışkan kimseler için ise “karınca” gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Keskin bakışlı kişiler için “şahin bakışlı”, güzel sesliler için “bülbul sesli”, ve birbirine âşık olan çiftler için ise “çifte kumrular” denilmektedir. Bazı olumsuz benzetmeler de mevcuttur. Bunlardan bazıları; korkak kişiler için “korkak tavuk”, inatçılar için “inatçı keçi”, çok konuşanlar için “dırdır papağan”, nankör kişiler için “nankör kedi”, sinsî ve alttan hesaplı kişiler için “sinsî yılan” benzetmeleri kullanılır. Yine eşini kıskanmayan kişiler için “nefissiz domuz”, saygısız ve kültürsüz kişiler için “görgüsüz ayı” benzetmeleri yapılmaktadır (KK: 3; KK: 32; KK: 41; KK: 48; KK: 51; KK: 58).

2.3.2. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren bazı hayvanların dinsel veya simgesel olarak kült kabul edildiği bilinmektedir. Yeryüzündeki bazı hayvanların dinsel bir niteliğe bürünmesi bunun temel sebebidir (Demirci, 1998).

Eski Türk toplulukları bazı hayvanlara kutsiyet atfetmiştir. İkel kabilelerdeki totemcilik fikri bu hayvanlara atfedilen kutsiyetin temelini oluşturmuştur. Eski Türklerin kutsallık atfettiği at, bozkurt, geyik ve kartal gibi hayvanların günümüzde bile eski dönemlerdeki kadar kutsanmasa da önemsenmektedir (Eröz, 1992, s. 124-140). Türklerde at, insan yaşamının her alanında varlığını hissettirmiştir. Öyle ki kayalara ve kabartmalara

at sureti işlenip olup dini motiflerde de kendine yer bulmuştur. Kötü ruhlardan insanı kurtaran ayinlerde de kurban edilmiştir (Günay & Güngör, 2009, s. 111). Hun Türklerinin devamı sayılan Tucü'e'lere nispet edilen bir efsanede geyiğin kutsallaştırıldığı anlatılmaktadır. Farklı Türk topluluklarında da mitoloji ve masallarında saygı gösterilen hatta tanrının elçisi olduğu söylenen geyik motiflerine sıkça rastlanır (Ögel, 1971, s. 569). Pütürge yöresinde geyik boynuzlarının özellikle eski zamanlarda yöre halkı evlerinin odalarına ve kapı girişlerine yapıştırıp "koruyuculuk ve kurtarıcılık" gibi vasıflarının olduğuna inanılmıştır (KK: 61). Eski yıllarda Pütürge dağlarında yaşayan geyikler günümüzde nadir olarak görülmektedir. Aynı şekilde yörede at nalının ev hanesi asılması da yine kutsallığın bir ifadesidir.

Hayvanlar ile ilgi inanışlarda İslâmî tesirin etkisinden de söz etmek mümkündür. Karınca, örümcek, at gibi hayvanların kutsal sayılmasında ağını örüp Peygamberimizi koruması etkili olmuştur. Koyun ve koçun melek ile ilişkilendirilmesi ve bu hayvanların kurban olarak takdim edilmesinden dolayıdır. Bu sebeple koyun ve koçun saflığı-temizliği-adanmışlığı sembolize ettiği düşünülmektedir.

Yörede yer alan beyaz güvercin inanışının temelinde yer alan huzur, barış ve esenlik gibi yorumlamalarda eski Türk dini inancının etkisi görülür (Tural & Kılıç Almas, 1996, s. 60) . Kara kedi ve baykuş gibi hayvanların uğursuz sayılması ise bu inanışın kaynağında Şamanist ve Budizm'den kalma inanış unsurlarının olduğu söylenebilir (Karagöz, 2006, s. 44). Yörede yer alan kargaya karşı olumsuz bakış açısının temeli eski Türklere dayandırılabilir. Yakut Türklerine ait olan "Er Sogotoh" efsanesi karganın kötü kötü bağırdığını ve cehennem zebanisinin Er- Sogotoh tarafından kalbinin parçalara ayrılıp bu parçaların birinin kargaya dönüşmesinden bahsetmektedir (Ögel, 1971, s. 104-106). Pütürge yöresinde de geleneksel Türk dini inancı çerçevesinde hayvanlar hakkında yapılan olumlu veya olumsuz yorumların benzer olduğunu görmekteyiz.

2.4. Su ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Su, yaşamın kaynağı ve vazgeçilmezi olarak birçok kültürün kutsiyet verdiği kültürlerden biri olmuştur. İnsanların yaşamlarını su alanlarının yakınına kurması suyun insan hayatının merkezinde yer aldığını göstermektedir. Bereketin, temizliğin ve rahmetin sembolü sayılan su, bazı inanışları da beraberinde getirmiştir. Suyu verilen bu kutsallığı hem İslamiyet'ten önce hem de sonra çoğu Türk toplumlularında görmekteyiz.

Eski Türk inanışlarında dağların ve pınarların buldukları yerlerde iyi ruhların yaşadığı söylenir. İyi ruhların mevkileri sulak alanlar olunca suları kirletmek de hoş karşılanmamıştır. Anadolu coğrafyasının birçok bölgesinde ziyaret yerlerinin ağaç, su ve yüksek bölge olma üçleminin varlığı da dikkate değer bir husustur. Dolayısıyla bu bölgelerde yer alan suyun içilmesi veya vücuda sürülmesi kutsallık inancı sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Oymak, 2010, s. 35-55).

2.4.1. Su ile İlgili Halk İnanışları

Pütürge yöresinde su, mübarek ve aziz olarak isimlendirilmektedir. Hem temiz olması hem de temizleyici bir konumda olmasından dolayı su, büyük öneme sahip bir kültürdür. Yöre halkı özellikle akarsuları gelişi güzel bir şekilde kirletmekten kaçınırlar. Suyu necis ve pis şeyleri katan kişinin olumsuz durumlara maruz kalacağına inanılmaktadır (KK: 53). Cenabet kimselerinde suya temas etmesi hoş karşılanmamıştır. Şiro Çayı bölge için hem sulamada hem de balıkçılıkta önemli bir konumdadır. Bu çay özellikle geçmiş dönemlerde birçok can almıştır. Yöre halkı tarafından bu çayın bir ruhunun olduğuna inanılmaktadır. Çayın kızdığı dönemlerde şiddetli akarak can aldığı belirtilir (KK: 58; KK: 60; KK: 62).

Pütürge yöre halkının besmele çekerek suyun içilmesinin vücuda şifa olacağı inancı hakimdir. Yöre halkı suyu israf etmediği gibi suyu ayakta içmemeye de özen göstermektedir. Bir kimseden su istenildiği zaman suyu getiren kişiye “su gibi aziz olasin” diyerek suyun kutsallığıyla dua edilir (KK: 63). Yörede umre veya hac için yapılan seferlerde zemzem suyu getirip yakın çevre ile komşulara ikram edilmekte ve dini bir niteliğe sahip olan zemzeme büyük ehemmiyet gösterilmektedir. Bu yüzden zemzemin besmele ve ayakta içilmesi önemsenmekte ve sevap olarak kabul edilmektedir. Kibleye dönülerek içilen zemzem suyunun duaların kabulüne etkisi olduğuna da inanılmaktadır. Ayrıca bu suyun, şifa bekleyen hastalara, kısır ebeveynlere ve insanın vücuduna olumlu etkilerinin olduğuna inanılmaktadır (KK: 45). Yörede “Ove Huşurge” ismiyle bilinen bir yerde çıkan çamurlu suyun cilt hastalıklarına şifa olduğu belirtilmiştir (KK: 55; KK: 56; KK: 61; KK: 62). Bu çamurlu su, insan vücuduna iyi gelmekte dıştan görünen yaralara sürüldüğünde ise yarayı tedavi ettiği söylenmektedir. Öyle ki bu su güzelce ambalaj yapıp İstanbul’a bile gönderilmektedir (KK: 46; KK: 51; KK: 55).

Yolculuğa çıkanların veya askere gidenlerin arkasından su dökmek yöre halkı tarafından hala uygulanagelen bir davranıştır. Bu davranışla kişinin su gibi hızlı gidip geri evine hızlı bir şekilde dönmesi umulmaktadır. Dökülen bu suyun giden kişiyi kazadan ve beladan koruyacağı inancı da hâkimdir. Pütürge yöresinde “*Su içene yılan bile dokunmaz*” ile “*sofra büyüğün su küçüğün*” söylemleri hala kullanılmaktadır (KK: 49).

2.4.2. Su ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Su, hayatın ve ölümün, varlığın, sıhhatin olması sebebiyle birçok toplumun kültüründe ve mitolojisinde yer almıştır (Kılıç, 2012, s. 88). Türkler su iyesini saygıdeğer görmekte ve kuvveti, bereketi, yok ediciliği ve koruyuculuğu gibi özelliklerinin var olduğuna inanmaktadır (Akman, 2002, s. 4). Geleneksel Türk inanışların su kültürü “*yer-sub*” şeklinde adlandırılmış ve kainattaki bütün suların kaynağı ise “*göksel soma, gökte beyaz homa*” olarak adlandırılan “hayat suyu” şeklinde ifade edilmiştir (Eliade, 2005, s. 225-231).

Eski Türk inanışlarında saflığı ve temizliği ifade eden su, Oğuzlarda, Altayların Türk toplumlarında ve Orta Asya Türklerinde oldukça önemlidir. Öyle ki suya tükürmek ve suya idrar yapmak kötü davranış olarak görülmüştür. Nitekim Eski Bulgarlar suyu insanın fazilet iksiri olarak görmüşlerdir (Günay & Güngör, 2009, s. 77-78).

Eski Türkler suyu kutsal sayıp insanlık için hayat kaynağı olduğunu ve yaşam için bir gereklilik olduğuna inanmışlardır (Kalafat, 2005, s. 52-54). Türkler için kıymetli bir kült olan su kültürü, canlı bir nesne sayılmıştır. Türkler nasıl ki dağları, ovaları canlı bilmişlerse suları, ırmakları ve nehirleri de canlı olarak algılamışlardır. Su kültürünün bu denli kıymetli algılanmasında suyun arıtıcı, temizleyici, bolluk vb. unsurları bünyesinde barındırması ve taşıması etkili olmaktadır (Oymak, 2005, s. 99).

Pütürge yöresinde Türk inanışlarında da olduğu gibi bazı sular dini mahiyete büründürülmüş ve bu sulara kutsallık atfedilmiştir. Ove Huşurge ismiyle bilinen bir yerde çıkan çamurlu su Türk inanışlarında suya atfedilen uygulamalar ile benzerlik göstermektedir. Yörede bulunan Şiro çayı da Pütürgeliler için çok önemlidir. Geçimlerine katkıda bulunan bu çay, ismiyle meşhur olmuş ve adına türküler yazılmıştır. Göktürkler ve Uyurlar da Tamir, Selenga ve Tola gibi nehirlere kutsallık atfedilmiştir. Bu nehirlerde yaşayan canlıları avlamak ve yemek yasaklanmıştır (Jean Paul Roux, 2002, s. 112).

2.5. Ateş ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

İnsanlık tarihinin vazgeçilmez kaynaklarından biri de ateştir. İnsanoğlunun yaşamında önemli bir konuma sahip olan ateş, insanlığa çağ atlatan bir iye olmuştur. Ateşin bulunması insanoğlunun en önemli keşifleri arasında sayılmaktadır. Ateşin yırtıcı hayvanlardan korunmak, aletleri yontmak-işlemek, tedavi etmek, geceyi aydınlatmak gibi birçok işlevi olduğu için çağlar ne kadar ilerlese de ateş önemini kaybetmemiştir.

2.5.1. Ateş ile İlgili Halk İnanışları

Pütürge yöresinde ateş saygı duyulan bir iye olduğu için ateşe su dökmek, idrarını yapmak, tükürmek, tırnak-saç atmak hoş karşılanmamaktadır (KK: 54). Ateşi su yerine toprakla söndürmek tavsiye edilmiştir. Ateşin üzerinde suyun sürekli kaynaması da hoş görülmemiştir. Çünkü suyun bir iyesi yani ruhu olduğu düşünülmüştür (KK: 60). Nazarı kırmak ve yok etmek için tuzu ateşe atıp ateşten çıkan kuvvetli çatırtılara göre nazarın giderildiğine inanılmaktadır (KK: 60; KK: 63). Yine yöre halkı özellikle eski yıllarda yayılabilecek bir hastalığa tutulup ölen hayvanlarını derin bir çukur kazıp kireçten ve ateşten hayvanı geçirmişlerdir. Bu şekilde yayılan hastalığa engel olunacağına inanılmıştır. Tedavi edici olarak kullanılan ateşin, dağlama yöntemi ile kapanması zor yaralar yakılarak sıhhat bulunmaya çalışılmıştır. Yörede herhangi bir hayvanın ateşe atılması hoş görülmemekte, ateş ile muamele edenin sadece Allah olduğu kabul edilmektedir (KK: 55).

Pütürge yöresinde ateşin ardında kalan külün şifa unsuru olduğuna inanılır. Örneğin dirsekte çıkan karıncalık adı verilen (sivilce kümesi) hastalık için dua okunduktan sonra tükürükle külün harmanlanıp dirseğe sürüldüğünde bu hastalığın şifa bulacağına inanılır (KK: 63).

Pütürge yöresinde ateş, günlük hayatta kullanılan bazı deyimlerde de yerini almıştır. Yörede kısa ziyaretler için “ateş almaya mı geldin”? Vefat eden birinin acısını en çok cenaze evinin çektiğini belirtmek için “ateş düştüğü yeri yakar”; tehlikeli işlerle uğraşanlar için “ateşle oynama” gibi deyimler buna örnektir (KK: 43; KK: 51; KK: 56; KK: 57).

Eski dönemlerde Pütürge bölgesi dağlık ve engebeli olması sebebiyle ateş, hem haberleşme hem de yırtıcı hayvanlara karşı korunmak amacıyla da kullanılmıştır.

Tehlikeli zamanlarda ateşten duman çıkarılarak yardım istendiği gibi ayı, kurt, domuz gibi hayvanların saldırılarına karşı ateş vasıtasıyla insanlar kendilerini savunmuşlardır (KK: 62).

2.5.2. Ateş ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Tarihi süreç içerisinde Türklerin hayatında ateş önemli ve kutsal bir iye olmuştur. Türkler Zerdüştlükteki gibi ateşi, ilahlık konumunda bir tapınma unsuru görmemiş, belli özelliklerine binaen kutsal kabul etmiş ve ateşe yönelik bazı sakıncaları önclemiştir. İslamiyet'in kabulüyle Türkler arasında ateş, ahiret hayatında bir cezalandırma aracı olmasının yanında tedavi edici veya temizleyici özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Türk mitolojisinde Türklerin ateşi nasıl bulduğu ile alakalı çeşitli ifadeler yer almaktadır. Altay Türkleri ile alakalı eserlerde Tanrı'nın insana ateşin nasıl yakılması öğrettiği açıklanır. Aynı şekilde Yakut Türklerinde yer alan ifadelerde ateşi insanlara yollayan kişinin göklerin üçüncü kısmında yer alan Ulu-Toyon olduğu ve ateş kargası aracılığıyla ateşi, insanlıkla tanıştırdığı söylenmektedir (Çoruhlu, 2017, s. 57). Türkler ile ilgili tarihi kaynaklarda ateşi dünyaya kahraman birinin getirdiği, insanların ateşi Tanrıdan aldığını, onun Tanrı'nın bir hediyesi olduğu gibi bilgiler yer alır. Ayrıca insanoğlunun güneşten, yanardağdan ve yıldırımlardan ateşin ilham aldığı zikredilmiştir (Tanyu, 1991, s. 52). Ateşin nasıl kullanılacağını bilmeyen insanoğlu meyve, sebze ya da ot ile beslenmişlerdir. Nihayet tanrı onlara eti yemelerini söyledikten sonra ateşe muhtaç olmuşlardır. İşte "Ülgen" ak ve kara olmak üzere göklerden iki taş getirir. Taşların arasına kuru otları koyup vurunca otların ateş aldığını Türklerle göstererek ateşin ilk yakımını göstermiştir (Radloff W. , 2008, s. 272).

Ateşe çok fazla kıymet veren Türkler ateşi "od/ot" diye ifade etmişlerdir. Altay Türkleri ise "*Gök Tanrısını Oğlu*" ifadesini ateş için kullanmışlardır (Gülensoy, 2011, s. 207). Türkler ilk olarak kimin yaktığı bilinmeyen bu ateşin gökten indirilmiş olduğunu "Bay Ülgen" ya da Türk unvanı vasfına sahip biri tarafından yakıldığını kabul ederler (Güngör & Bekir, 2017, s. 87-88).

Pütürge yöresinde salgını engellemek ve temizlemek için ateşi kullanma uygulamasını Kazaklarda ve Başkurtlarda da görmekteyiz. Hastalarını kötü ruhlardan arındırmak ve tedavi etmek için bir bezi hastanın üzerinden "alas alas" diyerek dolaşmak kaydıyla hastanın olumsuz durumlardan kurtulacağına inanmışlardır. Şamanların

ayinlerinde de “Ey ateş anamız” şeklinde duaların edildiği söylenmektedir (İnan, 1998, s. 68-69). Ateşe tuz atarak kötü ruhları ve hastalıkları gidermek bu uygulamanın tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk inanışlarında ateş ve ocak kavramları birbirleri ile ilişkilidir Ocak ailenin direği sayılmış olup “tabu” olarak kabul edilmiştir. Ocak saygıyı hak etmekte ve onu söndürmek, küllerini dağıtmak ırkların yok olmasına sebebiyet vermektedir. Yörede de hala kullanılan “ocağın söne” bedduası en kötü beddualardandır (Araz R. , 1995, s. 65). Bu sebeple Pütürge yöresinde ateşe saygı duyularak idrarın yapılmaması, su dökülmemesi aslında eski Türklerden kalan bir inanış olarak değerlendirilebilir. Çünkü Türkler ateş ve ocağa saygılarını göstermek için bunların üzerine kötü veya pis bir nesne atmamışlardır (Kalafat, 2005, s. 61).

SONUÇ

Anadolu coğrafyasının eski yerleşkelerinden sayılan Malatya iline bağlı Pütürge ilçesi özellikle eski yıllarda farklı ırkları ve dinleri bünyesinde barındırmıştır. İlçede iklim şartlarının ağır ve fiziki yapısının oldukça engebeli olmasından dolayı sosyal-kültürel ve ekonomik gelişimi zayıf kalmıştır.

Halk inanışları, toplumlara maddi ve manevi olarak zenginlik katan ve toplumlara geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran ve modern dünyanın çare bulamadığı sorunlara karşı manevi rahatlık kazandırmanın yanı sıra şifa amaçlı ve sorunu çözmeye yönelik ritüellerdir. Bu ritüeller hem dinsel hem de büyüsel olan motifleri bünyesinde barındırmaktadır. Anadolu coğrafyasının çoğu yöresinde olduğu gibi Pütürge ilçe halkı da sevinçli veya üzüntülü zamanlarında halk inanışlarına yönelik inanç ve ritüellerin büyük bir kısmını halen uygulamaktadırlar. Bu halk inanışları yöre halkının hayatının her safhasına serpilmiş olup bu inanışlara İslami motiflerin eklenmesiyle dini bir kisve de kazandırılmıştır.

Din ögesi, insanlık tarihinin var olması ile insanoğlunun uygulamalarına ve yaşadıklarına önemli izler bırakmıştır. Araştırma alanımız olan Pütürge yöresindeki insanların hayatlarındaki birçok davranışın temeli genellikle dinsel içeriklidir. Son zamanlarda toplumsal yapıda görülen güçlü değişim ve gelişmeler, ilçe halkını kent merkezine veya farklı illere göç etmeye itmiştir. Bu göçler neticesinde ilçenin dini ve kültürel yaşantısı da etkilenmiştir. Öyle ki yaşanan bu göç trafiği sonucunda yörenin dini yapısının bir unsuru olan halk inanışlarının bir kısmının unutulmaya yüz tuttuğu görülse de bir kısmının da hala canlılığını koruduğu ve varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

Yaptığımız çalışma neticesinde Pütürge ve yöresinde geçiş dönemleri ve tabiatla ilgili inanış ve uygulamaları ilk izlerini geleneksel Türk inanışlarında görmekteyiz. Ancak bu inanış ve uygulamalara İslam dininin bazı inanç ve motiflerinin de eklenmesiyle dini bir kisve kazandırıldığı da görülmektedir. Halk tarafından içselleştirilen bu inanış ve uygulamalar tamamen dinin kendisini yansıtmamakla birlikte, dini yapının dışında da kalmamıştır.

Pütürge ve çevresinde doğum, evlilik, ölüm ve tabiatla ilgili inanış ve uygulamaların halk nezdinde nedenlerini irdelediğimizde birçok unsurun etkisiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Bu inanış ve uygulamaların ortaya çıkmasında ekonomik ve kültürel faktörler, toplumsal hayata uyum sağlama, korku ve kaygı, rüyalar, güvenlik ihtiyacı, çaresizlik ve kutsal olan yönün değişmesi gibi birçok unsur etkili olmuştur. İnsanların yaşadıkları sorunları ve problemleri çözmek için halk inanışlarına yönelip psikolojik olarak kendilerini rahat hissetmeleri inanışların içselleştirilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Victor Frankl'enin ifade ettiği gibi insanın “anlam istemi” nin insanı anlam arayışına sürüklemesi ve birçok güdüyü amaca ulaşmak için kullanması da bu inanışların yaşanmasına ve içselleştirilmesine etki etmiştir.

Doğum, ailenin oluşması için gerekli olan temellere dayanır. Pütürge ve çevresinde doğum ile alakalı halk inanışlarında kısırlığı giderme, özellikle erkek çocuğu olması için cinsiyeti etkileme gibi inanış ve uygulamaların birçoğunu eski Türk inanışlarında da görmekteyiz. Zira Türklere özellikle erkek çocuğu sahibi olmak için türbe ve yatırlara gidilerek dualar edilmektedir. Ayrıca bazı veli kişilerden dua istenmekte ve bu kişilerin yaptığı muskalar vücutta istekleri gerçekleşinceye kadar taşınmaktadır. Pütürge ve çevresinde doğum öncesi ve sonrasında özellikle kötü ruhlardan korunmak amacıyla anne adayını için bir kısım kısıtlamaların getirilmesi noktasındaki inanış ve uygulamaları geleneksel Türk dini inanışlarında da görmekteyiz. Türklere de “albastı” ve “alkarısı” adı verilen kötü ruhların etkisinden korunmak amacıyla anne adayını bazı kısıtlamalara tabi tutulurdu. Ancak Pütürge ve çevresinde gelişen tıbbi teknolojik yapı ve sağlık kuruluşlarının yaygınlaşmasıyla beraber doğum ile alakalı inanış ve uygulamalara yönelik ilginin oldukça azaldığı görülmektedir. Pütürge ilçesinde çocuğa isim verilirken özellikle ailenin büyüklerinden, ölmüş veya toplum nezdinde tarihi ve dini şahsiyetlerin isimlerinin tercih edilmesi bir ölçüde Türklere atalar kültürünün yansımalarının bir devamı olduğunu söyleyebiliriz.

Pütürge ve çevresinde evlilik ile ilgili inanış ve uygulamaların geleneksel Türk inanışlarıyla büyük oranda benzeştiği görülür. Gelinin at sırtında evine uğurlanması, yeni evine girerken testi veya bir tahta parçasını kırması, baba evinden çıkarken gelinliğine kırmızı kurdele bağlanması, koca evine girerken şeker veya tahıl gibi saçların atılması gibi uygulamalar eski Türk inanışlarının günümüze kadar gelen yansımalarıdır. Yine düğünlerdeki eğlencelerin ve misafirlere yapılan yemek ikramlarının ilk örneklerini

geleneksel Türk dini inanışlarındaki “toy”larla büyük oranda benzeştiği görülür. Düğün sonrası gelin için ön görülen bir kısım kısıtlamaları yani gelinlik etme uygulamasını eski Türk topluluklarının bazılarında da bizzat mevcut olduğu görülür.

Pütürge ve çevresinde ölümle ilgili inanış ve uygulamalarda İslam dininin genel kabulleriyle beraber eski Türk inanışlarının etkilerini de görmekteyiz. Görülen bir kısım rüyaların ve bazı olağanüstü olayların ölüm habercisi olarak kabul edilmesini eski Türk topluluklarında da görmekteyiz. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve gömülmesi ritüelleri İslami bir uygulama neticesinde yapılmakla beraber eski Türklerde de benzer uygulamaların var olduğu görülür. Zira Türklerde ölünün bir kısım eşyalarıyla gömülmesi ahiret inancının bizzat var olduğunu gösterir. Yine cenaze evinde ışıkların sönmemesi, komşuların yemek getirmesi, yedi, kırk ve elli ikinci günlerinde gerçekleştirilen yas törenlerinin aralarında bir kısım farklılıklar olsa da eski Türklerde de yer almıştır.

Pütürge ilçesi ve çevresinde tabiatla ilgili inanış ve uygulamalar Türklerde “yer-su” olarak zikredilmektedir. Türklerde yer-sular kutsal kabul edilmekte, insanlara bereket ve kudret veren önemli tabiat kutsalları olarak kabul edilmektedir. Zira bu kutsal mekânlar Tanrı ile aracı bir bağ kurmaya vesile olmaktadır. Pütürge ve yöresinde de boş ve dümdüz bir arazide yalnız başına olan bir ağaç veya Şıml bölgesinde bulunan düzlüklerde yer alan taş toplulukları veya Battal Gazinin uğradığı mağara veya dağların saygın kabul edilmesi de eski Türk inanışlarının bir yansımasıdır.

Pütürge ve çevresinde herhangi bir türbe olmasa da yöre halkı daha çok Malatya'nın diğer ilçeleri ile Elâzığ ve Adıyaman gibi çevre illerdeki türbe ve yatırlara gitmektedirler. Bu kutsal mekânlara daha çok adanan adak ve kurbanları kesmek, şifa amaçlı ve kısmetin açılması, kısırlığın giderilmesi gibi herhangi bir sıkıntıdan kurtulmak için gidilmektedir. Ziyaret fenomeni ile ilgili inanış ve uygulamaların ilk izlerini geleneksel Türk inanışlarında “atalar kültü” adı altında görmekteyiz. Hatta eski Türk yazıtlarından Orhun kitabelerinde türbeler “bark” olarak ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, Pütürge ve çevresinde uygulanan geleneksel halk inanışlarının insanlar arasında birliği ve beraberliği tesis eden, dini ve kültürel bir zenginlik olduğu görülmektedir. Günümüzde sosyal ve geleneksel hayatın içerisinde yer alan halk inanışlarının yöre halkının iç dünyasında ve yaşamlarında etki boyutu fazlasıyla kendini hissettirmektedir. Günümüz dünyasında ulaşım, teknoloji ve kitle iletişim araçlarındaki

gelişmeler bu inanış ve uygulamalara ilgiyi azalttığı gibi, içine düşülen çaresizlik ve teknolojik gelişmelerden sonuç alınamaması halinde ise ilgiyi arttırabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamalı, O. (1962). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 1-40.
- Akçadağ, G. (1994). *Malatya Adı*. Malatya: Malatya Kültür Yayınları.
- Akçadağ, G. (2008). *Battalgazi Kültür Envanteri*. Malatya: Battalgazi Belediye Başkanlığı.
- Akman, E. (2002, Mart). Türk ve Dünya Kültüründeki Su Kültü Üzerine Düşünceler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10, 1-10.
- Alalu, S. (1996). *Yahudilikte Kavram Ve Değerler*. Ankara: Miro yayınevi.
- Albayrak, K. (2008). Milli Dinlerde Renk Fenomen. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1-41.
- Altun, E. (2008). *Halk Kültürü Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Altun, I. (2009). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. İstanbul: Yayıncı Yayınları.
- Araz, R. (1995). *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını No: 108.
- Araz, N. (1997). *21. yy. Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)*. Ankara: Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu.
- Arslan, M. (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Artun, E. (2010). *Türk Halkbilimi, İstanbul. 2010, s.278*. İstanbul: Kitabevi.
- Ateş, A. O. (1996). *Cahiliyye ve Ehli Beyt Örf Ve Adetleri*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Ayata, S. (2006). *Kırşehir Yöresi Abdallarının Dinî İnançları Üzerine Bir Araştırma*. Kayseri.

- Azar, B. (2014). Elazığ/ Harput Ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanışlar. *Akra Kültür Sanat VE Edebiyat Dergisi*, 268-275.
- Bağlı, M., & Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(9), 1-13.
- Bağır, M. A. (2019). Tanrısız Yahudiliğe Doğru: Hümanist Yahudilik ve Temel Değerleri. *Kalemname*, 177-209.
- Bahadır, A. (2000). Psikoterapi’de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Viktor Frankl. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 469-485.
- Baktır, M. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 23).
- Bars, M. E. (2015). Battal Gazi Destanı’nda Dinî Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi*.
- Battalgazi Kültür Envanterleri*. (2008). Malatya: Battalgazi Belediyesi.
- Baudrillard, J. (2002). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Berber, O. (2009). Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-11.
- Boratav, P. N. (1973). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi*. (R. Özbay, Çev.) Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Çelik, A. (1995). *İslam’ın Kabul veya Reddedtiği Halk İnançları*. İstanbul: Beyan Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Anahtarları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Demir, Z. (2009). *Aile Huzuru*. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Demirci, K. (1998). Hayvan. *T.D.V İ. A, XVII*.

- Durukođlu, H. K. (2012). *BATTALNAME*. İstanbul: Malatya Kitaplığı.
- Efe, A. (2009). Türk Toplumunda Mevlid Merasimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta ve Çevresi Örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9-30.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (2000). *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, (M. Ünal, Çev.) Konya: Serhat Kitabevi.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: Gece Yayınları.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ergin, M. (1999). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ergün, P. (2013). Türk Kültüründe Ölümle İlgili Bazı Terimler. *Milli Folklor Dergisi*, 100-137.
- Eroğlu, A. H. (2017). *Geçiş Dönemleri İle İlgili İnanışlar*. (A. H. Durmuş Arık, Dü.) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eröz, M. (1992). *Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşılık*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Eskici, B. (2013). *Malatya Türk İslam Dönemi Mimari Eserleri Battalgazi (Eski Malatya)*. Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Eyupođlu, İ. Z. (2007). *Anadolu İnançları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gezer, İ. (2011). *Bilsam Araştırma Raporları*. Malatya: Bilsam Yayınları.
- Göğebakan, G. (2003). *Malatya*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Medeniyet Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.

- Gönen, S. (2005). Dede Korkut Hikâyeleri'nden Günümüze Yansıyan Doğum Âdetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 103-112.
- Gönen, S. (2006). Dede Korkut Hikâyelerinden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri. *Milli Folklor*, 62-71.
- Güç, A. (2003). *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*. İstanbul: Düşünce Kitabevi.
- Gülensoy, T. (2011). *Barbar Türkler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gültepe, N. (İstanbul). *Türk Mitolojisi*. 2015: Resse kitabevi.
- Günay, Ü., & Güngör, H. (1998). *Türk Din Tarihi*. İstanbul: Laçın Yayınları.
- Günay, Ü., & Güngör, H. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Günay, Ü., & Güngör, H. (2015). *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. Kayseri: Berikan Yayınevi.
- Güner, B., & Çitçi, M. (2013). Pütürge İlçesinde Cumhuriyet Döneminde Nüfusun Gelişimi ve Göç. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-14.
- Güner, B, 2012, Pütürge ilçesinin beşerî ve ekonomik coğrafyası, Doktora Tezi).
- Güngör, H. (1992). Kayseri'de Yaşayan Uygur ve Kazak Türklerinin Bazı Âdet ve İnanışları. *Milli Folklor*, 1-40.
- Güngör, H. (1998). *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*. Kayseri.
- Güngör, H. (2012). *Türk Din Etnolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Güngör, H., & Bekir, K. (2017). *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (1991). Aşiret. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 4, s. 9). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnan, A. (1998). Ateş ve Sağdıç Kelimesinin Anlamı. *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara.
- Işık, R. (2004). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 89-106.
- Jean Paul Roux. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Jumabaev, M. (2006). *Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *TÜRK MİLLİ KÜLTÜRÜ*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2004). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2008). *Dedem Korkut Aşağı Eller*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2001). Sivas Yöresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Aşermek/ Yeriklemek. *Tübiar-X*, 168-172.
- Kalafat, Y. (2004). *Altaylardan Anadolu'ya Kamizim-Şamanizm*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Kalafat, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Kapusuzoğlu, G. (2015). Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Gelenekleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 507-522.
- Karagöz, İ. (2006). Batıl İnanışlar, Bid'at ve Hurafeler Dini Hayatı Olumsuz Yönde Etkiler. *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, 43-47.
- Kılıç, S. (2012). *Türk Halk İnanışlarında Yiyecek ve İçecekler*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Yayın Komisyonu.

- Kılıç, S. (2011). Uşak ve Çevresinde Yağmur Yağdırma Uygulamaları. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 503-514.
- Kılıç, S. (2003). Elazığ'da yaşayan Süryanilerin düğün ile ilgili inanışlar ve uygulamalar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 267-278.
- Kıyak, A. (2018). *Sinemilli Aleviliği*. Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Kocasavaş, Y. (2020, Mart). *Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri*. Tukav.org.tr. Adresinden alındı
- Koyuncu, E. S. (2014). Lokman Hekimle İlgili Halk Anlatıları Üzerine. Balıkesir.
- Köksal, H. (1996). Türk Düğünlerinde "Saçı" Geleneği ve Buna Bağlı Ritler- Pratikler. *Bilig*, 75-81.
- Kütük, A. (2014). İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Renkler ve Anlamları. *Türkiye Mecmuası*, 133-170.
- Mahmud, K. (1988). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (Cilt I). (B. Atalay, Çev.) Ankara.
- Mahmut, K. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk* (Cilt III). (: B. ATALAY, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ocak, Y. A. (1992). Battal Gazi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 204-205). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Oymak, İ. (2005). *Malatya Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret yerleri*. İstanbul: Malatya Valiliği.
- Oymak, İ. (2010). Anadolu'da Su Kültünün İzleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(15), 35-55.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Cilt I). Ankara.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul.

- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Örnek, S. V. (1975). Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma. *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı*, 101-112.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk HalkBilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S, V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özbay, E. (2007). *Türkmenistan'dan Anadolu'ya Örf, Adet ve Halk İnançları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özdemir, M. A. (1994). *Örmeli Çayı Havzasının (Pütürge-Malatya) Genel Ve Uygulamalı Jeomorfolojisi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Özdemir, M. A., & İnceöz, M. (2003). Doğu Anadolu Fay Zonunda Akarsu Ötelenmelerinin Tektonik Verilerle Karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 89-114.
- Pamuk, A. (1998). *Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Polat, K. (2005). *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Polat, K. (2019). *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Radloff, W. (1893). *Türklük ve Şamanlık*. (A.Temir, T. Andaç, & N. Uğurlu, Çev.) İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Radloff, W. (1994). *Sibirya'dan II*. (A. Temir, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Rayman, H. (2014). Nevruz ve Türk Halk Kültüründe Renkler. *Milli Folklor* (53), 10-15.
- Roux, J.-P. (1994). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (A. Kazancıgil, Çev.) İstanbul: İşaret Yayınları.
- Roux, J. P. (2012). *Eski Türk Mitolojisi*. Ankara: Bilgesu Yayınları.

- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Yayınevi.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Din Fenomenolojisi. (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Din Fenomenolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Selçuk, A. (2004). *Tahtacılar*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Selçuk, A. (2008). *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Selçuk, A. (2008). *Tahtacılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Sencer, M. (1968). *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 185-195.
- Şen, O. (2010). *Kaynaklara Göre Geçmişten Günümüze Pütürge (Şiro) Tarihi*. İstanbul: Malatya Yayınevi.
- Tanyu, H. (1990). *İslamıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı*. Ankara.
- Tanyu, H. (1991). *Ateş (Cilt IV)*. İstanbul: T.D.V.
- Tanyu, H. (1988). *Ağaç (Cilt 1)*. İstanbul: T.D.V.
- Tavkul, U. (2017). Karaçay- Malkar Kültüründe Şamanizm'in İzleri. *Motif Akademi HalkBilim Dergisi*, 217-242.
- Tecridi Sarih Tercümesi (Cilt VII)*.
- Tezcan, M. (1977). *Ülkemizde Başlık Parası Uygulaması*. Ankara: Ankara Basımevi.
- Tuğrulca, O. (2013). *Malatya Tarih Kent ve Kültür, 'Neolitik Dönemden Osmanlı Dönemine Kadar (M.Ö. 7000- M.S. 1300)*. Malatya: Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tuna, S. T. (2006). Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi*, 150-160.

- Tural, S., & Kılıç Almas. (1996). *Nevruz ve Renkler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Turan, A. (1986). *Afganistan Kazak Türklerinde Ölü Gömme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Türkdoğan, O. (1982). Doğu Anadolu'da Ana-Çocuk Bakımı İle İlgili Kültür Kalıpları. *II. Milletlerarası Türk Folklor Bildirileri*. Ankara.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'de Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ünal, F. (2008). Kazak Türklerinde Defin Merasimi ve. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 45.
- Ünal, M. (1996). A Comparative Study of Funeral Customs in Turkey and Azerbaijan with Particular. Birmingham.
- Veyis, S. (1979). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Yalçın, H., & Koçak, N. (2013). Gebelikle İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamalar ve Karaman Örneği. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 18-34.
- Yeşil, Y. (2014). Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 117-136.
- Yıldırım, A. (2003). Hıristiyan Kirveliği. *Folklor/Edebiyat*, 87-98.
- Yüce, M., & Dosbayeva, B. (2007). Kırgız Türklerinde Evlenme Geleneği. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7-24.
- (2021, Mart 25). <https://malatyaism.saglik.gov.tr/puturge.html> adresinden alındı
- malatya.gov.tr*. (2010, 06 30). 11.12.2020 tarihinde <http://malatya.gov.tr/il%C3%A7eler/battalgazi> adresinden alındı
- Pütürge Tarihi*. (2019, 11 02). Pütürge: <http://www.puturge.bel.tr/> adresinden alındı

Kaynak Kişiler

KK: 1 Y., K., 35 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Pazarcık Köyü

KK: 2 A., K., 66 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Pazarcık Köyü

KK: 3 İ., E., 40 yaşında, Bankacı, okur-yazar, Pazarcık Köyü

KK: 4 M., A., 71 yaşında, Tüccar, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 5 İ., A., 65 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Bakımlı Köyü

KK: 6 R., İ., 68 yaşında, Bakkal, okur-yazar, Pütürge-Merkez

KK: 7 Ö., K., 58 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Yongalı Köyü

KK: 8 Ş., K., 55 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Yongalı Köyü

KK: 9 B., Ö., 59 yaşında, İmam, okur-yazar, Ormaniçi Köyü

KK: 10 N., K., 60 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Ormaniçi Köyü

KK: 11 E., Ç., 29 yaşında, İmam, okur-yazar, Pütürge-Merkez

KK: 12 N., K., 77 yaşında, çiftçi, okur-yazar değil, Yongalı Köyü

KK: 13 N., K., 45 yaşında, çiftçi, okur-yazar, Yongalı Köyü

KK: 14 M., K., 55 yaşında, şoför, okur-yazar, Yongalı Köyü

KK: 15 A., Y., 40 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar, Ormaniçi Köyü

KK: 16 H., K., 68 yaşında, Arııcı, okur-yazar, Tepehan Köyü

KK: 17 H., Y., 44 yaşında, İmam, okur-yazar, Tepehan Köyü

KK: 18 R., İ., 70 yaşında, Tüccar, okur-yazar, Nohutlu Köyü

KK: 19 E., İ., 65 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar, Nohutlu Köyü

KK: 20 K., B., 77 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 21 R., B., 70 yaşında, Çiftçi, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 22 E., A., 70 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 23 F., O., 50 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 24 V., Ş., 61 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 25 R., Ö., 81 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 26 D., A., 75 yaşında, Çiftçi, okur-yazar değil, Tekederesi Köyü

KK: 27 A., O., 55 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Tekederesi Köyü

KK: 28 R., O., 52 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Tekederesi Köyü

KK: 29 Y., Ö., 72 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 30 Ş., S., 45 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 31 A., Ö., 43 yaşında, İşçi, okur-yazar, Tosunlu Köyü

KK: 32 H., Ö., 69 yaşında, İşçi, okur-yazar, Tosunlu Köyü

KK: 33 B., Ö., 82 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Tosunlu Köyü

KK: 34 F., G., 68 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 35 F., A., 47 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Gökçe Köyü

KK: 36 Z., A., 41 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Gökçe Köyü

KK: 37 F., Ö., 48 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 38 İ., Ö., 43 yaşında, Esnaf, okur-yazar, Bakımlı Köyü

KK: 39 A., S., 53 yaşında, Bakkal, okur-yazar, Pütürge-Merkez

KK: 40 H., A., 65 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Ormaniçi Köyü

KK: 41 N., N., 55 yaşında, Terzi, okur-yazar, Kökpınar Köyü

KK: 42 C., A., 44 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Arınlı Köyü

KK: 43 M., O., 55 yaşında, İlçe Milli Eğitim Müdürü, okur-yazar, Pütürge-Merkez

KK: 44 H., C., 58 yaşında, Emekli, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 45 N., Ç., 64 yaşında, Emekli, okur-yazar, Tepehan Köyü

KK: 46 R., K., 76 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 47 M., Ö., 63 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 48 R., C., 73 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 49 N., G., 56 yaşında, Emekli, okur-yazar, Tekederesi Köyü

KK: 50 Z., K., 72 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Pazarcık Köyü

KK: 51 S., C., 71 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Ormaniçi Köyü

KK: 52 A., Ö., 51 yaşında, İşçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 53 K., Ö., 50 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 54 İ., K., 45 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 55 M., C., 60 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 56 M., C., 33 yaşında, İmam, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 57 H., C., 66 yaşında, Çiftçi, okur-yazar, Pozkıran Köyü

KK: 58 E., C., 65 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar değil, Pozkıran Köyü

KK: 60 M., S., 70 yaşında, Emekli, okur-yazar, Pazarcık Köyü

KK: 61 H., S., 68 yaşında, Ev hanımı, okur-yazar, Pazarcık Köyü

KK: 62 M., S., 28 yaşında, İmam, okur-yazar, Pazarcık Köyü

EKLER

Ek 1. Pütürge İle İlgili Fotoğraflar

Foto 1. Dilber Kalesi

Foto 2. Anıt Ağacı

Foto 3. Çeçeli Hamamı

Foto 4. Hayvanlara verilmek üzere budanan ağaç

Foto 5. Kerar Kalesi

Foto 6. Pütürge Evleri

Foto 7. Kıl adırları

Foto 8. Kubbe Bölgesi

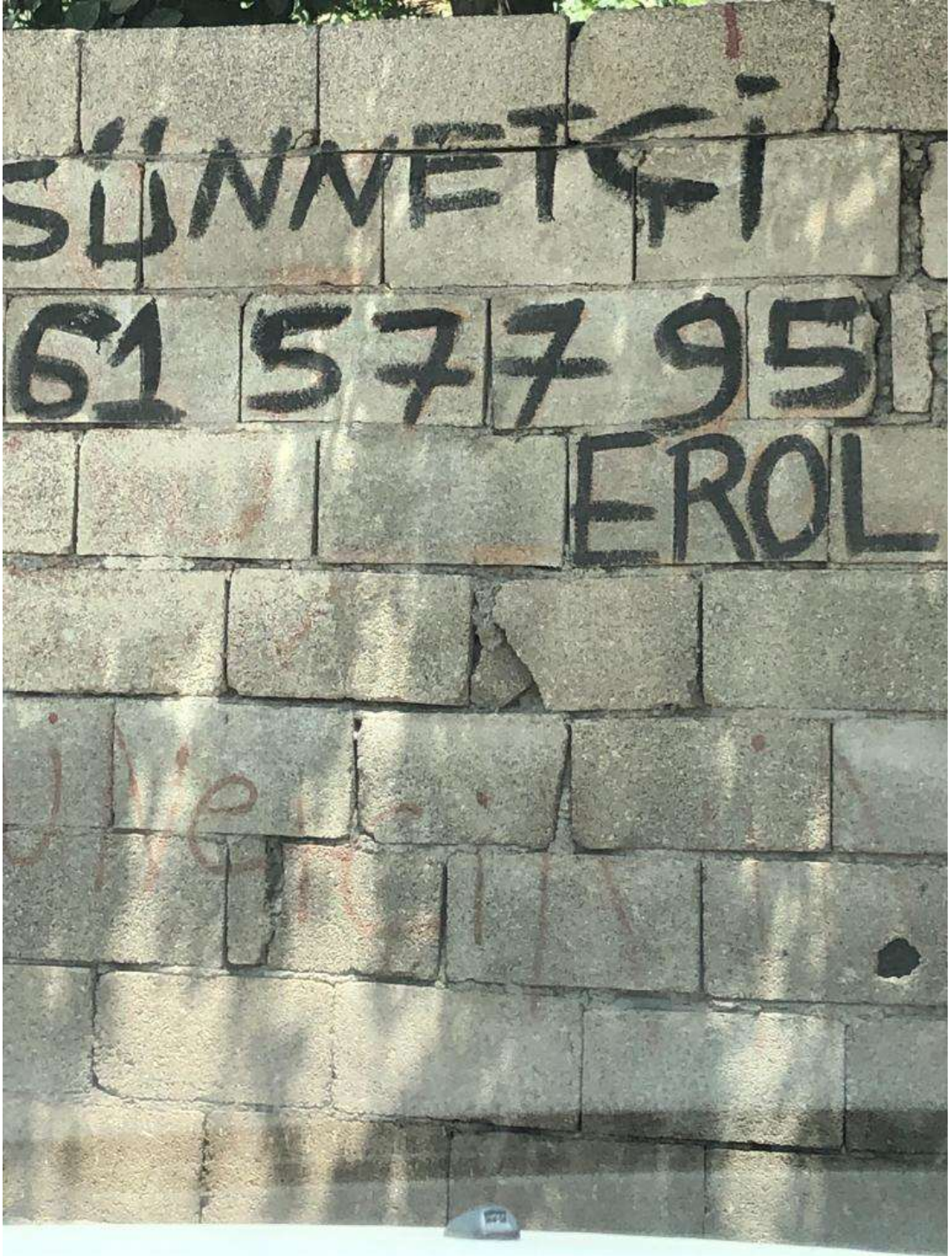

Foto 9. Sünnetçi Evi

Foto 10. Gelin evden ıkarken

Foto 11. Nişan Yüzükleri Takılırken

Foto 12. Sünnet Evi